

ΛΑΡΚΟΣ ΛΑΡΚΟΥ

Η ΚΥΠΡΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΕΥΡΩΤΟΥΡΚΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ.

ΛΕΥΚΩΣΙΑ, 2006

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. [Εισαγωγικά](#)
2. [Η δικαίωση της Κύπρου](#)
3. [Το κυπριακό στις ευρωτουρκικές σχέσεις](#)
4. [Ο ρόλος της ΕΕ στο κυπριακό](#)
5. [Η ΕΕ καταλύτης στη λύση του κυπριακού](#)
6. [Η ΕΕ στο παγκόσμιο σύστημα](#)
7. [Το δίκτυο ασφαλείας για την Κύπρο](#)
8. [Η Κύπρος στην Ευρωπαϊκή άμυνα](#)
9. [Ευρωπαϊκή πολιτική ασφάλειας](#)
10. [Οι βάσεις και η ΚΕΠΠΑ](#)
11. [Το ελληνοτουρκικό πλαίσιο](#)
12. [Από τις Συμφωνίες κορυφής στη λύση](#)
13. [Η νέα διαπραγμάτευση του κυπριακού](#)
14. [Πρωτόκολλο και συμμαχίες](#)
15. [Το εσωτερικό μέτωπο](#)
16. [Εξωτερική πολιτική και εσωτερικές περιπέτειες](#)
17. [Η Τουρκία στο δυτικό δρόμο](#)
18. [Το δυτικό πλεονέκτημα](#)
19. [Από τις 17 Δεκεμβρίου 2004 στις 3 Οκτωβρίου 2005](#)
20. [Ο σταθμός της 3ης Οκτωβρίου 2005](#)
21. [Οι μειονότητες στην κόκκινη γραμμή](#)
22. [Το ψευδοκράτος σε αδιέξοδο](#)
23. [Τέλος στον κύκλο του Ντενκτάς](#)
24. [Τα πέντε λάθη της Άγκυρας](#)
25. [Το ευρωκοινοβούλιο στον σκληρό πυρήνα](#)
26. [Η Άγκυρα με νέο κατάλογο](#)
27. [Η γενοκτονία στο δρόμο των Βρυξελλών](#)
28. [Τρομοκρατία και διεύρυνση](#)

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

Η Κύπρος με την ένταξή της στην ΕΕ την 1η Μαΐου 2004 σφράγισε μια μακρά και δαιδαλώδη πορεία υπερνικώντας όλα τα βασικά εμπόδια στο δρόμο της για την πλήρη ένταξη. Μια πορεία που άρχισε από το 1962 ,πέρασε από ενστάσεις και αρνήσεις για να φθάσει στο τελικά θετικό αποτέλεσμα με την υπογραφή στην Αθήνα του κειμένου της διεύρυνσης με τα 10 νέα κράτη-μέλη στις 16 Απριλίου 2003.

Έτσι έκλεισε ο κύκλος συμμετοχής της Κυπριακής Δημοκρατίας στο Κίνημα των Αδεσμεύτων (1960-2003) και με την υπογραφή της 1ης Μαΐου 2004 έγινε πλήρες μέλος της ΕΕ.

Αυτή η εξέλιξη έγινε αντικείμενο μιας μακρόχρονης πολιτικής αντιπαράθεσης ανάμεσα στην Κυπριακή Δημοκρατία και την Τουρκία και επ'αυτής η ΕΕ πήρε αποφάσεις μετά από σκληρές και επίπονες διαπραγματεύσεις. Το 1962 ακολούθησε μια μακρά περίοδος παγώματος της Συμφωνίας Σύνδεσης έως ότου η ελληνική κυβέρνηση (1984) αξιοποίησε το προνόμιο της ομοφωνίας και άνοιξε το δρόμο στην Τελωνειακή Ένωση Κύπρου-ΕΟΚ. Η συμφωνία αυτή τέθηκε σε εφαρμογή την 1η Ιανουαρίου 1988. Με τη συμφωνία της 6ης Μαρτίου 1995 οι 15 καθόρισαν χρονοδιάγραμμα για έναρξη ενταξιακών συνομιλιών έξι μήνες μετά το τέλος της τότε Διακυβερνητικής Διάσκεψης. Η συμφωνία τέθηκε σε εφαρμογή στις 28 Μαρτίου 1998 και η Κύπρος μπήκε από τις πρώτες στην ομάδα των χωρών που έκλειναν τα κεφάλαια της διαπραγμάτευσης.

Με το Κείμενο Συμπερασμάτων της Συνόδου Κορυφής της ΕΕ στο Ελσίνκι το 1999 η Κύπρος απέκτησε το προνόμιο της ένταξης με αποσύνδεση από την προηγούμενη λύση στο κυπριακό.

Η μακρά πορεία στις σχέσεις της Τουρκίας με το δυτικό κόσμο από το 1923 έως σήμερα, πέρασε μέσα από τρία, κυρίως, στάδια:

Πρώτο, από την ίδρυση της Τουρκικής Δημοκρατίας (1923) έως το θάνατο του Κεμάλ Αττατούρκ (1938) και συμπίπτει με την έναρξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Κύριο χαρακτηριστικό αυτής της περιόδου ήταν η περιπετειώδης προσαρμογή της τουρκικής δημοκρατίας στις μεταρρυθμίσεις που επέβαλε στη χώρα ο Κεμάλ Αττατούρκ.

Δεύτερο, από το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου (1945) έως την πτώση του σοβιετικού μπλόκ (1990). Κύριο χαρακτηριστικό αυτής της περιόδου είναι η ενσωμάτωση της γεωπολιτικής αξίας της Τουρκίας στο δυτικό σύστημα άμυνας απέναντι στη “σοβιετική απειλή». Το τουρκικό πολιτικό σύστημα σταδιακά περνά στον έλεγχο του στρατιωτικού κατεστημένου, υπηρετώντας, έτσι ένα σύστημα σχέσεων στο διεθνές πεδίο που του προσέδιδε το ρόλο μιας περιφερειακής δύναμης.

Από το 1963 η Τουρκία υπέγραψε Συμφωνία Σύνδεσης με την ΕΟΚ (12 Σεπτεμβρίου 1963) αλλά αυτή η εμπορική συμφωνία οδηγήθηκε σε περιπέτειες με την επιβολή της δικτατορίας του στρατηγού Κ.Εβρέν (1980).

Τρίτο, από την κατάρρευση του διπολικού σχήματος στις διεθνείς σχέσεις έως σήμερα. Σε ένα σύστημα από αβεβαιότητες και εντάσεις στις περιφερειακές διενέξεις, η Τουρκία αποφάσισε “την αναζωογόνηση των σχέσεων της Τουρκίας με την ΕΟΚ” σύμφωνα με τη δήλωση του τότε Υπουργού Εξωτερικών Β. Χαλέφογλου στην τουρκική εθνοσυνέλευση – 18 Νοεμβρίου 1985. Στη συνέχεια με τη σφραγίδα του Τ. Οζάλ αποφάσισε να βαδίζει πιο

αποφασιστικά το δυτικό δρόμο με την υποβολή αίτησης για πλήρη ένταξη στην ΕΟΚ στις 14 Απριλίου 1987. Η απόρριψη της αίτησης από την ΕΟΚ στις 18 Δεκεμβρίου 1987 με την επεξήγηση ότι δεν πληρούσε τα κριτήρια ενός υποψήφιου μέλους, οδήγησε σε μια περίοδο οξύτητας. Στις 6 Μαρτίου 1995 επήλθε συμφωνία για την υπογραφή της Τελωνειακής Ένωσης ΕΟΚ-Τουρκίας. Από το 1997 έως το 1999 οι σχέσεις των δύο πλευρών πέρασαν από νέα κρίση εξαιτίας την άρνησης της ΕΟΚ να εντάξει την Τουρκία στην κατηγορία των επιλέξιμων για έναρξη ενταξιακών συνομιλιών κρατών. Τον Ιούνιο του 1999 απερρίφθη το σχετικό τουρκικό αίτημα στη Σύνοδο Κορυφής της Κολωνίας.

Το ζήτημα έφθασε στη Σύνοδο Κορυφής στο Ελσίνκι (1999) όπου αποφασίστηκε να χορηγηθεί στην Τουρκία το καθεστώς της υποψήφιας χώρας χωρίς όμως να οριστεί ημερομηνία για έναρξη ενταξιακών συνομιλιών. Τον Δεκέμβριο του 2002 στη Σύνοδο Κορυφής της Κοπεγχάγης οι ευρωπαίοι ηγέτες όρισαν τον Δεκέμβριο του 2004 ως το χρονικό σταθμό για την οριστικοποίηση της απόφασης για καθορισμό χρονοδιαγράμματος για έναρξη ενταξιακών συνομιλιών.

Στις 6 Οκτωβρίου 2004 η Επιτροπή έδωσε τη θετική της γνωμοδότηση για την έναρξη ενταξιακών συνομιλιών. Σταθμός στις ευρωτουρκικές σχέσεις υπήρξε η Σύνοδος Κορυφής των Βρυξελλών στις 17 Δεκεμβρίου 2004 κατά την οποία οι 25 ομόφωνα αποφάσισαν την έναρξη ενταξιακών συνομιλιών με την Τουρκία στις 3 Οκτωβρίου 2005 με ταυτόχρονη δέσμευση της Άγκυρας ότι θα επεκτείνει την Τελωνειακή Ένωση με την ΕΕ και με τα δέκα νέα κράτη-μέλη. Η Τουρκία υπέγραψε το Πρωτόκολλο της Άγκυρας στις 29 Ιουλίου 2005 δηλώνοντας ότι αυτή η κίνηση δεν συνιστά αναγνώριση της Κυπριακής Δημοκρατίας από την ίδια.

Στις 3 Οκτωβρίου 2005 αρχίζουν οι ενταξιακές διαπραγματεύσεις μέσα σε ένα δύσκολο πολιτικό κλίμα που δημιουργήσαν οι ενστάσεις της Αυστρίας αλλά και η απροθυμία μεγάλου μέρους της ευρωπαϊκής κοινής γνώμης να αποδεχθεί το νέο στάδιο στις ευρωτουρκικές σχέσεις.

Η ΔΙΚΑΙΩΣΗ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ

Η 1η Μαΐου 2004 σφράγισε μια μακρά πορεία προσπαθειών για την ένταξη της Κυπριακής Δημοκρατίας στην Ε.Ε. Είναι ο τελευταίος μεγάλος σταθμός. Αυτή η εξέλιξη προκάλεσε αισθήματα ικανοποίησης στους κύπριους πολίτες. Θυσίες, κόποι, υπομονή, αντοχή, είναι το τετράπτυχο της συμμετοχής των πολιτών της Κύπρου σε αυτό το μεγάλο ταξίδι προς την ελπίδα. Η Κυπριακή Δημοκρατία λαμβάνει μέρος στην πιο ανοικτή, σύγχρονη, προοδευτική κοινότητα κρατών και πολιτών του πλανήτη μας. Για αιώνες η Κύπρος έζησε τον εφιάλτη της γεωγραφικής της θέσης - απομόνωση, αποκλεισμοί, περιπέτειες. Η θέση της στη γεωπολιτική σκακιέρα υπήρξε η κύρια αιτία που οδήγησε σε μια ιστορική διαδρομή γεμάτη από ξένες επιδρομές, κατακτήσεις απο τις κατά καιρούς μεγάλες παγκόσμιες δυνάμεις.

Μετά την 1η Μαΐου 2004 αλλάζει η ποιοτική σταθερά πάνω στην οποία εξελίσσεται η δυναμική των πολιτικών συσχετισμών. Η Κύπρος ανήκει στην Ε.Ε. που σημαίνει ενισχύει τις δυνατότητές της στους τομείς της ασφάλειας, της ανάπτυξης και της εικόνας της στο διεθνές πεδίο. Η υπογραφή της Συνθήκης Προσχώρησης των δέκα νέων κρατών-μελών στην Αθήνα στις 16 Απριλίου 2003 έχει τη δική της δαιδαλώδη ιστορία. Βήμα με βήμα οι μεγάλες διπλωματικές μάχες για να προκύψει στις 16 Απριλίου 2003 η στιγμή της υπογραφής. Οι έξι μεγάλοι σταθμοί είναι:

Τελωνειακή Ένωση Κύπρου - ΕΟΚ από την 1η Ιανουαρίου 1988.

Υποβολή αίτησης ένταξης στις 4 Ιουλίου 1990.

Συμφωνία της 6ης Μαρτίου του 1995.

Έναρξη Ενταξιακών Διαπραγματεύσεων στις 28 Μαρτίου 1998.

Κείμενο Συμπερασμάτων του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στο Ελσίνκι, Δεκέμβριος, 1999.

Κείμενα της Συνόδου Κορυφής των 15 στην Κοπεγχάγη, Δεκέμβριος, 2002.

Έξι σταθμοί δεμένοι απολύτως μεταξύ τους. Στη βάση των μεγάλων σταθμών υπάρχει η ανάλυση, ο στοχασμός, η υπογραφή του Γιάννου Κρανιδιώτη. Οραματίστηκε, σχεδίασε, πάλεψε, μόχθησε, έθεσε τα θεμέλια του ευρωπαϊκού δρόμου του κυπριακού λαού. Ο Γ. Κρανιδιώτης προκάλεσε την ιστορική κίνηση για να γίνει η Κύπρος πλήρες μέλος της ευρωπαϊκής οικογένειας. Μπορούσε να διαβλέψει τις εξελίξεις, να συνεκτιμήσει τις εθνικές προτεραιότητες σε σχέση με το διεθνές περιβάλλον και να δημιουργήσει επωφελείς συσχετισμούς για να προωθηθούν αποτελεσματικά τα συμφέροντα της Κύπρου και της Ελλάδας. Άριστος σχεδιαστής της πολιτικής των διασυνδέσεων, οικοδομούσε ισορροπίες συμφερόντων και μέσω αυτών έφερε την Κύπρο στη λεωφόρο της πλήρους ένταξης.

Ότι σήμερα είναι ικανοποίηση, δεν ήταν έτσι στα είκοσι, περίπου, χρόνια του ευρωπαϊκού αγώνα. Στους βασικούς σταθμούς υπήρξε διάχυτη γκρίνια από την πλειοψηφία της κυπριακής πολιτικής ηγεσίας, υπήρξε αναποφασιστικότητα, σύγχυση προτεραιοτήτων, δισταγμοί, σιωπές, έλλειψη στόχων, κριτική χωρίς αντιπροτάσεις. Με ευτυχή ιστορική σύμπτωση ο Γ. Κρανιδιώτης δούλεψε τους κύριους σταθμούς με την πολιτική κάλυψη του Α. Παπανδρέου και του Κ. Σημίτη. Ο Γ. Κρανιδιώτης δεν υπέκυψε στον πειρασμό της μικροπολιτικής και στο εύκολο χειροκροτήματα. Έκλεισε τ' αυτιά του στις αδιέξοδες ρητορίες και έδωσε στην Κύπρο τα δύο Ελσίνκι -την 6η Μαρτίου 1995 και το σχεδιασμό των διεκδικήσεων για τη Σύνοδο Κορυφής στο Ελσίνκι από τις 12 Ιουλίου 1999.

Στην Κυπριακή Δημοκρατία το Γραφείο Προγραμματισμού με τους αφανείς πρωταγωνιστές του έκανε όλα αυτά τα χρόνια εργασία βάθους καθώς, επίσης και το Γραφείο της Ομάδας για τις Ενταξιακές Διαπραγματεύσεις με επικεφαλής τον Γ. Βασιλείου. Ο Γ. Κληρίδης, ο Γ. Βασιλείου, και ο Σ. Κυπριανού είναι οι τρεις πρόεδροι που κατά περίπτωση και κατά θέμα, βοήθησαν στην πρόοδο των ευρωκυπριακών σχέσεων. Ο Γ.Κληρίδης είχε το ιστορικό προνόμιο να είναι ο πρόεδρος στη Σύνοδο Κορυφής της ΕΕ στην Κοπεγχάγη (2002) όπου οριστικοποιήθηκε η ένταξη της ενιαίας Κυπριακής Δημοκρατίας στην ΕΕ και χωρίς επίλυση του κυπριακού. Ο Γ. Βασιλείου στις 4 Ιουλίου 1990 υπέβαλε την αίτηση της Κυπριακής Δημοκρατίας για να γίνει πλήρες μέλος της ΕΟΚ. Ο Σπ. Κυπριανού είναι ο πρόεδρος που σφράγισε την Τελωνιακή Ένωση Κύπρου-ΕΟΚ από την 1η Ιανουαρίου 1988.

Η πορεία είχε τους πιο κάτω βασικούς σταθμούς:

Το 1962 υπεγράφη Εμπορική Συμφωνία μεταξύ Κύπρου και ΕΟΚ. Στις 19 Δεκεμβρίου 1972 υπεγράφη η Συμφωνία Σύνδεσης Κύπρου-ΕΟΚ η οποία τέθηκε σε ισχύ την 1η Ιουνίου 1973. Ωστόσο η ΕΟΚ ήταν απρόθυμη να δώσει νέα ώθηση στην από το 1973 σχέση της με την Κύπρο εξαιτίας της νέας κατάστασης πραγμάτων που δημιούργησε η τουρκική εισβολή.

Οι διαδικασίες για την προώθηση της Τ.Ε. Κύπρου-ΕΕ καθυστέρησαν μια ολόκληρη δεκαετία εξαιτίας της πολιτικής κατάστασης στο νησί και την οποία τα περισσότερα κράτη-μέλη της ΕΟΚ δεν επιθυμούσαν να ακουμπήσουν. Το 1977 έπρεπε να είχε αρχίσει η δεύτερη φάση της Συμφωνίας Σύνδεσης όπως προνοούσε η συμφωνία του 1973 που θα οδηγούσε σε διαπραγματεύσεις για την Τ.Ε. Τα περισσότερα κράτη-μέλη ήταν αρνητικά στην προώθηση αυτού του στόχου για πολιτικούς, κυρίως, λόγους.

Με πρωτοβουλίες που ανέλαβαν οι κυβερνήσεις του ΠΑΣΟΚ με πρωθυπουργό τον Α. Παπανδρέου, με την υπουργική ευθύνη στον Θ. Πάγκαλο και τη δημιουργική δράση του Γραμματέα Ευρωπαϊκών Υποθέσεων Γ. Κρανιδιώτη, η Αθήνα πέτυχε να ξεμπλοκάρει το πάγωμα της σχέσης Κύπρου-ΕΟΚ διασυνδέοντας την με την προώθηση, ή μη, με τα Μεσογειακά Ολοκληρωμένα Προγράμματα που ενδιέφεραν ιδιαίτερα τη Γαλλία. Η διασύνδεση απέδωσε καρπούς, αφού πρώτα η Αθήνα κατέστησε σαφές στους εταίρους της ότι δεν θα έδινε τη συγκατάθεσή της στη Μεσογειακή πολιτική της ΕΟΚ εκτός εάν συμφωνούσαν στην προώθηση της Τ.Ε με την Κύπρο. Τελικά έγινε δεκτή η ελληνική θέση και έτσι άρχισαν οι διαπραγματεύσεις για να τεθεί σε ισχύ η Τ.Ε. την 1η Ιανουαρίου 1988.

Επόμενος σταθμός ήταν η συζήτηση γύρω από την υποβολή εκ μέρους της κυπριακής κυβέρνησης αίτησης για να γίνει πλήρες μέλος της ΕΕ. Μετά από μια περίοδο δισταγμών ο πρόεδρος Βασιλείου υπέβαλε την αίτηση στις 4 Ιουλίου 1990. Η αίτηση μπορούσε να είχε υποβληθεί ενωρίτερα -επί ελληνικής προεδρίας το δεύτερο εξάμηνο του 1988- όπως είχαν συμβουλευσει τον πρόεδρο Βασιλείου οι Θ. Πάγκαλος και Γ. Κρανιδιώτης με σχετική επιστολή τους.

Σε άρθρο μου στον κυπριακό τύπο με τον τίτλο "ΕΟΚ, βήμα ταχύ" στις 5 Νοεμβρίου 1988 έγραφα ότι "έγκαιρα κατατίθεται η αίτηση της Κυπριακής Δημοκρατίας προς τις Βρυξέλλες με στόχο την πλήρη ένταξη. .. με χρόνο την προεδρία της ΕΟΚ από την Ελλάδα (β' εξάμηνο του 1988) και σε συνεργασία με ομοειδείς περιπτώσεις λ.χ. Μάλτα. Η Τελωνιακή Ένωση μαζί με το αίτημα για την πλήρη ένταξη και την παραπομπή του αιτήματος στα αρμόδια όργανα της κοινότητας θα επιτρέπει στην Κύπρο να κινείται στον ευρωπαϊκό χώρο με πιο δημιουργικές παρεμβάσεις. . Θα έχει ως κράτος ένα ακόμα συν σε σχέση με άλλες χώρες που περιμένουν στον προθάλαμο. Δηλαδή η

αίτηση θα της δώσει τα φτερά ενός σοβαρού διεκδικητή της 13ης θέσης στον κόσμο των ευρωπαϊκών κοινοτήτων..”

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, σύμφωνα με το άρθρο 236 της Συνθήκης της ΕΕ εξέδωσε τη γνωμοδότησή της για την κυπριακή αίτηση τον Σεπτέμβριο του 1993. Η Επιτροπή έκρινε την Κύπρο ως επιλέξιμη για ένταξη από την πλευρά των δεικτών της οικονομικής της ανάπτυξης, αλλά διατύπωσε αντιρρήσεις κατά πόσον η Κύπρος μπορεί να ενταχθεί στην Ένωση χωρίς προηγούμενη λύση στο πολιτικό πρόβλημα. Γι' αυτό το λόγο η Επιτροπή εισηγήθηκε όπως η κυπριακή αίτηση επανεξεταστεί τον Ιανουάριο του 1995 υπό το φως των εξελίξεων στις διακοινοτικές συνομιλίες για επίλυση του κυπριακού κάτω από την αιγίδα του ΓΓ του ΟΗΕ. Η Επιτροπή συνέδεε ευθέως τις διαπραγματεύσεις για την ένταξη με την επίλυση του κυπριακού προβλήματος.

Επόμενος μεγάλος στόχος ήταν να ξεπεραστούν οι ισχυρές αυτές αντιρρήσεις με τον καθορισμό ημερομηνίας για έναρξη ενταξιακών διαπραγματεύσεων με την Κύπρο. Η ελληνική διπλωματία δούλεψε προς αυτή την κατεύθυνση εντάσσοντας το κυπριακό αίτημα στο πλαίσιο της πολιτικής διεύρυνσης της ΕΟΚ προς την Ανατολική και Νότια Ευρώπη. Έτσι η Κύπρος και η Μάλτα με την ένταξή τους θα ισορροπούν το ανατολικό άνοιγμα της ΕΟΚ δίνοντας ταυτόχρονα μεσογειακή διάσταση στην πολιτική της διεύρυνσης.

Ο Γ. Κρανιδιώτης αξιοποίησε την επιθυμία των ισχυρών μελών της ΕΟΚ για προώθηση της Τελωνειακής Ένωσης Τουρκίας-ΕΟΚ το 1994 και με τη δράση του δημιούργησε ισορροπίες συμφερόντων για να προχωρήσει το αίτημα της Κύπρου για καθορισμό χρονοδιαγράμματος για έναρξη ενταξιακών συνομιλιών. Με την ιδιότητά του ως υφυπουργού Εξωτερικών της Ελλάδας ο Γ. Κρανιδιώτης απέστειλε επιστολή στους ευρωπαίους ομολόγους του στις 16 Νοεμβρίου 1994 και μεταξύ άλλων τόνιζε:

” Γνωρίζω ότι υπάρχει ανησυχία σε ορισμένους εταίρους σχετικά με την ένταξη της Κύπρου πριν από την επίλυση του κυπριακού. Ωστόσο το να θέτουμε την επίλυση του κυπριακού προβλήματος ως προϋπόθεση για την ένταξη της Κύπρου είναι σαν να δίνουμε τη δύναμη του βέτο στην Τουρκία, μια τρίτη χώρα, πάνω σε ένα θέμα ευρωπαϊκής πολιτικής που ανήκει στην αποκλειστική υπευθυνότητα της Ένωσης... Η Ελλάδα αναμένει ότι η ΕΕ καθώς επανεξετάζει την κυπριακή πορεία ένταξης να αποφύγει να στείλει λάθος μηνύματα στα εμπλεκόμενα μέρη. Κάθε καθυστέρηση στις διαπραγματεύσεις ένταξης της Κύπρου θα δώσει περισσότερους λόγους στην Τουρκία και την τ/κ ηγεσία να συνεχίζουν να μπλοκάρουν τις προσπάθειες των Ηνωμένων Εθνών για επίλυση του κυπριακού”.

Παρόλες τις προσπάθειες της Αθήνας, σημαντικός αριθμός εταίρων θεωρούσε ότι η Κύπρος δεν μπορούσε να πάει πέρα από την Τελωνειακή Ένωση με την ΕΟΚ για λόγους που συνδέονταν με τη μη επίλυση του κυπριακού και την απροθυμία τους να πάρουν αποφάσεις που θα δυσχερανούσαν την Άγκυρα. Μια νέα ευκαιρία παρουσιάστηκε όταν το θέμα της Τελωνειακής Ένωσης Τουρκίας-ΕΟΚ ήρθε προς συζήτηση στο Συμβούλιο τον Οκτώβριο του 1994. Οι αποφάσεις του Συμβουλίου απαιτούσαν ομοφωνία και αυτό αξιοποίησε η ελληνική διπλωματία. Η Ελλάδα παρουσίασε τις θέσεις της στις συναντήσεις του Συμβουλίου των Υπουργών στο τέλος του 1994 και ο Γ. Κρανιδιώτης ετοίμασε το βασικό πλαίσιο των ελληνικών όρων. Σύμφωνα με αυτούς η Ελλάδα θα έδινε τη θετική γνώμη της για την Τ.Ε. Τουρκίας-ΕΟΚ μόνο εάν καθοριζόταν ακριβής ημερομηνία για την έναρξη ενταξιακών συνομιλιών με την Κύπρο. Επιπρόσθετα η Ελλάδα συνέδεσε το θέμα της Τ.Ε. με την Τουρκία και με άλλα ζητήματα όπως ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Τουρκία και η ενίσχυση της ελληνικής κλωστοϋφαντουργίας. Σε αντίθετη περίπτωση η

Ελλάδα δεν είχε άλλη επιλογή παρά να ασκήσει βέτο στο κείμενο συμφωνίας της Τ.Ε. με την Τουρκία που προβλεπόταν να αρχίσει την 1η Ιανουαρίου 1995.

Το πρώτο εξάμηνο του 1995 η Γαλλία ανέλαβε την προεδρία της ΕΟΚ. Ο γάλλος Υπουργός Εξωτερικών Αλαίν Ζιπέ ανέλαβε την ευθύνη των διαπραγματεύσεων και μέσα σε μια επίπονη διπλωματική διαπραγμάτευση, ανατροπές, αλλαγές και βελτιώσεις επί των κειμένων, τελικά στις 6 Μαρτίου 1995 επήλθε συμφωνία στο Συμβούλιο των Υπουργών. Μεταξύ άλλων η απόφαση τόνιζε ότι “το Συμβούλιο των Υπουργών επαναβεβαιώνει την καταλληλότητα της Κύπρου για την ένταξη και επαναλαμβάνει τη θέληση της Ένωσης να ενσωματώσει την Κύπρο στο επόμενο στάδιο της διεύρυνσης...Οι διαπραγματεύσεις ένταξης θα αρχίσουν πάνω στις προτάσεις της Επιτροπής, έξι μήνες μετά το τέλος της Διακυβερνητικής Διάσκεψης του 1996, λαμβάνοντας υπόψη τα αποτελέσματα της Διάσκεψης..”

Η απόφαση αυτή υπήρξε καταλυτικής σημασίας γιατί επέτρεψε στην Κύπρο να ξεπεράσει τις υπό τις τότε συνθήκες εσωτερικές αντιδράσεις στην υποψηφιότητά της και έτσι να περάσει στο επόμενο που ήταν η έναρξη ενταξιακών συνομιλιών σύμφωνα με το χρονοδιάγραμμα που συμφωνήθηκε.

Στις 28 Μαρτίου 1998 άρχισαν οι ενταξιακές συνομιλίες οι οποίες έφεραν την Κύπρο στην πρώτη θέση της ενταξιακής προσπάθειας σε σχέση με τις άλλες υποψήφιες χώρες. Η πρόοδος αυτή δεν ήταν από μόνη της ικανή να ξεπεράσει τις επιφυλάξεις ή τις αρνήσεις σημαντικών χωρών της ΕΕ. Η Γερμανία, η Μ. Βρετανία, η Γαλλία και η Ιταλία ήταν οι κύριες χώρες που απέκλειαν την ένταξη της Κύπρου με άλυτο το κυπριακό. Οι περισσότερες χώρες πίστευαν ότι η ΕΕ δεν έπρεπε να κληρονομήσει ένα πρόβλημα που παρέμενε στα χέρια του ΟΗΕ για δεκαετίες και –κάτω από άλλες αποφάσεις- θα προκαλούσε τριγμούς στις σχέσεις τους με ένα σημαντικό τους εμπορικό και πολιτικό εταίρο, την Τουρκία.

Αυτό τον πολιτικό γόρδιο δεσμό ανέλαβε να επιλύσει ο Γ. Κρανιδιώτης το 1999. Η άρνηση των ευρωπαϊκών εταίρων να ονομάσουν την Τουρκία υποψήφιο κράτος τον Ιούνιο του 1999 στη Σύνοδο Κορυφής της Κολωνίας κατέληξε σε μια σκληρή κόντρα ανάμεσα στα δύο μέρη. Ο γερμανός καγκελάριος Χ. Κολ τήρησε άκαμπτη στάση στο ζήτημα αυτό και έγειρε την πλάστιγγα υπέρ της απόρριψης του τουρκικού αιτήματος.

Ωστόσο σημαντικοί γεωπολιτικοί λόγοι οδήγησαν τα ισχυρά κράτη-μέλη της Ένωσης στη διαμόρφωση μιας νέας πρότασης που θα οδηγούσε σε εκτόνωση της έντασης με την Τουρκία ενόψει της νέας Συνόδου Κορυφής τον Δεκέμβριο του 1999 στο Ελσίνκι. Σταδιακά σχεδόν όλα τα κράτη-μέλη και η Γερμανία με νέο καγκελάριο τον ηγέτη του Σοσιαλδημοκρατικού Κόμματος Γ. Σρέντερ, συμφώνησαν σε μια νέα φόρμουλα η οποία θα έδινε στην Τουρκία το καθεστώς της υποψήφιας χώρας, χωρίς όμως να καθορίζεται χρονοδιάγραμμα για την έναρξη ενταξιακών συνομιλιών. Στην ουσία ήταν μια πρωτότυπη φόρμουλα για να δοθεί στην Άγκυρα “ υποψηφιότητα της υποψηφιότητας” ως ένα βήμα πέρα από την Τελωνειακή Ένωση ΕΕ-Τουρκίας.

Ο Γ. Κρανιδιώτης με την ιδιότητα πλέον του αναπληρωτή Υπουργού Εξωτερικών της Ελλάδας διαμόρφωσε τη νέα διαπραγματευτική θέση της Αθήνας. Με διορατικότητα, εύστοχους υπολογισμούς και επίπονη προσπάθεια στις πιο σημαντικές πρωτεύουσες χωρών-μελών, διαμόρφωσε νέα δεδομένα στις ευρωκυπριακές σχέσεις με τη διατύπωση ενός πλαισίου διεκδικήσεων για την Κύπρο και την Ελλάδα μπροστά στο ενδεχόμενο οι ευρωπαίοι εταίροι να δώσουν στην Τουρκία τον τίτλο της υποψήφιας χώρας το Δεκέμβριο του 1999. Κεντρικός πυρήνας του πλαισίου θέσεων του Γ. Κρανιδιώτη ήταν να αξιοποιηθεί η επιθυμία των υπολοίπων ευρωπαϊκών εταίρων για πρόοδο στις ευρωτουρκικές θέσεις με κατάκτηση από την Κύπρο της

απρόσκοπτης διαδικασίας ένταξή της. Δηλαδή να μην γίνει η Κύπρος όμηρος της τουρκικής αδιαλλαξίας, να μην γίνει για ακόμα μια φορά θύμα της τουρκικής επιθετικότητας, πράγμα ασυμβίβαστο με την επιθυμία της να αποκτήσει τον τίτλο της υποψήφιας χώρας. Το πλαίσιο αυτό υλοποίησαν με συστηματική προσπάθεια στο ευρωπαϊκό πεδίο ο πρωθυπουργός της Ελλάδας Κ. Σημίτης και ο Υπουργός Εξωτερικών Γ. Παπανδρέου στη Σύνοδο Κορυφής της ΕΕ στο Ελσίνκι το Δεκέμβριο του 1999.

Στην Ελλάδα ο Α. Παπανδρέου, ο Κ. Σημίτης, ο Θ. Πάγκαλος και ο Γ. Παπανδρέου έκαναν σοβαρή δουλειά σε κρίσιμες στιγμές. Ο Α. Παπανδρέου με τις επιλογές του το 1995 ρύθμισε το πλαίσιο της συμφωνίας της 6ης Μαρτίου 1995 με τον καθορισμό χρονοδιαγράμματος για έναρξη ενταξιακών συνομιλιών με την Κύπρο, έξι μήνες μετά το τέλος της τότε Διακυβερνητικής Διάσκεψης. Ο Κ. Σημίτης κέρδισε το πιο πολύπλοκο στοίχημα της ελληνικής διπλωματίας με την αποσύνδεση της ένταξης της Κύπρου από τη λύση του πολιτικού προβλήματος, μέσω της συμφωνίας των 15 στη Σύνοδο Κορυφής στο Ελσίνκι.

Ο Γ. Παπανδρέου με την αποφασιστική συμβολή του στην αλλαγή του πλαισίου εξέλιξης της ελληνοτουρκικής αντιπαράθεσης από διμερές ζήτημα σε ευρωτουρκικό, έδωσε στην Αθήνα το πλεονέκτημα να καθοδηγεί αυτό το σχέδιο. Αυτή η στρατηγική υπήρξε καταλυτικής σημασίας για τους κυπριακούς στόχους, γιατί επέτρεψε στην Κυπριακή Δημοκρατία να υλοποιήσει τα κείμενα και τους όρους που έθετε και στη Λευκωσία το κείμενο του Ελσίνκι.

Ο Θ. Πάγκαλος με τη διασύνδεση της Μεσογειακής πολιτικής της ΕΟΚ (1985) με την Κύπρο συνέβαλε στο να βγει η σχέση Κύπρου-ΕΟΚ από τη ναφθαλίνη που το είχε θέσει η απροθυμία των ευρωπαίων να αντιμετωπίσουν το πολιτικό πρόβλημα της Κύπρου. Έτσι ξεκίνησε η μακρά πορεία των ευρωκυπριακών σχέσεων που οδήγησε στην Τ.Ε. Κύπρου-ΕΟΚ από την 1-1-1988.

Ειδική αναφορά πρέπει να γίνεται στο σεμνό, ακούραστο και δημιουργικό Αλέξανδρο Παπαναστασίου, στενό συνεργάτη και τελευταίο διευθυντή του Πολιτικού Γραφείου του Γ. Κρανιδιώτη. Έζησε την ευρωπαϊκή αγωνία της Κύπρου με αξιέπαινο πάθος και αντοχές.

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο στις 9 Απριλίου 2003 έδειξε το δρόμο για τα Εθνικά Κοινοβούλια. Η πλειοψηφία ήταν σαφής: 507 ψήφοι υπέρ της διεύρυνσης της ΕΕ με τα δέκα νέα κράτη-μέλη, 29 κατά. Αυτοί οι αριθμοί δείχνουν πως η διεύρυνση υπήρξε ώριμο θέμα για τα κράτη - μέλη της Ε.Ε. Δείχνει ακόμα όταν σοβαροί πολιτικοί υπογράφουν κείμενα -μετά από διαπραγματεύσεις, διαφωνίες, ενστάσεις, συμβιβασμούς -σέβονται τις δεσμεύσεις τους, υλοποιούν τα κείμενα που τους δεσμεύουν.

Η μεγάλη αυτή εξέλιξη παρέχει στην Κυπριακή Δημοκρατία νέες δυνατότητες, νέες ευκαιρίες για το μέλλον. Εμποδίζει, δυσκολεύει και πολιτικά ακυρώνει τους παραδοσιακούς τουρκικούς στόχους σε σχέση με την Κύπρο. Η ένταξη νομικά ολόκληρης της Κυπριακής Δημοκρατίας στην Ε.Ε. είναι μια πολύ θετική εξέλιξη. Στη διαδρομή αυτή το ευρωπαϊκό πλαίσιο μπορεί να αποτελέσει, με πρωτοβουλίες της Λευκωσίας, ένα ευρύτερο σχέδιο δράσης, έτσι που η λύση στο κυπριακό να είναι εναρμονισμένη με το ευρωπαϊκό θεσμικό πλαίσιο.

Με την ένταξη της Κύπρου στην ΕΕ οι κύπριοι πολίτες δικαιούνται να έχουν ένα μεγάλο αίσθημα ικανοποίησης. Μπορούν να νιώσουν τη βαθιά ικανοποίηση μιας μεγάλης πολιτικής νίκης. Οι Κασσάνδρες ποτέ δεν έγραψαν ιστορία. Απλά γκρίνιαζαν καθώς περνούσαν από δίπλα τους τα τρένα. Ιστορία γράφουν οι θετικές προτάσεις, η διορατικότητα, τα ρεαλιστικά σχέδια, η διπλωματική εγρήγορση, η κοινωνική κινητοποίηση, οι συμμαχίες. Η ένταξη στην Ε.Ε. φέρει τη σφραγίδα της βενιζελικής πολιτικής του Γιάννου Κρανιδιώτη

ΤΟ ΚΥΠΡΙΑΚΟ ΣΤΙΣ ΕΥΡΩΤΟΥΡΚΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ

Κάθε σημαντική εξέλιξη στις σχέσεις ΕΕ-Τουρκίας θέτει ξανά στην επικαιρότητα το ζήτημα της διασύνδεσης του κυπριακού με τις ευρωτουρκικές σχέσεις. Αυτό το θέμα υπήρξε σημείο έντονης διαμάχης και πολιτικών αντιπαραθέσεων μέσα στους κόλπους των 15 και μάλιστα σε πολύ δύσκολες εποχές. Η αρχή έγινε τον Απρίλιο του 1988, όταν το Συμβούλιο Υπουργών υιοθέτησε στα συμπεράσματά του τη φράση – κλειδί «το κυπριακό ζήτημα επηρεάζει τις ευρωτουρκικές σχέσεις». Η ίδια φράση επανελήφθη στο πιο υψηλό επίπεδο τον Ιούνιο του 1990 από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Λονδίνου.

Τα δεδομένα που σήμερα υπάρχουν στο κυπριακό δεν ήταν ίδια στις προηγούμενες δεκαετίες. Άλλες ήταν οι ανάγκες, άλλες οι προτεραιότητες. Τότε δύο θέματα κυριαρχούσαν: πρώτον, η Κύπρος να αποκτήσει πλήρη ευρωπαϊκή πορεία ένταξης, άρα να αποσυνδεθεί η ένταξη από την προηγούμενη λύση και δεύτερο, να καθοριστεί από τους 15, ακριβής ημερομηνία για έναρξη ενταξιακών συνομιλιών. Στα συμπεράσματα που προέκυψαν από τις Συνόδους Κορυφής της Κέρκυρας (Ιούνιος 1994) και εκείνης του Έσσεν (Δεκέμβριος 1994) υιοθετήθηκε η φράση «η επόμενη διεύρυνση θα περιλαμβάνει την Κύπρο και τη Μάλτα». Με την καταγραφή αυτής της πρότασης, έγινε μια σημαντική πρόοδος στην αποσύνδεση της ένταξης από το πολιτικό ζήτημα της λύσης.

Το 1995 έδωσε μια σημαντική ευκαιρία στην ελληνική διπλωματία να κάνει ένα ακόμα βήμα μπροστά. Από τον Οκτώβριο του 1994 άρχισε η ουσιαστική συζήτηση μέσα στους 15 γύρω από το ζήτημα της Τελωνιακής Ένωσης Τουρκίας – ΕΟΚ . Με τη Συμφωνία της 6^{ης} Μαρτίου 1995 η Ελλάδα συμφώνησε με το κείμενο για την Τελωνιακή Ένωση Τουρκίας-ΕΟΚ (1 Ιανουαρίου 1996) εξασφαλίζοντας το μέγιστο για την εποχή εκείνη αντάλλαγμα για την Κύπρο με τον καθορισμό έναρξης διαπραγματεύσεων ένταξης για την Κυπριακή Δημοκρατία, έξι μήνες μετά το τέλος της τότε Διακυβερνητικής Διάσκεψης. Πρέπει να σημειωθεί ότι η Αθήνα αξιοποίησε τη δυνατότητα της ομοφωνίας στο Συμβούλιο για να κάμψει τις αντιδράσεις της γερμανικής προεδρίας, αλλά και της Μ. Βρετανίας και της Γαλλίας. Η φράση – απάντηση Γ. Κρανιδιώτη ήταν πολύ σαφής και αφορούσε και τις τρεις πιο πάνω χώρες: «Η Ελλάδα δεν μπορεί να δώσει τη συγκατάθεσή της στην Τ.Ε. Τουρκίας – ΕΟΚ...»

Παρ'όλο που στις Συνόδους Κορυφής στην Κέρκυρα και στο Έσσεν (1994) έγινε σαφής λόγος για συμπερίληψη της Κύπρου και της Μάλτας στην επόμενη διεύρυνση, εντούτοις ορισμένες χώρες εξακολουθούσαν να αποκλείουν ένταξη της Κύπρου στην Ε.Ε. με άλυτο το κυπριακό πρόβλημα. Η Γαλλία, η Ιταλία, η Γερμανία, και η Ολλανδία είχαν διατυπώσει ευθέως τις αντιρρήσεις τους, ενώ άλλες ήταν απρόθυμες να υποστηρίξουν το κυπριακό αίτημα επικαλούμενες διάφορους λόγους. Πάντως σχεδόν όλες οι χώρες προτιμούσαν τη λύση στο κυπριακό και μετά την ένταξη .

Στις 12 Ιουλίου 1999 ο Γ. Κρανιδιώτης με συνέντευξή του στο *Reuters*, (*Jeremy Gaunt, 12 Ιουλίου 1999*) διατύπωσε την ελληνική στρατηγική ενόψει της επόμενης Συνόδου Κορυφής στο Ελσίνκι στις 10 και 11 Δεκεμβρίου 1999 και έθετε τις προϋποθέσεις γύρω από το ερώτημα εάν η Τουρκία μπορούσε να πάρει τον τίτλο του υποψήφιου μέλους: «εάν η Τουρκία αποτύχει να εκπληρώσει τα κριτήρια (επίλυση του κυπριακού, καλύτερες σχέσεις με την Ελλάδα, σεβασμό στα ανθρώπινα δικαιώματα και τη δημοκρατία) και τα μέλη της ΕΕ επιθυμούν να της προσφέρουν κανονική υποψηφιότητα, ενδεχομένως στη Σύνοδο Κορυφής τον προσεχή Δεκέμβριο, τότε η

Ελλάδα μπορεί να το αποδεχθεί αυτό κάτω από δύο προϋποθέσεις. Πρώτα οι εγγυήσεις ότι η ένταξη της Κύπρου θα προχωρήσει απρόσκοπτα, χωρίς η λύση στο κυπριακό να είναι προϋπόθεση και δεύτερο δημόσια δήλωση αλληλεγγύης από την ΕΕ στο Αιγαίο».

Ουσιαστικά το ελληνικό veto μπορεί να μην ασκηθεί με αντάλλαγμα την απρόσκοπτη ένταξη της Κυπριακής Δημοκρατίας στην ΕΕ-άρα αποσύνδεση της ένταξης από την προηγούμενη λύση- και με πιο συνεπή τρόπο αλληλεγγύη της ΕΕ στις ελληνικές θέσεις στο Αιγαίο. Ο Γ. Κρανιδιώτης έχασε τη ζωή του σε ένα απίστευτο όσο και περίεργο αεροπορικό δυστύχημα στο Βουκουρέστι στις 14 Σεπτεμβρίου 1999 και το σχέδιό του έφεραν σε αίσιο πέρας τον Δεκέμβριο του 1999 ο πρωθυπουργός Κ. Σημίτης και ο Υπουργός Εξωτερικών Γ. Παπανδρέου.

Το Κείμενο Συμπερασμάτων του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στο Ελσίνκι τονίζει ότι «η επίλυση του πολιτικού προβλήματος θα διευκολύνει την προσχώρηση της Κύπρου στην ΕΕ. Εάν μέχρι την ολοκλήρωση των διαπραγματεύσεων δεν έχει επιτευχθεί λύση, η απόφαση του Συμβουλίου όσον αφορά την προσχώρηση θα ληφθεί χωρίς η ανωτέρω να αποτελέσει προϋπόθεση. Εν προκειμένω, το Συμβούλιο θα λάβει υπόψη όλα τα σχετικά στοιχεία». Είναι σημαντικό να υπογραμμισθεί πως στο τελικό κείμενο συμπερασμάτων του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στο Ελσίνκι υιοθετήθηκε από τους 15 και μια σημαντική αναφορά για το ζήτημα της υφαλοκρηπίδας στο Αιγαίο.

«Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο παροτρύνει τα υποψήφια κράτη να καταβάλουν κάθε προσπάθεια για την επίλυση κάθε εκκρεμούς συνοριακής διαφοράς και άλλων συναφών θεμάτων. Αλλιώς «θα πρέπει να φέρουν τη διαφορά ενώπιον του Διεθνούς Δικαστηρίου εντός ευλόγου χρονικού διαστήματος. Το αργότερο στα τέλη του 2004 το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο θα επανεξετάσει την κατάσταση ως προς κάθε εκκρεμή διαφορά, ιδίως όσον αφορά τις επιπτώσεις στην ενταξιακή διαδικασία με στόχο να προαγάγει την επίλυσή της μέσω του Διεθνούς Δικαστηρίου...». Επίσης το Συμβούλιο υπογραμμίζει «ότι η συμμόρφωση προς όλα τα κριτήρια της Κοπεγχάγης αποτελεί τη βάση για την προσχώρηση στην ΕΕ..»

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Νίκαιας (7,8,9 Δεκεμβρίου 2000) επαναλαμβάνει τη συμφωνία του Ελσίνκι και ανοίγει το δρόμο για την Εταιρική Σχέση ΕΕ-Τουρκίας στην οποία «καλείται η Τουρκία να υποβάλει ταχέως το εθνικό της πρόγραμμα υιοθέτησης του κεκτημένου και να το βασίσει στην εταιρική σχέση προσχώρησης».

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Σεβίλλης (21,22 Ιουνίου 2002) επαναβεβαιώνει τη σημασία και την ισχύ της συμφωνίας των 15 στο Ελσίνκι και για το κυπριακό « εκφράζει υποστήριξη στις προσπάθειες του ΓΓ του ΟΗΕ καλώντας τους ηγέτες των δύο κοινοτήτων να αξιοποιήσουν το παράθυρο ευκαιρίας για ένα περιεκτικό κείμενο διευθέτησης σύμφωνης με τα σχετικά ψηφίσματα του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ». Το κείμενο εκφράζει επίσης την «υποστήριξή του στις προσπάθειες που έχει κάνει η Τουρκία να εκπληρώσει τις προτεραιότητες όπως αυτές καθορίστηκαν από την «Εταιρική Σχέση..»

Στη Σύνοδο Κορυφής της Κοπεγχάγης (12/13 Δεκεμβρίου 2002) παρ' όλο που το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο εξέφρασε την «σαφή προτίμησή του για την ένταξη στην ΕΕ μιας ενωμένης Κύπρου», εντούτοις υιοθέτησε την ουσία της απόφασης στο Ελσίνκι «δεδομένου ότι οι ενταξιακές διαπραγματεύσεις με την Κύπρο ολοκληρώθηκαν, η Κύπρος θα ενταχθεί ως νέο κράτος μέλος της ΕΕ».

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο καλεί την Τουρκία να συνεχίσει το δρόμο των μεταρρυθμίσεων και επαναβεβαιώνει την απόφαση του Ελσίνκι ότι η «Τουρκία είναι ένα υποψήφιο κράτος που

προορίζεται να προσχωρήσει στην ΕΕ με βάση τα ίδια κριτήρια τα οποία ισχύουν για τα λοιπά υποψήφια κράτη».

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Χαλκιδικής (19,20 Ιουνίου 2003) «υποστηρίζει τις συνεχιζόμενες προσπάθειες της Τουρκίας για την εκπλήρωση των κριτηρίων της Κοπεγχάγης» και διαπιστώνει ότι «χρειάζεται ακόμα να καταβάλει ουσιαστικές περαιτέρω προσπάθειες για το σκοπό αυτό...». Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο επίσης «εξέφρασε την ικανοποίησή του για την προθυμία της Επιτροπής να προσφέρει συνδρομή για μια ταχεία λύση στο κυπριακό μέσα στα πλαίσια του κεκτημένου».

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο των Βρυξελλών (12/13 Δεκεμβρίου 2003) «τόνισε τη σημασία της έκφρασης πολιτικής βούλησης της Τουρκίας για τη διευθέτηση του προβλήματος της Κύπρου» και σημειώνει ότι το ανωτέρω «θα διευκολύνει σε μεγάλο βαθμό τις προσδοκίες προσχώρησης της Τουρκίας».

Έτσι κατακτήθηκε με έργα, με πρόβλεψη, με σκληρή δουλειά η 1^η Μαΐου 2004. Τα κείμενα του Ελσίνκι που κατέγραψαν την ένταξη της Κυπριακής Δημοκρατίας στην Ε.Ε. και χωρίς λύση στο κυπριακό ήταν μια πολύ δυνατή βάση για τη συνέχεια. Συνέδεσαν ακόμα πιο συστηματικά τις ευθύνες της Τουρκίας για επίλυση του κυπριακού και αυτό ενσωματώθηκε το Δεκέμβριο του 2000 στην Εταιρική Σχέση Τουρκίας – Ε.Ε. ως τμήμα των βραχυπρόθεσμων κριτηρίων:

«Με βάση τα συμπεράσματα του Ελσίνκι, η Τουρκία υποχρεώνεται να υποστηρίζει σθεναρά τις προσπάθειες του Γ.Γ. του ΟΗΕ για να έχουν αίσια κατάληξη οι διαδικασίες εξεύρεσης λύσης στο κυπριακό». Συνεπώς τα κείμενα στο Ελσίνκι έδωσαν μια διπλή ώθηση στα κυπριακά συμφέροντα: αφ' ενός αποσύνδεση της ένταξης από τη λύση και αφ' ετέρου σαφείς δεσμεύσεις της Τουρκίας για υποστήριξη των πρωτοβουλιών του ΟΗΕ για λύση στο κυπριακό. Το ίδιο κείμενο επανελήφθη στην Εταιρική Σχέση Τουρκίας – Ε.Ε. του 2003 και στη συνέχεια ενσωματώθηκε στα συμπεράσματα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου τον Δεκέμβρη του 2003. Ουσιαστικά το κείμενο του Ελσίνκι στο σύνολό του επανελήφθη το Δεκέμβριο του 2002 στη Σύνοδο Κορυφής της Κοπεγχάγης, δίνοντας έτσι την τελική ώθηση για την ένταξη της Κυπριακής Δημοκρατίας στην Ε.Ε.

Στα κείμενα προσχώρησης της Κυπριακής Δημοκρατίας στην ΕΕ την 1η Μαΐου 2004 υπάρχει σαφής αναφορά (πρωτόκολλο 10) ότι το κατεχόμενο τμήμα της Κύπρου είναι αναπόσπαστο κομμάτι της Κυπριακής Δημοκρατίας στο οποίο η εφαρμογή του κοινοτικού κεκτημένου αναστέλλεται έως την επίλυση του κυπριακού.

Αυτή η μακρά και επίπονη διπλωματική πορεία ξεκίνησε από το 1988 με μια σύντομη διατύπωση έξι λέξεων: «το κυπριακό επηρεάζει τις ευρωτουρκικές σχέσεις».

Από το 1988 έως την 1^η Μαΐου 2004 πέρασαν 16 χρόνια. Αυτή η δαιδαλώδης πορεία είχε αίσιο τέλος γιατί δούλεψαν πάνω σε αυτήν πολιτικοί που είχαν επαφή με τις ευρωπαϊκές πραγματικότητες, έπεισαν γιατί ήταν αξιόπιστα πρόσωπα και γιατί οι διεκδικήσεις τους είχαν ευρωπαϊκή εγκυρότητα. Δούλεψαν πάνω στην πολιτική των διασυνδέσεων, των κοινών συμφερόντων μέσα στην ευρωπαϊκό διαπραγματευτικό πλαίσιο. Η κοινή γνώμη πείθεται, κατανοεί, στηρίζει τις μεγάλες πολιτικές αποφάσεις όταν κάτω από συγκεκριμένους συσχετισμούς δύναμης διεκδικεί το δικό σου εθνικό συμφέρον (6 Μαρτίου 1995, Ελσίνκι 1999, Κοπεγχάγη 2002) ενταγμένο μέσα στο ευρωπαϊκό πλαίσιο. Το κυπριακό ήταν στον πυρήνα των ευρωτουρκικών σχέσεων, ακολουθούσε την πορεία προσαρμογής της Άγκυρας στο ευρωπαϊκό πλαίσιο. Η πορεία αυτή δεν προέκυψε από κάποια συναίνεση ανάμεσα στις κομματικές δυνάμεις στην Ελλάδα ή την Κύπρο. Αντιθέτως η εφαρμογή της από τις κυβερνήσεις του ΠΑΣΟΚ προκαλούσε αντιδράσεις, συχνά έντονες κομματικές διαφωνίες ή και επιτήδειες

σιωπές. Η πορεία αυτή απαιτούσε θαρραλέα σκέψη και πολιτική διορατικότητα μέχρι να έχει την πρώτη θετική της αξιολόγηση. Η πορεία αυτή θεωρήθηκε από τους αντιπάλους της ως “παράδοση” στις τουρκικές αξιώσεις, ως “υποχωρητικότητα” στην τουρκική αλαζονεία, και ως πολιτική “ενδοτισμού” που υπηρετούσε τη γραφειοκρατία των Βρυξελλών. Σήμερα προβάλλεται από εκείνους που τότε διαφωνούσαν ή σιωπούσαν ως μια “εθνική στρατηγική” που ο ελληνισμός είχε από “παλιά” και σήμερα συνεχίζεται.

Αυτή η δαιδαλώδης πορεία των 16 ετών συνιστά την πιο σημαντική εξέλιξη στη νεότερη ιστορία της Κύπρου. Η Κύπρος συγχρονίζει το βηματισμό της με την Ευρωπαϊκή Ένωση και εντάσσει το πεπρωμένο της στην πιο προοδευτική κοινότητα λαών που έχει παρουσιαστεί στην παγκόσμια ιστορία. Συνεπώς ενδυναμώνει το πολιτικό της μέγεθος, δημιουργεί νέες ευκαιρίες και αποκτά ένα πλαίσιο ανάπτυξης που προσφέρει δυνατότητες που ποτέ άλλοτε δεν είχε. Αυτή η ιστορική αλλαγή δεν είναι μόνο ευκαιρίες και θετικά. Είναι ένα πεδίο ανταγωνιστικό, πολύπλοκο και απαιτητικό γι’ αυτό η δραστήρια συμμετοχή με την προσαρμογή στα επίπεδα ανάπτυξης που η ΕΕ προωθεί, είναι μια επίπονη αλλά και αναγκαία διαδικασία για την κυπριακή κοινωνία. Αυτό απαιτεί ενημέρωση, κινητοποίηση των κοινωνικών εταίρων, ισχυρό δίκτυο παρουσίας στο κοινοτικό επίπεδο και πολιτική εκπροσώπηση που να δουλεύει με τη γλώσσα των κοινών συμφερόντων, την καθαρή συνεννόηση με τους εταίρους μας και την προώθηση των βασικών κυπριακών συμφερόντων μέσα από την ανταλλαγή απόψεων, τις συνεχείς διαπραγματεύσεις, και τη διεκδίκηση σημαντικού ρόλου για την Κυπριακή Δημοκρατία στα πλαίσια της Ευρώπης των 25 σε τομείς που διαθέτει συγκριτικά πλεονεκτήματα.

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΕΕ ΣΤΟ ΚΥΠΡΙΑΚΟ

Η συζήτηση για το ρόλο της Ε.Ε. στις διαδικασίες επίλυσης του κυπριακού είναι διαρκώς ένα εξαιρετικά σημαντικό ζήτημα και διαπερνά τη συνήθη κίνηση της επικαιρότητας. Είναι θέμα ευρύτερων ευρωπαϊκών ισορροπιών, συνεπώς, διαπερνά το στενό κυπριακό κατά πολύπλευρο τρόπο και συναντά πολιτικές με ευρύτερα μεγέθη όπως είναι ο ρόλος της Ε.Ε. στην Α. Μεσόγειο, την Ευρωμεσογειακή Συνεργασία και την ευρύτερη διάσταση της ΕΕ ως μηχανισμού επίλυσης ευρωπαϊκών προβλημάτων. Η ευρωπαϊκή προοπτική της Κύπρου ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του ’80 εμπεριείχε ακριβώς αυτό το στόχο. Το Κυπριακό να γίνει ένα ευρωπαϊκό ζήτημα, να δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις για να επιλυθεί με βάση τις θεμελιώδεις ευρωπαϊκές αξίες, κυρίως όμως να υποχρεωθεί η Τουρκία να συζητήσει δίκαιη λύση κάτω από το κόστος που θα είχε στις ευρωπαϊκές της φιλοδοξίες η μη επίλυσή του.

Αυτή η βασική διαπίστωση πέρασε από τρία βασικά στάδια.

1. Προσπάθεια έναρξης διαπραγματεύσεων για την Τελωνειακή – Ένωση Κύπρου – Ε.Ε. (αρχές της δεκαετίας του ’80).
2. Ορισμός χρονοδιαγράμματος για έναρξη ενταξιακών συνομιλιών (μέσα της δεκαετίας ’90).
3. Αποσύνδεσης της ένταξης από την προηγούμενη λύση (1999). Το μεγάλο χρονικό διάστημα από το 1999 και ύστερα, παρείχε σημαντικές δυνατότητες για να ενταχθεί το ευρωπαϊκό σύστημα στις προσπάθειες για λύση στο κυπριακό.

Στο συνολικό επίπεδο η εξέλιξη αυτή σημαίνει ότι οι επόμενες πρωτοβουλίες για επίλυση - μετά τον ορισμό χρονοδιαγράμματος για έναρξη ενταξιακών συνομιλιών- πρέπει να λαμβάνουν υπόψη

τους τα νέα δεδομένα που δημιουργεί η ένταξιακή πορεία και να ευθυγραμμίζονται με την ευρωπαϊκή πολιτική και νομική τάξη. Μέσα σε αυτή την οπτική ο Γ. Κρανιδιώτης διατύπωσε μια συνεκτική πρόταση βασισμένη στη Συνθήκη του Μάαστριχτ και η οποία θα ενδυναμώνει την Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας της ΕΕ και θα έδινε ευρύτερο ρόλο στην Ένωση ως παράγοντα σταθερότητας και ειρηνικής επίλυσης προβλημάτων στη Μεσόγειο και τη γύρω περιοχή.

Τόσο η Επιτροπή Εξωτερικών Υποθέσεων του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου όσο και το Ευρωκοινοβούλιο υιοθέτησαν το 1995 δέσμη προτάσεων που υπέβαλε ο Γ. Κρανιδιώτης. Αυτές είχαν ως βασικό κίνητρό τους τη δημιουργία των πιο κατάλληλων προϋποθέσεων ώστε μια ευρωπαϊκή πρωτοβουλία επίλυσης να ενδυναμώσει τις προσπάθειες του ΟΗΕ και να υποχρεώσει τα μέρη να λάβουν υπόψη στα σχέδια της λύσης την προοπτική της ένταξης ώστε τα τελικά κείμενα και οι συμφωνίες να είναι συμβατές με το ευρωπαϊκό κεκτημένο.

Το σχέδιο Κρανιδιώτη περιελάμβανε τα πιο κάτω σημεία και έτσι εγκρίθηκε από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο το 1995.

- « Διορισμός ευρωπαϊού συντονιστή για το κυπριακό (ο ρόλος του παρατηρητή όπως εκπροσωπήθηκε τερματίστηκε με την απόφαση για έναρξη ενταξιακών συνομιλιών. Ένας διαφορετικός ρόλος πρέπει αναπτυχθεί μέσα στο πλαίσιο μιας μακροπρόθεσμης πρωτοβουλίας).
- Μέτρα και προγράμματα για προώθηση της συνεργασίας μεταξύ ε/κ και τ/κ μέσα στο ευρωπαϊκό πλαίσιο
 - Μέτρα για εναρμόνιση της κυπριακής νομοθεσίας και οικονομίας με το ευρωπαϊκό κεκτημένο και την προετοιμασία της Κύπρου για την ένταξη.
- Ευρωπαϊκή διάσκεψη για το Κυπριακό πρόβλημα.
- Ευρωπαϊκό σχέδιο λύσης του κυπριακού που θα λαμβάνει υπόψη τον ευρωπαϊκό νόμο και την προοπτική της ένταξης».

Στην ίδια δέσμη προτάσεων ο Γ. Κρανιδιώτης υπογράμμισε ότι «η κοινή δράση μπορεί να υιοθετηθεί στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο κάτω από την Ισπανική Προεδρία (δεύτερο μισό του 1995) και να επιδιωχθεί κατά τη διάρκεια της Διακυβερνητικής Διάσκεψης και τις διαπραγματεύσεις ένταξης, ώστε όταν αυτές θα ολοκληρωθούν, το κυπριακό πρόβλημα να μπορεί να επιλυθεί... Η αναζήτηση λύσης του κυπριακού πρέπει να βασίζεται στα ψηφίσματα του ΟΗΕ και τις Συμφωνίες Υψηλού Επιπέδου του 1977 και του 1979 , να λαμβάνεται υπόψη η προοπτική της πλήρους ένταξης στην ΕΕ. Συνεπώς η λύση πρέπει να είναι σύμφωνη με την ευρωπαϊκή νομική τάξη, και να να σέβεται το κεκτημένο. Αυτό δεν σημαίνει ότι μια συμφωνία δεν θα μπορούσε να προβλέπει μεταβατικές περιόδους για την άσκηση κάποιων δικαιωμάτων ή τις εξαιρέσεις για μερικές πρόνοιες της ΕΕ. Αυτό που συνεπάγεται το πιο πάνω είναι ότι η συνολική λύση του προβλήματος να ευθυγραμμίζεται με τις θεμελιώδεις αξίες και κανονισμούς της ΕΕ...».

Στη συνέχεια ορισμένες χρήσιμες ιδέες διατυπώθηκαν στη Λευκωσία και μπορούσαν να αξιοποιηθούν στον κατάλληλο χρόνο.

Τον Σεπτέμβριο του 2000 με την ευθύνη του συγγραφέα του παρόντος βιβλίου διατυπώθηκε μια δέσμη προτάσεων στη Λευκωσία με σημαντικές και εφικτές ιδέες που είχαν ως στόχο «να προσφέρουν.. .κίνητρα παρέμβασης της ΕΕ στην Κύπρο έξω από το παραδοσιακό μοντέλο αντιμετώπισης του κυπριακού..». Στο κείμενο αυτό καταγράφεται μια ρεαλιστική δέσμη προτάσεων/ πρωτοβουλιών ώστε η ΕΕ να γίνει με συγκεκριμένα βήματα ο καταλύτης της λύσης. Η

δέσημη προτάσεων περιλαμβάνεται στην έκδοση «Πλαίσιο Θέσεων Κύπρος-ΕΕ», 2000 και μέσα σε αυτή διατυπώθηκαν οι πιο κάτω βασικές εισηγήσεις:

« Με την ολοκλήρωση των διαπραγματεύσεων ένταξης επί των 29 κεφαλαίων περί τα τέλη του 2001, το Συμβούλιο Υπουργών θα κληθεί να τοποθετηθεί συνολικά στο ζήτημα της ένταξης της Κύπρου. Αυτή η προετοιμασία θα πρέπει να αρχίσει σε στενή συνεργασία με την Ελλάδα από τις αρχές του νέου έτους ώστε όταν «λαμβάνονται υπόψη ολοι οι σχετικοί παράγοντες» (σύμφωνα με τα κείμενα τα Ελσίνκι) να υπάρξει,

1 Σαφής πρόβλεψη για το τι θα ισχύσει στο κατεχόμενο τμήμα της Κύπρου, ώστε με τη λύση του κυπριακού να επεκταθεί η εφαρμογή της Συνθήκης Προσχώρησης σε όλη την επικράτεια της Κυπριακής Δημοκρατίας.

2 Προτείνουμε την εφαρμογή σε αυτή την περίπτωση του μηχανισμού που υιοθετήθηκε το 1988 για την Τελωνειακή Ένωση Κύπρου-ΕΟΚ. Νομικά η ένταξη θα ισχύει για το σύνολο της επικράτειας της Κυπριακής Δημοκρατίας.

3 Πως « δεν θα γίνουν δύο φορές διαπραγματεύσεις ένταξης» όπως ανέφερε ο επίτροπος Φερχόιγκεν, αλλά ταχύτατες προσαρμογές του διαμορφωμένου πλαισίου.

Υπάρχει ένας μεγάλος καμβάς θεμάτων που σχετίζονται με την πράξη προσχώρησης, τα οποία προσφέρουν από μόνα τους κίνητρα παρέμβασης της ΕΕ στην Κύπρο έξω από το παραδοσιακό μοντέλο αντιμετώπισης του κυπριακού όπως,

A) η ανάπτυξη δραστηριότητας από μέρους του Υπάτου Εκπροσώπου της ΚΕΠΠΑ και,

A) ο σχεδιασμός μιας ευρωπαϊκή ειρηνευτικής αποστολής τύπου Petersberg με έμφαση στο σκέλος που αφορά τις αστυνομικές δυνάμεις ως εγγυητές εφαρμογής της λύσης».

Το Σεπτέμβριο του 1995 , σε ένα σχετικά πιο παραγωγικό χρονικό διάστημα, διατύπωσα μια θεσμική εισήγηση για τη συμμετοχή της Κυπριακής Δημοκρατίας στη Δυτικοευρωπαϊκή Ένωση (ΔΕΕ) -τον τότε αμυντικό βραχίονα της ΕΟΚ, με στόχο « την πλήρη εναρμόνιση της Λευκωσίας με τον ευρωπαϊκό της προσανατολισμό ..η ΔΕΕ είναι ένας αμυντικός μηχανισμός στον οποίο είναι ασφαλέστερο να είσαι μέλος για να επηρεάζεις από μέσα την πορεία της...»

Το 2001 διατύπωσα την εισήγηση ότι η Λευκωσία θα μπορούσε να προτείνει στην ΕΕ τον ορισμό μιας σημαντικής προσωπικότητας από τον ευρωπαϊκό χώρο με την αποστολή και την ευθύνη να φέρει σε επαφή τις ευρωπαϊκές αξίες με όψεις της τ/κ κοινωνίας (συνδικαλιστικές ενώσεις, σωματεία, οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών).

Οι πιο πάνω εισηγήσεις βήμα-βήμα αλλά και ως σύνολο συνιστούσαν τις βασικές προϋποθέσεις για την ενεργοποίηση της ΕΕ ως του καταλύτη για την επίλυση του κυπριακού.

Διατυπώθηκαν στον κατάλληλο χρόνο, συνεπώς μπορούσαν να είναι οι ευρωπαϊκές δημιουργικές παρεμβάσεις στα μεγάλα διλήμματα της Κύπρου και οι σύγχρονες απαντήσεις στις ιστορικές αγωνίες των ε/κ. Αυτές οι προτάσεις, δυστυχώς, δεν είχαν την τύχη που έπρεπε να είχαν γιατί οι παραδοσιακές πολιτικές δυνάμεις αντιμετώπιζαν το κυπριακό μέσα από το στενό πλαίσιο του ΟΗΕ, αντί να δημιουργήσουν έγκαιρα τις προϋποθέσεις για να είναι η ΕΕ ο καταλύτης για τη λύση. Η διαχείριση του κυπριακού από τους παραδοσιακούς πολιτικούς της νήσου υπήρξε «δέσμια» της πίστης ότι ο ΟΗΕ αποτελεί το ιστορικό πλαίσιο των κινήσεών τους, γι'αυτό και άργησαν πολύ να κατανοήσουν τη νέα δυναμική που συνιστούσε η ΕΕ για το κυπριακό.

Είναι χρήσιμο να υπογραμμισθεί πως η γνωστή άποψη ότι η ΕΕ δεν θέλει να είναι βασικός παίκτης στο κυπριακό είναι προϊόν μιας επιπόλαιης ανάγνωσης του θέματος. Οι εμπειρίες του 1988, του 1995, 1999, 2004 λένε ότι όταν έχουμε εφικτές προτάσεις, συστηματικές δράσεις, επιχειρήματα, επιμονή και πειστικότητα μπορούμε να αλλάζουμε ισορροπίες, αρνήσεις ή διαφωνίες. Το 1997/98 οι «15», πλην της Ελλάδας, προτιμούσαν λύση στο κυπριακό και μετά να ακολουθήσει η ένταξη της Κύπρου στην ΕΕ. Το 1999 ψήφισαν ομόφωνα και οι 15 το «πλαίσιο Κρανιδιώτη» στο Ελσίνκι για την απρόσκοπτη ένταξη της Κύπρου στην ΕΕ. Συνεπώς και σήμερα το ζήτημα είναι επίκαιρο. Η ΕΕ μπορεί να είναι ο δίδυμος παίκτης μαζί με τον ΟΗΕ στις προσπάθειες για λύση στο κυπριακό – διαφορετικά οι προσπάθειες για λύση δεν θα έχουν τις προϋποθέσεις για να φθάσουμε σε επιτυχία. Το ζητούμενο και σήμερα είναι να έχουμε πρωτοβουλίες, εισηγήσεις, ιδέες, ικανές να κινητοποιούν το ευρωπαϊκό σύστημα κατά τρόπο παραγωγικό. Οι ιδέες για εγγυήσεις εφαρμογής της λύσης, κείμενα από το ευρωπαϊκό πολιτικό και νομικό σύστημα που είναι υλικό για προτάσεις προώθησης της λύσης, υλικό από το ευρωπαϊκό κεκτημένο με εισηγήσεις που να προωθούν κοινά ευρωπαϊκά συμφέροντα των 25 μέσω της εξωτερικής πολιτικής της Κύπρου, είναι μερικοί από τους άξονες που θέλουν πρώτα - πρώτα εξειδίκευση, τεκμηρίωση με βάση την κοινοτική πρακτική και μετά πειστική παρουσίαση τους. Δεν είναι έργο εύκολο, ούτε προκύπτει από κάποιο αυτόματο πιλότο. Είναι έργο δύσκολο, επίπονο, χρειάζεται σκληρή και λεπτομερή δουλειά για να ετοιμαστεί, θέλει συνεπή στήριξη από την Αθήνα, συντονισμό ανάμεσα στην κυπριακή κυβέρνηση και τα κόμματα. Είναι όμως έργο που πρέπει να προωθηθεί με σταθερούς ρυθμούς. Η λύση στο κυπριακό ή θα είναι με την σφραγίδα της ΕΕ ή αλλιώς το αδιέξοδο θα συνεχίσει την κυριαρχία του. Οι ε/κ εμπιστεύονται το πολιτικό πλαίσιο της ΕΕ. Το θεσμικό πλαίσιο της ΕΕ είναι υψηλά στις εκτιμήσεις των κυπρίων, είναι ο μόνος «παίκτης» στο διεθνές σύστημα που είναι σε θέση να δώσει αξιόπιστη σφραγίδα σε μια λύση. Ο ΟΗΕ δεν μπορεί να ξεπεράσει τον παραδοσιακό του εαυτό, άρα μαζί ΟΗΕ και ΕΕ μπορούν να δουλέψουν καλύτερα*. Μόνο αυτή η ουσιώδης παραδοχή μπορεί να αλλάξει δεδομένες ισορροπίες και πολύχρονες καχυποψίες για το πως δουλεύει ο ΟΗΕ στο κυπριακό. Είναι θέμα μιας απλής συνεννόησης με την ιστορία του κυπριακού. Οι διαδικασίες της λύσης μπορούν να λειτουργήσουν μόνο εάν η ΕΕ δουλέψει ως ο πραγματικός καταλύτης της λύσης. Η ίδια η ΕΕ έχει ανάγκη να παρουσιάσει επιτυχείς δράσεις της στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής, ένα τομέα στον οποίο εμφανίζει χαρακτηριστικές αδυναμίες. Για να επιτευχθεί αυτό η Λευκωσία μπορεί να διευκολύνει τις διαδικασίες με τη δημιουργία των κατάλληλων προϋποθέσεων, με διαβουλεύσεις που να πείθουν για την εγκυρότητα και τη σοβαρότητα των επιδιώξεών της.

*Στην έρευνα κοινής γνώμης του «Ευρωβαρόμετρο» (Άνοιξη , 2005) η ΕΕ προκαλεί το συναίσθημα της ελπίδας στο 60% των ε/κ, ενώ ο ΟΗΕ τυγχάνει εμπιστοσύνης από το 25%.

Η ΕΕ ΚΑΤΑΛΥΤΗΣ ΤΗΣ ΛΥΣΗΣ

Η Τουρκία στη Σύνοδο Κορυφής της ΕΕ στις 17 Δεκεμβρίου 2004 απέκτησε με τη θετική ψήφο των 25 χρονοδιάγραμμα για έναρξη ενταξιακών συνομιλιών με αφετηρία την 3η Οκτωβρίου 2005. Είχε προηγηθεί η παρουσίαση της τελικής Έκθεσης Προόδου για την Τουρκία από το επιτελείο του Επιτρόπου για τη διεύρυνση Γκίντερ Φερχόιγκεν στις 6 Οκτωβρίου 2004 και με βάση αυτή την έκθεση η Σύνοδος Κορυφής του Δεκεμβρίου πήρε την τελική απόφαση.

Αυτός ο ευρωτουρκικός σχεδιασμός με επίκεντρο την 3η Οκτωβρίου 2005 προσφέρει μια σημαντική ευκαιρία για αξιοποίηση από την Κύπρο, εξίσου σημαντική με άλλες ανάλογες πολιτικές διασυνδέσεων που έχουν γίνει με επιτυχία στο παρελθόν (6 Μαρτίου 1995, Ελσίνκι, 1999). Αυτή η διασύνδεση μπορεί να προκύψει εάν η Λευκωσία αξιοποιήσει τα πλεονεκτήματα που η 3η Οκτωβρίου 2005 παρέχει σε αυτήν και να σχεδιάσει με ευρωπαϊκούς όρους την επιθυμία της για την επίλυση του κυπριακού. Το κυπριακό δεν θα γίνει μέρος του ευρωτουρκικού διαλόγου με ένα αυτόματο τρόπο. Αυτό που προσφέρει η νέα συγκυρία μετά την 3η Οκτωβρίου είναι η ισχυρή δυνατότητα για την πολιτική δέσμευση της Άγκυρας σε επίσημη διαβούλευση με τη Θεσμική Ε.Ε. ότι θα υλοποιήσει τους όρους, τις πρόνοιες, και τα στάδια μιας πορείας επίλυσης του κυπριακού. Ο πολιτικός χρόνος, κατά συνέπεια, δίνει στη Λευκωσία αυτή την ευχέρεια ώστε η Άγκυρα να αναλάβει ευρωπαϊκές δεσμεύσεις, εκείνες που δίνουν επιπρόσθετες εγγυήσεις τόσο για το περιεχόμενο, όσο και για την πορεία εφαρμογής των σταδίων της λύσης. Τα κείμενα του Διαπραγματευτικού Πλαισίου ΕΕ-Τουρκίας που συμφωνήθηκαν στις 3 Οκτωβρίου 2005 θα μπορούσε να είναι το πιο κατάλληλο πλαίσιο, επειδή αυτό δημιουργεί ισχυρές πολιτικές δεσμεύσεις για την Άγκυρα. Η αξιοποίηση του κειμένου έχει τις δυνατότητες να είναι ένας μηχανισμός παρακολούθησης από τις Βρυξέλλες της συμπεριφοράς της Αγκυρας σε σχέση με την πιστή εφαρμογή των κειμένων για το κυπριακό. Η Τουρκία απέκτησε το Διαπραγματευτικό Πλαίσιο της 3ης Οκτωβρίου χωρίς ευθείες δεσμεύσεις ή σαφείς αναφορές στο κυπριακό. Εάν αυτό εκταθεί στο χρόνο σημαίνει πραγματική αποσύνδεση του κυπριακού από την ευρωπαϊκή πορεία της Τουρκίας, πορεία δηλαδή στο τυχαίο και κυρίως στο απρόβλεπτο. Οι σχέσεις της Τουρκίας με την ΕΕ περιλαμβάνουν στα πιθανά σενάρια εξέλιξής τους το στοιχείο του απρόβλεπτου, αφού το χρονικό διάστημα που τις συνδέει είναι πολύ μεγάλο και το πολιτικό περιεχόμενό τους ιδιαίτερα πολύπλοκο.

Γι' αυτό οι πρωτοβουλίες της Κύπρου πρέπει να έχουν καθαρή σκέψη, σαφείς στόχους, ρεαλιστικές επιδιώξεις. Στην κορυφή αυτών των επιδιώξεων μπορεί να βρίσκεται μια καλά επεξεργασμένη πρόταση της Λευκωσίας που θα ολοκληρώνεται με εισήγηση για κοινή πρωτοβουλία επίλυσης του κυπριακού από την ΕΕ και τον ΟΗΕ. Η ευρωπαϊκή πρωτοβουλία για επίλυση του κυπριακού είναι εφικτή κάτω από ορισμένες προϋποθέσεις:

- 1) Να διαβουλευτεί η Λευκωσία με τους ευρωπαίους εταίρους μας τις αλλαγές που επιδιώκει στο σχέδιο λύσης του ΟΗΕ έτσι ώστε να έχει τις ευρύτερες δυνατές συμμαχίες. Το Εθνικό Συμβούλιο στις 12 Απριλίου 2005 κωδικοποίησε τις αναγκαίες αλλαγές με την υιοθέτηση ενός συνεκτικού κειμένου για μεταρύθμιση του Σχεδίου Λύσης του ΟΗΕ, συνεπώς το επόμενο βήμα αφορά τη δημιουργία των πιο κατάλληλων ερεισμάτων μέσα στην ΕΕ έτσι που η αλληλεγγύη των εταίρων μας να εκφραστεί στον πιο κατάλληλο χρόνο.
- 2) Ο πρόεδρος της Επιτροπής Ζ. Μπαρόζο πρέπει να αποτελεί τη θεσμική έκφραση αυτής της πορείας αλληλεγγύης έτσι που ο Επίτροπος για τη διεύρυνση Ολι Ρεν να αναλάβει την άμεση ευθύνη για συμμετοχή στις διαβουλεύσεις μαζί με τον ΟΗΕ. Ήδη ο φινλανδός επίτροπος έχει ορίσει τον Γ. Μπλόμπεργκ ως σύμβουλό του στο κυπριακό. Αυτές είναι βασικές προϋποθέσεις ώστε η ΕΕ να μπει σε μια διαδικασία πλήρους αλληλεγγύης στον αγώνα του κυπριακού λαού για επίλυση του πολιτικού του ζητήματος.
- 3) Επιδίωξη μιας "Ειδική Δήλωσης" που να εκφράζει την αποφασιστικότητα των 25 να εγγυηθούν την εφαρμογή της λύσης μέσα από επόμενη Σύνοδο Κορυφής ανάλογα με το στάδιο που θα βρίσκονται οι εξελίξεις.

4) Δυνάμεις της ΕΕ τόσο από τον ευρωπαϊκό στρατό, όσο και από την ευρωπαϊκή αστυνομία είναι πολύ χρήσιμο να ζητηθεί να έχουν ειδικούς ρόλους (μαζί με εκείνες του ΟΗΕ) κατά τη διάρκεια της πορείας εφαρμογής της λύσης.

5) Το ευρωπαϊκό κοινοβούλιο με ειδικό ψήφισμά του μπορεί να στηρίξει την πορεία επίλυσης του κυπριακού και να εκφράσει την ετοιμότητά του για πολιτική εποπτεία στα στάδια της λύσης.

6) Είναι πολύ σημαντικό η Λευκωσία να διατυπώνει με σαφήνεια και πληρότητα θέσεις γύρω από το βασικό πυρήνα στις σχέσεις Τουρκίας-ΕΕ, το παρόν και το μέλλον αυτής της πολύπλοκης σχέσης. Αυτή η δημόσια διατύπωση “πλαισίου θέσεων” δημιουργεί τις πιο κατάλληλες προϋποθέσεις για να ζητήσει η Κύπρος ανταλλάγματα, να θέσει τους όρους της, να διεκδικήσει τα δικά της οφέλη από μια εξέλιξη που η ίδια επικύρωσε και η οποία δίνει στην Τουρκία νέα κατεύθυνση. Η κυπριακή κυβέρνηση πρέπει να είναι παρούσα στο διάλογο που θα αναπτυχθεί μετά τις 3 Οκτωβρίου 2005 και να διατυπώσει προτάσεις σχετικά με τις ευθύνες της Τουρκίας στην Κύπρο (κατοχή, παραβίαση του ευρωπαϊκού νόμου και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων). Αυτή η παρέμβαση της Λευκωσίας δεν πρέπει να είναι ούτε συγκυριακή, ούτε διακηρυκτική αλλά να στοχεύει στη δημιουργία των πιο κατάλληλων προϋποθέσεων για την επίλυση του κυπριακού.

Οι τελευταίες προσπάθειες για την επίλυση του κυπριακού το 2004 κινήθηκαν πάνω σε ημερομηνίες που δεν βοηθούσαν, όπως λ.χ. η διεξαγωγή συνομιλιών για επίλυση του κυπριακού με την Ελλάδα σε προεκλογική περίοδο (Ιανουάριος-Μάρτιος 2004) ή ακολούθησαν στάδια που δεν ήταν πειστικά όπως η επιμονή του ΟΗΕ για διενέργεια του δημοψηφίσματος στις 24 Απριλίου 2004 δηλαδή ελάχιστες ημέρες πριν από την ένταξη της Κύπρου στην ΕΕ. Αυτά τα σοβαρά λάθη του διεθνούς παράγοντα και ειδικότερα της ομάδας κυπριακού του ΟΗΕ δημιούργησαν ένα επιπρόσθετο πρόβλημα αξιοπιστίας στον ΟΗΕ το οποίο αφορά τη δυνατότητά του να αναλύει με δίκαιο τρόπο τις ευαισθησίες των ε/κ στην πορεία της λύσης. Συνεπώς ο ΟΗΕ απέτυχε σε μια κρίσιμη στιγμή να αξιολογήσει με πληρότητα τα δεδομένα και δημιούργησε νέες ποσότητες καχυποψίας ανάμεσα στην ε/κ κοινή γνώμη. Αυτή η εξέλιξη πρέπει να σταθμιστεί με απόλυτη ακρίβεια και να συνυπολογιστεί σε επόμενες προσπάθειες. Η ΕΕ αποτελεί το νέο πλαίσιο μέσα στο οποίο μπορεί να αναπτυχθεί η πολιτική ομπρέλλα της πορείας για επίλυση του κυπριακού.

Η 3η Οκτωβρίου 2005 παρέχει αυτή τη νέα δυνατότητα. Αυτό που παράγει το νέο σκηνικό στις ευρωτουρκικές σχέσεις είναι ένα διαρκές δίκτυο αναπροσαρμογών πάνω στο οποίο η Λευκωσία μπορεί να πάρει πρωτοβουλίες, να εκδηλώσει τη βούλησή της και με έργα να εφαρμόσει ευρωπαϊκή πολιτική. Έτσι θα δημιουργήσει τις προϋποθέσεις για να είναι η ΕΕ ο καταλύτης της λύσης.

Η ΕΕ ΣΤΟ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

Η Ευρωπαϊκή Ήπειρος έγινε η κινητήρια δύναμη και το θέατρο πολλών πολέμων με σημαντικότερους τους δύο παγκοσμίους, συνεπώς υπήρξε η πηγή πολλών δεινών τόσο σε ευρωπαϊκό όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο. Η οικοδόμηση της ευρωπαϊκής ενοποίησης αποτελεί την πιο αποτελεσματική ιστορική απάντηση στην τραγωδία του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου. Η αποδόμηση του Μινώταυρου ξεκίνησε από τον κοινό του έλεγχο – Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα (ΕΚΑΧ). Η Γερμανία δέχθηκε την κοινή διαχείριση της πρώτης ύλης που παράγει την πολεμική μηχανή. Σε αντάλλαγμα η Γαλλία δέχθηκε ένα νέο ευρωπαϊκό ρόλο για τη μεταπολεμική Γερμανία. Αυτό ήταν το πρώτο βήμα. Μέσα σε 50 χρόνια – χρόνος πολύ λίγος για

την τρικυμώδη ευρωπαϊκή ιστορία – η Ευρώπη συζητά, συγκρούεται, διαλέγεται για το νέο χαρακτήρα που θα της προσδώσει το 2007 ένα κοινό ευρωπαϊκό σύνταγμα. Μια νέα συνταγματική συνθήκη δίνει στα 25 κράτη – μέλη της μια καινούργια ώθηση στο ανταγωνιστικό όσο και συνεργατικό πλαίσιο που η ευρωπαϊκή οικογένεια συνιστά. Οι «δύο Ευρώπες» - από το 1945 έως το 1990 – είναι οριστικά παρελθόν με την κορυφαία πράξη διεύρυνσης της Ε.Ε. με δέκα νέα κράτη-μέλη την 1^η Μαΐου 2004. Το ιστορικό «σχίσμα του Βερολίνου» κατέπεσε γιατί οι ευρωπαϊκοί λαοί αμφισβήτησαν, τόλμησαν, ανέτρεψαν και τελικά καθοδήγησαν τις εξελίξεις με την ψήφο τους, τις διαδηλώσεις τους, την μαζική πολιτική τους πρωτοπορία. Οι «δύο Ευρώπες» είναι παρελθόν γιατί οι τεχνητές διαιρέσεις ήταν προϊόν του συσχετισμού των δυνάμεων ανάμεσα στις δύο υπερδυνάμεις, συνεπώς ήταν αφύσικες, στρεβλωτικές, αδιέξοδες. Τις σάρωσε η θέληση των λαών να οικοδομήσουν πάνω σε υγιείς, δημοκρατικές, πολυφωνικές βάσεις ένα πραγματικό «Κοινό Ευρωπαϊκό Σπίτι». Ένα Σπίτι που μεγαλώνει με μικρά πολυφωνικά βήματα, ακριβώς για να διατηρεί τη σταθερότητά του.

Ο Ζακ Ντελόρ έδωσε το δικό του δυναμικό ορισμό για το πώς εξελίχθηκε η ευρωπαϊκή ενοποίηση και πώς αυτή μπορεί να προχωρήσει: «Η Ευρώπη δεν είναι απλά μια οντότητα που διαθέτουμε παθητικά, αλλά ένα χάρισμα της ιστορίας που δημιουργούμε». Αυτό συντελείται σήμερα με τις διαδικασίες γύρω από το ευρωπαϊκό μέλλον: οι προοδευτικές δυνάμεις τοποθετούνται θετικά στα μικρά αλλά ουσιώδη βήματα προς την ενοποίηση / ομοσπονδοποίηση των «25», ενώ οι δυνάμεις, της αμφιβολίας έχουν απλώς μια αρνητική τοποθέτηση.

Μια ιστορική ματιά στην Ευρωπαϊκή Ήπειρο (από το 1945 έως το 2005) πείθει και τον πιο κακοπροαίρετο πως η κατάκτηση μιας μακράς ειρηνικής περιόδου, της πιο μακράς που έζησε η Ευρώπη, ήταν και είναι ιστορικό προϊόν της ευρωπαϊκής ενοποιητικής διαδικασίας. Σήμερα όμως αυτή η κατάκτηση δεν ικανοποιεί τις νεότερες γενιές. Ο ιστορικός χρόνος αλλάζει. Νέες προκλήσεις δημιουργούνται, νέα πεδία ανταγωνισμού και κοινωνικών κινητοποιήσεων έρχονται. Αξίζει η συμμετοχή γιατί από την ποιότητα και την έκταση αυτής της κοινωνικής πάλης θα κριθεί το κατά πόσο η Ε.Ε. θα πάρει την ιστορία ορισμένα βήματα μπροστά. Στο διεθνές πεδίο συντελούνται αλλαγές και η ΕΕ καλείται να πάρει θέσεις, να διευρύνει τον κύκλο της επιρροής της και να διαμορφώσει πολιτικές που να την καθιστούν ισχυρή δύναμη στις διεθνείς εξελίξεις. Να αναπτύξει τη διεθνή παρουσία της, να ενδυναμώσει τη φωνή της στο παγκόσμιο σκηνικό. Ένας μονοπολικός κόσμος είναι από τη φύση του μη ισορροπημένος. Στο παγκόσμιο σύστημα οι αντίρροπες δυνάμεις είναι χρήσιμες, γιατί διαμορφώνουν «δεύτερες σκέψεις», κάνουν τον κόσμο πιο ανεκτικό, υποχρεώνουν τις ΗΠΑ να διαβουλεύονται με την ΕΕ. Ένας πολυπολικός κόσμος είναι αναγκαίος για την ευρωπαϊκή πολιτική ταυτότητα. Το μονοπώλιο των ΗΠΑ τα τελευταία χρόνια έχει δημιουργήσει μια ανεξέλεγκτη κατάσταση στις διεθνείς σχέσεις και ουσιαστικά έχει ανατρέψει το βασικό πυρήνα στις ευρωαμερικανικές ισορροπίες. Η επιθετική συμπεριφορά της Ουάσιγκτον λ.χ. στο Ιράκ είναι προϊόν της απουσίας μιας αντίρροπης δύναμης, και αυτή στον παρόντα ιστορικό χρόνο είναι η Ε.Ε. Αυτό στην πράξη σημαίνει να ενδυναμωθεί η εξωτερική / αμυντική διάσταση της Ευρώπης των 25, έστω με τη μέθοδο των μικρών βημάτων. Οι συναντήσεις κορυφής ανάμεσα στην ΕΕ και τις ΗΠΑ βεβαιώνουν για το πόσο είναι χρήσιμη μια διαφορετική οπτική της Ε.Ε. σε ορισμένα μεγάλης σημασίας παγκόσμια ζητήματα όπως λ.χ. η σημασία του ΟΗΕ στις διεθνείς δράσεις, η πίεση στην Ουάσιγκτον να υπογράψει τη συμφωνία του Κιότο για την προστασία του περιβάλλοντος, ή η απουσία δραστηριότητας παρουσίας της Ε.Ε. στο Κυπριακό ή το Μεσανατολικό. Αυτή η διαδικασία είναι μακρόχρονη και καλύπτει ορισμένες πλευρές της παγκόσμιας ατζέντας. Το Ευρωπαϊκό Σύνταγμα δίνει νέες δυνατότητες στην Ε.Ε. να κάνει καινούργια βήματα στο χώρο της εξωτερικής πολιτικής: ενοποιούνται οι ευθύνες των δύο επιτρόπων για τις εξωτερικές σχέσεις σε μία και έτσι ο ευρωπαίος υπουργός εξωτερικών θα

μετέχει στην Επιτροπή με την ιδιότητα του αντιπρόεδρου της. * Η αποτυχία της Ε.Ε να παίξει κάποιο ρόλο στις βαλκανικές συγκρούσεις, έπεισε πολλούς πως κάτι πρέπει να αλλάξει. Είναι ηλίθιο φαινότερο πως στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής η Ε.Ε δεν έχει να παρουσιάσει κάποια αξιόλογη δράση. Το κυπριακό θα μπορούσε να αποτελέσει ένα σημαντικό παράδειγμα όπου η Ε.Ε. θα μπορούσε να είναι κεντρικός «παίκτης». Από την άλλη είναι ένα ουτοπικό σενάριο το να καταγγέλλεται η «Νέα Τάξη» πραγμάτων χωρίς να υπάρχει κάποια εναλλακτική λύση ή εισήγηση. Το να καταγγέλλει κανείς το ανεξέλεγκτο της «Νέας Τάξης» και ταυτόχρονα να αρνείται τα βήματα προόδου της Ε.Ε. στο χώρο της Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφάλειας είναι μια ακατανόητη αντίφαση. Δεν είναι μια πειστική πολιτική ανάλυση.

*Στην εξαμηνιαία κοινοτική έρευνα “Ευρωβαρόμετρο”(Οκτώβριος-Νοέμβριος, 2005) το 72% των κυπρίων υποστηρίζει το Ευρωπαϊκό Σύνταγμα “γιατί πιστεύουν ότι θα κάνει την ΕΕ πιο ανταγωνιστική, πιο ισχυρή στον κοινωνικό τομέα, πιο δυνατή διεθνώς, πιο αποτελεσματική στη λειτουργία της και με μεγαλύτερη διαφάνεια”. (ΚΥΠΕ, 20/12/2005).

Από την άλλη οι συγκρίσεις ανάμεσα στην «Παλαιά» και τη «Νέα» τάξη πραγμάτων δεν έχουν κανένα απολύτως πρακτικό νόημα, γιατί ανήκουν στο χώρο της ιστορικής υπόμνησης. Η Ρωσία επιδιώκει συνεργασία με την Ε.Ε, και μέσα στο χρόνο, οι Βρυξέλλες και η Μόσχα θα αναπτύσσουν στενότερους δεσμούς.

Ζούμε σε ένα κόσμο βασισμένο σε ισορροπίες ισχύος, όπου οι συσχετισμοί δύναμης και τα κρατικά συμφέροντα παίζουν τον καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση πολιτικών δράσεων στο χώρο των διεθνών σχέσεων. Ότι καλύτερο θα μπορούσε να προκύψει για την Κύπρο είναι η πλήρης συμμετοχή της στην Ε.Ε. των 25. Στον παγκόσμιο συσχετισμό δυνάμεων η Κύπρος για πρώτη φορά στην ιστορία της γίνεται μέρος ενός συνασπισμού ισχύος με παγκόσμια σημασία, ρόλο, και παρουσία. Στο σκάκι των παγκόσμιων συσχετισμών (ΗΠΑ – Ιαπωνία – ΕΕ) η Κύπρος είναι μέσα στην ΕΕ και από αυτή την πλευρά η αλλαγή σε σχέση με την προηγούμενη επιλογή του Κινήματος των Αδεσμεύτων είναι καταλυτικής σημασίας. Η Κύπρος έχει κάθε συμφέρον να συμπαραταχθεί με τις χώρες εκείνες που επιδιώκουν την πολιτική ενοποίηση της ΕΕ. Η ομοσπονδιακή δομή της ΕΕ έχει τα χαρακτηριστικά που ταιριάζουν σε μια μικρή χώρα που επιθυμεί να λάβει μέρος σε μια ΕΕ με επιρροή στις παγκόσμιες εξελίξεις.

Από την άλλη πλευρά μια ΕΕ που θα λειτουργεί ως μια κοινή αγορά, ως ένας χώρος που ευνοεί τον κόσμο των επιχειρήσεων δεν μπορεί να είναι παράγοντας ισχύος στην παγκόσμια πολιτική δράση. Αυτή η ΕΕ θα είναι καθηλωμένη σε ήσσονος σημασίας επιδιώξεις, μια ΕΕ χαμηλών προσδοκιών που θα είναι διαρκώς κάτω από την επιρροή των ατλαντικών επιλογών του άξονα Λονδίνου-Ουάσιγκτον όπως έδειξε το παράδειγμα της εισβολής στο Ιράκ.

Αυτή η πορεία ανάμεσα στην πολιτική ΕΕ και την ΕΕ ως ζώνης ελεύθερων συναλλαγών δεν έχει ακόμα κριθεί. Οι ισορροπίες δεν είναι δεδομένες, η μάχη είναι ανοικτή και ο επίλογος δεν είναι σαφής. Οι προοδευτικές δυνάμεις στην Κύπρο διαθέτουν τις ιδεολογικές δυνάμεις για να δώσουν αποτελεσματικά τη μάχη για την πολιτική ενοποίηση της ΕΕ γιατί είναι ένα το ζήτημα του κυπριακού μέλλοντος. Είναι σύνηθες φαινόμενο τα μικρά και καθημερινά προβλήματα να σκεπάζουν τα μείζονα. Αυτό συμβαίνει και στην Κύπρο, γιατί ο ιστορικός χρόνος είναι μικρός για να αφομοιωθεί μια γιγαντιαία σημασία μεταβολή ισχύος. Η κατάκτηση της 1ης Μαΐου 2004 είναι ταυτόχρονα και μια διαρκής πρόκληση για πολιτική δράση από την πλευρά της Κυπριακής Δημοκρατίας που να δικαιώνουν τη σημασία αυτής της μεταβολής. Η δραστήρια παρουσία στις ευρωπαϊκές εξελίξεις, είναι ταυτόχρονα και πρόκληση για τον εκσυγχρονισμό της κοινωνίας μας, την προσαρμογή της σε μια ανώτερη και πιο απαιτητική λειτουργία, την αναζήτηση μιας νέας αναπτυξιακής πολιτικής μέσα στην ευρωπαϊκή στρατηγική. Χρειάζεται να ενδυναμώσουμε την

ατροφική σήμερα κοινωνία των πολιτών, να δώσουμε ώθηση στην αξιοκρατία και τις πολιτικές που προωθούν τη διαφάνεια, να υλοποιήσουμε σχέδια για την αντιμετώπιση του ψηφιακού αναλφαριθμητισμού, την πολιτιστική ανάπτυξη στο νέο περιβάλλον. Ο εκσυγχρονισμός της κυπριακής κοινωνίας βαδίζει χέρι-χέρι με την ουσιαστική προσαρμογή της στο ευρωπαϊκό πλαίσιο.

ΤΟ ΔΙΚΤΥΟ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

Σε ένα πολιτικό περιβάλλον στο οποίο κυριαρχούν αβεβαιότητες, αγωνίες και ερωτηματικά (κατοχή, επίλυση) υπάρχει πρόσφορο έδαφος για να αναπτυχθεί περαιτέρω η στρατηγική της σύγχυσης. Οι κύπριοι πολίτες θέτουν ερωτήματα για τις επιδιώξεις της Τουρκίας και η ιστορική εμπειρία επιβεβαιώνει τους δισταγμούς και τις αμφιβολίες τους. Είναι κεντρικό ζήτημα στις διεργασίες για την επίλυση του κυπριακού να αντιμετωπισθεί το αίσθημα ανασφάλειας των ε/κ όπως αυτό προκύπτει από τις περιπέτειες του παρελθόντος και κυρίως από την τραγωδία του 1974. Η πλειοψηφία των ε/κ θέτει συστηματικά το ερώτημα κατά πόσον η Τουρκία θα τηρήσει την υπογραφή της σε ένα τελικό κείμενο συμφωνίας για την επίλυση του κυπριακού.

Το δικαιολογημένο αυτό ερώτημα είναι ταυτόσημο με την ίδια την ένταξη της Κυπριακής Δημοκρατίας στην Ε.Ε. από τις 16 Απριλίου 2003 με ολοκλήρωση στο διαδικαστικό της στοιχείο την 1 Μαΐου 2004. Η Ε.Ε. έχει κατακτήσει με έργα 50 ετών την ειρηνική συνύπαρξη ανάμεσα στα κράτη – μέλη, την αναζήτηση συμβιβαστικών συμπεριφορών από τα μέλη, την οικοδόμηση μιας συνεπούς ζώνης σταθερότητας μέσα στο θεσμικό της πλαίσιο. Κατά συνέπεια, το σχέδιο «η Κύπρος πλήρες μέλος της Ε.Ε.» με την τελική ένταξη της Κύπρου στη ζώνη της σταθερότητας είναι το δίκτυο ασφάλεια για τους ε/κ, είναι η ομπρέλα της πολιτικής και διπλωματικής ενδυνάμωσης της σε όλα τα επίπεδα. Η Ε.Ε. είναι ο κεντρικός ρυθμιστής των επί μέρους συμφερόντων ανάμεσα στα κράτη μέλη, ο μηχανισμός που ισορροπεί ανάμεσα στο γενικό και το ειδικό, και η εμπειρία δείχνει ότι τα έχει καταφέρει σε γενικές γραμμές. Ασφαλώς σε μια τελική λύση στο κυπριακό, το σύστημα εγγυήσεων είναι μεγάλης σημασίας και πρέπει να ανταποκρίνεται στην ιδιότητα της Κύπρου ως κράτους-μέλους της ΕΕ. Αυτό όμως που είναι το στρατηγικό στοίχημα για τη Λευκωσία είναι να δουλέψει πάνω στο ευρωπαϊκό θεσμικό πλαίσιο για να είναι το δίκτυο ασφαλείας αποτελεσματικό δίκτυο για την ευρωπαϊκή Κύπρο.

Στα σχέδια λύσης του κυπριακού, όπως ο ΟΗΕ με τις κατά καιρούς πρωτοβουλίες του τα έχει προτείνει, επιχειρείται να αντιμετωπιστούν τα ζητήματα ασφάλειας μέσα από τον παραδοσιακό τρόπο των συστημάτων ασφάλειας με επίκεντρο την Συνθήκη Εγγύησης και Συμμαχίας του 1960. Αυτός ο τρόπος δεν παράγει σύγχρονα αποτελέσματα αλλά και η ίδια η βάση τους έχει αποδειχθεί αναποτελεσματική στο παρελθόν. Ο ΟΗΕ έχει περιορισμένα εργαλεία για να δώσει λύσεις αποδεκτές από την πλειοψηφία της ε/κ κοινής γνώμης, αμφισβητείται βάσιμα η αξιοπιστία του συστήματος των εγγυήσεων που κατά καιρούς εισηγείται. Χρειάζεται να αναληφθούν πρωτοβουλίες από την ε/κ πολιτική ηγεσία που να οδηγούν σε αλλαγή του ορισμού και του περιεχομένου της έννοιας της ασφάλειας για ένα κράτος-μέλος της ΕΕ. Η ίδια η ΕΕ μπορεί να δημιουργήσει το σύστημα ασφαλείας για την Κύπρο, με αξιοποίηση της δυνατότητας της αμυντικής πλευράς της ΕΕ να αναλάβει την πολιτική εποπτεία ενός συστήματος εγγυήσεων που μέσα στο χρόνο θα καθίσταται ολοένα και πιο φανερό ότι πρόκειται για μεταβατικές ρυθμίσεις που η δυναμική των ευρωπαϊκών ανακατατάξεων και η ωριμότητα των κυπρίων πολιτών θα οδηγήσουν σε υπέρβασή του. Στον πολιτικό αγώνα δεν υπάρχουν πλαίσια ασφαλείας που με μαγικό ραβδί επιλύουν τα πάντα. Το δίκτυο ασφαλείας οικοδομείται με τη δραστήρια συμμετοχή

μας στην Ε.Ε., με τη δημιουργία νέων συμμαχιών, με τους χειρισμούς και την παρουσία μας, με δίκτυα ανάπτυξης συμφερόντων μέσα στην Ε.Ε. (οικονομικά, πολιτικά, αμυντικά, πολιτιστικά, συμμετοχή σε προγράμματα, δράσεις που να προωθούν κοινά ευρωπαϊκά συμφέροντα). Όλα αυτά βελτιώνουν την εικόνα της Κύπρου, της δίνουν κύρος και αξιοπιστία. Με τις δράσεις που επιλέγει, με τις πρωτότυπες σκέψεις που καταθέτει στην κοινοτική λειτουργία που δείχνουν μια κατανόηση του ευρύτερου κοινοτικού συμφέροντος. Το δίκτυο ασφαλείας συνδέεται με τις ιδέες, τις πρωτοβουλίες, το κύρος που δημιουργεί ένα νέο μέλος της ΕΕ

Σημαντικά ζητήματα που διαπερνούν τις ευρωπαϊκές εξελίξεις αφορούν όλα τα κράτη-μέλη. Η Κύπρος δεν δείχνει να συμμετέχει σε αυτό τον κύκλο των αναζητήσεων, στην πράξη είναι απύσχα από τις συζητήσεις και μάλιστα σε εκείνα τα ζητήματα όπου τα μεγέθη δεν παίζουν ουσιώδη ρόλο, συνεπώς ευνοούν τα μικρά κράτη όπως η Κύπρος. Τα παραδείγματα των συζητήσεων γύρω από το ευρωπαϊκό σύνταγμα, τον κοινοτικό προϋπολογισμό (2007-2013) και τη διαμόρφωση ενός νέου κοινωνικού μοντέλου για την ανάπτυξη είναι πολύ χαρακτηριστικά για το πως η Κύπρος θα μπορούσε να τα αξιοποιεί με εισηγήσεις και έτσι να βελτιώνει την εικόνα της μέσα στην ευρωπαϊκή οικογένεια.

Ο Μ. Ατταλίδης διαπιστώνει «ότι είναι γνωστό ότι στην ΕΕ το κύρος και η επιρροή του κάθε κράτους (εκτός από το ρεαλιστικό πολιτικό εκτόπισμά του) εξαρτάται από την κοινοτική δραστηριότητά του και τη συνεισφορά του στη λύση ευρωπαϊκών ζητημάτων. Αυτό ισχύει ιδιαίτερα για τα μικρά κράτη όπως η Κύπρος. Σε μείζονα όμως ευρωπαϊκά θέματα η Κύπρος φαίνεται να είναι απύσχα, παρ'όλο που μόνο με την ενεργό εμπλοκή της σε αυτά τα ζητήματα θα αποκτήσει τις εμπειρίες, το κύρος και τους συμμάχους που θα ενδυναμώσουν τη δυνατότητά της να χειρίζεται ζητήματα δικού της ενδιαφέροντος.» (Μ. Ατταλίδης, Κυπριακό: μετά τις 3 Οκτωβρίου τι;. Άρθρο στην «Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία» , 2/10/2005)

Η Κύπρος είναι πλήρες μέλος στην Ε.Ε. από την 1η Μαΐου 2004 και το γεγονός αυτό δεν βελτίωσε το αίσθημα ασφάλειας των ε/κ γιατί ορισμένα τμήματα της πολιτικής ηγεσίας υποστήριξαν ή αποδέχθηκαν την ένταξη από ανάγκη, όχι από επιλογή, από μικροϋπολογισμούς, όχι από ορθολογιστική ανάλυση του διεθνούς περιβάλλοντος και το ρόλο της Κύπρου σε αυτό. Όσοι απλά ήταν θεατές ή αντίθετοι με τις μεγάλες πολιτικές πρωτοβουλίες (Τελωνειακή Ένωση-1988, Συμφωνία της 6ης Μαρτίου 1995, Συμπεράσματα της Συνόδου Κορυφής στο Ελσίνκι,1999), δεν ήταν εύκολο να πείσουν την κοινή γνώμη ότι έχουν κατανοήσει τη βαθύτερη σημασία αυτής της μεγάλης γεωπολιτικής ανατροπής. Η ενταξιακή πορεία συνιστούσε μια πορεία μετάλλαξης του γεωπολιτικού πλεονεκτήματος της Κυπριακής Δημοκρατίας. Από το Κίνημα των Αδεσμεύτων που ήταν μια ασύντακτη «παρέα» κρατών με ποικίλες κατευθύνσεις, στην ΕΕ, σε μια μεγάλη ενότητα κρατών-μελών με πλήρη οργανικό δεσμό και διεθνή παρουσία. Αυτή η μετάλλαξη δεν έγινε ένα μαζικό πολιτικό «κεκτημένο» γιατί οι δυνάμεις της αμφιβολίας έβλεπαν διαρκώς παγίδες, αποτυχίες, ναυάγια. Είναι η διορατικότητα του Γ. Κρανιδιώτη που πίεζε για εξελίξεις και πρωτοβουλίες και αυτο δημιουργούσε ένα κλίμα σύγχυσης ως προς το τελικό αποτέλεσμα. Έτσι σε πολλούς πολίτες υπήρχε η εντύπωση ότι η ένταξη στην ΕΕ σημαίνει μια επιλογή «βελτιωμένης» παρουσίας της Κύπρου σε σχέση με το Κίνημα των Αδεσμεύτων. Αυτές οι αλλαγές ήταν μια σημαντική άσκηση ανάμεσα στον πολιτικό σχεδιασμό και τη διασύνδεσή του με το χρόνο, τις παγκόσμιες ισορροπίες και τις επιδιώξεις της Κύπρου στο νέο διεθνές περιβάλλον.

Το αποτελεσματικό δίκτυο ασφαλείας για την Κύπρο συνδέεται με μια καινούρια άποψη για την εξωτερική πολιτική. Τα εργαλεία ή οι μέθοδοι που υπήρχαν στην εποχή του Κινήματος των Αδεσμεύτων δεν είναι σε θέση να υπηρετήσουν τις ανάγκες που η ένταξή μας στην ΕΕ δημιουργεί. Η νέα εποχή χρειάζεται μια ριζική μεταβολή στις διοικητικές δομές, τις αντιλήψεις και την

κατανομή του ανθρώπινου δυναμικού στις διπλωματικές υπηρεσίες της Κυπριακής Δημοκρατίας. Η αναδιάρθρωση στο Υπουργείο Εξωτερικών είναι χρήσιμη γιατί έτσι θα μπορέσει η Κύπρος να αποκτήσει τη μεγαλύτερη δυνατή αποτελεσματικότητα με βάση τις νέες κατευθύνσεις που η 1η Μαΐου 2004 δημιουργεί. Η εξωτερική πολιτική χρειάζεται χρόνο, επιμονή και συνέπεια για να φέρει αποτελέσματα. Χρειάζεται σχέδια, στόχους, τεκμηρίωση και σύγχρονο πολιτικό προσωπικό που να ανταποκρίνεται με επάρκεια στις καθωρισμένες μακροπρόθεσμες επιδιώξεις.

Η ΚΥΠΡΟΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΑΜΥΝΑ

Το τέλος του παγκόσμιου διπολισμού έχει σφραγίσει σημαντικές εξελίξεις σε διάφορα επίπεδα. Ο παγκόσμιος χάρτης έχει αλλάξει, ο δε ευρωπαϊκός έχει μετασηματιστεί μέσα σε 15 χρόνια. Η κατάρρευση του ανατολικού μπλοκ δημιούργησε νέες γεωπολιτικές ισορροπίες και είναι αυτές που οικοδόμησαν την 1 Μαΐου 2004, τη Νέα Ευρώπη των 25. Το κενό ασφαλείας ώθησε τις χώρες της Α. Ευρώπης να κινήσουν τις διαδικασίες ένταξης τους στην Ε.Ε. και ορισμένες από αυτές και στο ΝΑΤΟ. Είναι χαρακτηριστικό ότι και οι Βρυξέλλες υπήρξαν θετικές σε αυτό το άνοιγμα. Χώρες που με οικονομικά και κοινωνικά κριτήρια δεν ήταν έτοιμες για την ένταξη στην Ε.Ε (λ.χ. Πολωνία) έγιναν δεκτές ως πλήρη μέλη γιατί το πολιτικό κριτήριο υπερίσχυσε του οικονομικού. Έτσι η Ευρώπη των 25 από την 1 Μαΐου 2004 σηματοδοτεί το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, η Ευρώπη από τα Ουράλια έως τον Ατλαντικό κάνει μεγάλα βήματα προς τα εμπρός. Η Ε.Ε. αποτελεί ένα σύνολο από δράσεις, κατευθύνσεις, πολιτικές. Ο τομέας της άμυνας και γενικότερα της εξωτερικής πολιτικής είναι μείζονος σημασίας για την Κύπρο γιατί διασυνδέεται με τα πιο κρίσιμα ζητήματα της κυπριακής επιλογής για την ένταξη (περισσότερη ασφάλεια, δίκτυο ισχύος που παρέχει καθεαυτή η ένταξη στη ζώνη της σταθερότητας). Η Ε.Ε. το τελευταίο διάστημα κάνει βήματα προόδου στον τομέα αυτό με τη δημιουργία του πρώτου τμήματος του ευρωπαϊκού στρατού, ενώ έχει προχωρήσει η πολιτική απόφαση για την ανάπτυξη επιχειρησιακών δυνάμεων Έρευνας και Διάσωσης. Επίσης σε τέσσερις περιπτώσεις έχει αναπτύξει δράσεις με Αστυνομικές Αποστολές: στο κράτος των Σκοπίων, στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη, τη Δημοκρατία του Κογκό, και από την 1η Ιανουαρίου 2006 με μια ευρωπαϊκή αστυνομική αποστολή ανέλαβε την εποπτεία της δόδου ανάμεσα στη Λωρίδα της Γάζας και την Αίγυπτο.

Το τελευταίο σημείο αφορά ιδιαίτερα την Κύπρο γιατί δίνει στη Λευκωσία ορισμένες δυνατότητες για να αξιοποιήσει το γεωγραφικό της πλεονέκτημα (Μ. Ανατολή, Α. Μεσόγειος, Ε.Ε). Είναι η πρώτη φορά που η αμυντική πλευρά της ΕΕ δραστηριοποιείται στη Μ. Ανατολή και αυτό συνιστά μια σημαντική απόδειξη ότι η ΕΕ κάτω από ορισμένες προϋποθέσεις μπορεί να ανοίξει νέους δρόμους και για το κυπριακό πρόβλημα. Κατά συνέπεια έχουμε κάθε συμφέρον να δώσουμε ιδιαίτερο βάρος στον τομέα αυτό, να αναπτύξουμε την πολιτική των κοινών συμφερόντων και να έχουμε επωφελείς για όλη την Ε.Ε. πρωτοβουλίες. Η ΔΕΕ (Δυτικοευρωπαϊκή Ένωση) έχει ήδη ενσωματωθεί στην ΚΕΠΠΑ (Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας) γι' αυτό όλα τα ενδιαφέροντά μας είναι προς τον ενιαίο (πλέον) χώρο της εξωτερικής πολιτικής και της άμυνας.

Το Ενιαίο Αμυντικό Δόγμα Κύπρου – Ελλάδας έχει εξυπηρετήσει έναν αμυντικό/πολιτικό σκοπό και ως εκ τούτου βοήθησε στη διπλωματική δράση Αθηνών – Λευκωσίας, ιδιαίτερα στη δεκαετία του '90 με την πορεία ένταξης στην ΕΕ. Σήμερα, μέσα σε νέες γεωπολιτικές συνθήκες και με την πλήρη συμμετοχή της Κυπριακής Δημοκρατίας στην ΕΕ το Ενιαίο Αμυντικό Δόγμα Κύπρου – Ελλάδας μπορεί να εξελιχθεί σε ένα πολιτικό και αμυντικό εργαλείο ανάπτυξης ευρύτερων ευρωπαϊκών στόχων. Να είναι ένα βήμα προόδου σε συνεργασία με το επιχειρησιακό πρόγραμμα Έρευνας και

Διάσωσης της ΕΕ, και αυτό είναι μια κατεύθυνση που εισηγείται η 1 Μαΐου 2004. Να προσαρμοστούμε σε νέες συνθήκες, νέο περιβάλλον, νέες πολιτικές αξιολογήσεις.

Το Υπουργείο Άμυνας της Κυπριακής Δημοκρατίας έχει δώσει μια πρόταση για τα μέσα που η Κύπρος μπορεί να συνεισφέρει στην κοινή αμυντική προσπάθεια (αεροπορική βάση “Ανδρέας Παπανδρέου”, λιμάνια, μικρός αριθμός στρατιωτών, τηλεπικοινωνίες, ιατρική υποστήριξη κλπ). Αυτή είναι μια δημιουργική πρόταση αλλά για να προχωρήσει θέλει επιμονή, διαρκή δραστηριότητα που να προβάλλει τα πλεονεκτήματα αυτής της κυπριακής πρότασης μέσα στο υπαρκτό σχήμα επιδιώξεων στην Α. Μεσόγειο. Επίσης είναι ενδιαφέρον να αξιοποιηθεί κατά περίπτωση η διασύνδεση της πρότασης αυτής με ανάλογες αμυντικές δραστηριότητες της Ελλάδας (Κρήτη, Ρόδος, Α. Μεσόγειος). Αυτή η πρωτοβουλία στο βαθμό που έχει συστηματική προβολή και υλοποίηση ακυρώνει το έργο κάθε σκέψη που προέχεται από τον ΟΗΕ και που θέτει όρους στην αυτόνομη συμμετοχή της Κύπρου στις αμυντικές πρωτοβουλίες της ΕΕ. Η παρουσία της Κύπρου πρέπει να είναι πλήρης και χωρίς καμμία διασύνδεση με τις επιλογές ή τις διαθέσεις της Τουρκίας ή της Ελλάδας. Πιθανή εξαίρεση της Κύπρου ή με όρους συμμετοχή της στις αμυντικές δραστηριότητες της ΕΕ στην περιοχή μας, δυσκολεύει τις κοινές ευρωπαϊκές δράσεις, γι’ αυτό με πρωτοβουλίες μπορούμε να δημιουργήσουμε μια νέα δυναμική στον αμυντικό τομέα. Η ΕΕ παρέχει το θεσμικό πλαίσιο για τη δημιουργία πολιτικών πλεονεκτημάτων ή δεδομένων ώστε ορισμένες παραδοσιακές προσεγγίσεις στο κυπριακό να προσαρμόζονται στο νέο περιβάλλον. Ιστορικό παραμένει το παράδειγμα με τη “Δέσμη Ιδεών” για λύση στο κυπριακό που υπέβαλε ο πρώην ΓΓ του ΟΗΕ Μ. Μ. Γκάλι το 1992 και την ειδική πρόνοιά της για « διπλά δημοψηφίσματα» ανάμεσα στην ε/κ και τ/κ κοινότητα σε σχέση με την ένταξη της Κυπριακής Δημοκρατίας στην ΕΕ. Η πρόνοια αυτή οδήγησε σε μπλοκάρισμα της ενταξιακής πορείας της Κύπρου ή την υπαγωγή της στις διαθέσεις του Ρ. Ντενκτάς. Η πρόνοια αυτή ξεπεράστηκε με έργα και οριστικά διεγράφη από τα κείμενα του ΟΗΕ με τη συμφωνία της 6ης Μαρτίου 1995 (καθορισμός χρονοδιαγράμματος για έναρξη ενταξιακών συνομιλιών, έξι μήνες μετά το τέλος της τότε Διακυβερνητικής). Το σύστημα των εγγυήσεων για την Κυπριακή Δημοκρατία που είχε εγκαθιδρύσει το πλαίσιο του Συντάγματος της Ζυρίχης-Λονδίνου(1960) αποτελεί στον ιστορικό χρόνο μια κλασική μορφή αναχρονισμού. Μέσα από το ευρωπαϊκό υλικό η Κύπρος μπορεί να αναζητήσει λύσεις που θα ενσωματώνουν σε ένα νέο σύστημα ασφαλείας πρωτότυπες ευρωπαϊκές ρυθμίσεις ασφαλείας με ειδικό ρόλο στην ΚΕΠΠΑ.*

Η πολιτική δράση που προβάλλει τα πλεονεκτήματα της Κύπρου ως «γέφυρας» διαλόγου ανάμεσα στην ΕΕ και τη Μ. Ανατολή είναι σταθερά ένα πεδίο στο οποίο η Λευκωσία έχει δυνατότητες να κινηθεί μέσα στο πλέγμα των κοινών συμφερόντων. Η ελληνική κυβέρνηση προώθησε συστηματικά το διάλογο ανάμεσα σε Άραβες και Παλαιστινίους κοινοβουλευτικούς με τη θεσμική λειτουργία του «Διαλόγου των Αθηνών». Ο διάλογος αυτός δεν βρήκε διάδοχο σχήμα μετά το θάνατο τξυ Γ. Κρανιδιώτη και στην πράξη έχει ατονήσει. Ίσως η Λευκωσία να μπορούσε να δώσει τη “διάδοχη” δική της συμβολή στο ανατολικό πλεονέκτημά της με ανάλογες δράσεις. Η σχέση της Κύπρου με τη Μ. Ανατολή παραμένει ένα δημιουργικό σύνολο από πλεονεκτήματα που εντάσσεται στην ευρύτερη σχέση της Κύπρου με την ΕΕ. Η Κύπρος θα μπορούσε να γίνει μια πραγματική γέφυρα συνεννόησης ορισμένων πλευρών της ευρωπαϊκής πολιτικής με ορισμένα αραβικά κράτη στους τομείς λ.χ. της δημόσιας διοίκησης, της παροχής τεχνογνωσίας, της εκπαίδευσης, της αντιμετώπισης της λαθρομετανάστευσης, και της ειδίκευσης προσωπικού στα ευρωπαϊκά προγράμματα.

Στον τομέα της αμυντικής Ευρώπης όλα εξελίσσονται με αργά βήματα, κάθε αλλαγή απαιτεί χρόνο, υπομονή, πολυεπίπεδες διαβουλεύσεις, ενώ μέσα στην ΕΕ υπάρχουν δυνάμεις που δεν επιθυμούν αυτά τα βήματα. Σε κάθε περίπτωση και με επίγνωση ότι τα πράγματα τώρα κινούνται,

τα βήματα αυτά είναι μικρά και πιο πίσω από τις ανάγκες μιας Ευρώπης με φωνή στις εξωτερικές σχέσεις, η Κύπρος έχει κάθε συμφέρον να δείξει σταθερότητα στο στόχο αυτό. Πολλά πράγματα που σήμερα θεωρούνται αυτονόητα, δεν ήταν έτσι πριν 10 ή 15 χρόνια. Είναι μεγάλης σημασίας υπόθεση να έχεις ιδέες, να τις προτείνεις στους εταίρους σου και να δουλέψεις με τον πυρήνα των χωρών που κάποια στιγμή θα είναι στην πρωτοπορία μιας Ευρώπης με περισσότερες δυνατότητες στον τομέα της Άμυνας και της Εξωτερικής Πολιτικής.

*Το ποσοστό των ελληνοκυπρίων που βλέπει θετικά την προσπάθεια της ΚΕΠΠΑ είναι πολύ υψηλό (94%) και επίσης υψηλό είναι το ποσοστό που συμφωνεί με τη στήριξη στην Κοινή Εξωτερική Πολιτική (ποσοστό 88%). Στοιχεία από την έρευνα του “Ευρωβαρόμετρου”, Μάιος- Ιούνιος του 2005.

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ

Η Τουρκία από το 2002, με μια ιδιότυπη ερμηνεία του ζητήματος, εμποδίζει τη συμμετοχή της Κύπρου και της Μάλτας σε εκείνες τις πτυχές της ΚΕΠΠΑ που αφορούν τη στρατιωτική συνεργασία ΕΕ-NATO. Η Άγκυρα αξιοποιεί την απουσία πολιτικής πρόβλεψης από την πλευρά της Λευκωσίας και με το βέτο της καθιστά την Κύπρο, κράτος μειωμένης συμμετοχής στις συνολικές δράσεις της ΚΕΠΠΑ, αφού εξαιρείται από το συνολικό διάλογο για τη στρατιωτική συνεργασία της ΕΕ με το NATO. Αυτό συνεπάγεται απουσία της Κύπρου σε ορισμένες εσωτερικές συνεδριάσεις της ΕΕ, γεγονός που καθιστά το ζήτημα ιδιαιτέρως σημαντικό αφού η Κύπρος αδυνατεί να αναπτύξει ένα μείζον πολιτικό της πλεονέκτημα που συνδέεται με την ανάπτυξη της γεωπολιτικής της σημασίας. Ένας μειωμένης βαρύτητας εταίρος προκαλεί απορίες ή ερωτηματικά για το βαθμό που αφομοιώνει τη σημασία του συνολικού κοινοτικού συμφέροντος. Η απουσία της Κύπρου δημιουργεί κενό, το οποίο η Άγκυρα σπεύδει να το διαιωνήσει για να έχει εκείνη το πλεονέκτημα του τελικού ρυθμιστή. Το τουρκικό Υπουργείο Εξωτερικών με γραπτή παρέμβασή του στο ζήτημα στις 12 Οκτωβρίου 2005 δηλώνει ότι αποδέχεται την προώθηση της ιδέας του ΓΓ του NATO Τ. Ρόμπερτσον για σύγκλιση ανεπίσημων συνόδων των Υπουργών Εξωτερικών της ΕΕ και του NATO αλλά επαναλαμβάνει την αντίθεση της Άγκυρας στη συνεργασία ΕΕ και NATO. Η ανακοίνωση επεξηγεί τον πραγματικό στόχο αυτής της άρνησης ως εξής: “Οι ανεπίσημοι σύνοδοι Υπουργών Εξωτερικών NATO –ΕΕ που προτάθηκαν από το ΓΓ θα περιορίζονται μόνο σε ανεπίσημες διαβουλεύσεις και δεν θα ασχολούνται με επιχειρησιακά θέματα που χρήζουν μυστικότητας.. Οι ανεπίσημοι σύνοδοι Υπουργών Εξωτερικών NATO-ΕΕ δεν θα δώσουν στην Ελληνοκυπριακή Διοίκηση της Νοτίου Κύπρου καμμία δυνατότητα επιρροής στο NATO...” (ΑΠΕ, ανταπόκριση από τον Ά.Κούρκουλα).

Παρ’ όλο που η ΕΕ “δεν συμμαερίζεται την ερμηνεία της Τουρκίας” (*απάντηση του Συμβουλίου σε επερώτηση του Ευρωβουλευτή του ΠΑΣΟΚ Π. Μπεγλίτη, 6/7/2005*), εντούτοις ο βασικός πυρήνας του ζητήματος μπορεί να προχωρήσει μόνο εάν η Λευκωσία θελήσει να πάρει σημαντικές αποφάσεις, να αξιοποιήσει τα υπαρκτά της ερείσματα και έτσι να ασκήσει πιέσεις στην Τουρκία, να τη θέσει σε αμυντική συμπεριφορά με τελικό στόχο να ξεπεράσει τις ενστάσεις της.

Ήδη από το 1995 κατέθεσα μια ειδική επί του θέματος ανάλυση που κατέληγε σε μια διπλή εισήγηση:

Α) εισήγηση για υποβολή αίτησης για συμμετοχή της Κύπρου στη ΔΕΕ (Δυτικοευρωπαϊκή Ένωση, ο αμυντικός βραχίονας της ΕΟΚ σε εκείνο το χρονικό διάστημα) και,

Β) εισήγηση για υιοθέτηση από την Κύπρο μιας πολιτικής ανάπτυξης πλήρους συμμετοχής της στο πρόγραμμα του ΝΑΤΟ “Συνεταιρισμός για την Ειρήνη”(PfP).

Εάν η Λευκωσία είχε αξιολογήσει σωστά το ζήτημα αυτό, σήμερα η Κύπρος θα μπορούσε να αποτελεί ένα πιο δημιουργικό εταίρο και θα αφαιρούσε κάθε σκέψη από την Τουρκία να ασκεί βέτο από το 2002 στις αμυντικές δυνατότητες της Κύπρου. Η Κύπρος δεν έχει την πολυτέλεια να οδηγείται σε απώλεια γεωπολιτικού πλεονεκτήματος –άλλωστε δεν είναι μια χώρα με απεριόριστο αριθμό τέτοιων δυνατοτήτων. Συνεπώς είναι σημαντικό για τη Λευκωσία να δημιουργεί στους ευρωπαϊούς εταίρους της την πεποίθηση ότι θέλουμε να συμβάλουμε δημιουργικά στις αμυντικές προκλήσεις της ΕΕ, ότι η Κύπρος έχει τη θέληση για συμμετοχή-χωρίς αντιφάσεις- στην ΚΕΠΠΑ ενδυναμώνοντας, έτσι, τη θέση της στην ΕΕ και κατ’ επέκταση στη Μ.Ανατολή. Είναι στην ευθύνη μιας πολιτικής ηγεσίας να προβλέπει τις εξελίξεις και με τις επιλογές και τις δράσεις της να προωθεί τη συνολική ενδυνάμωση της πατρίδας μας. Είναι στη δική της ευθύνη να δημιουργεί εξελίξεις που προσθέτουν κύρος στην Κυπριακή Δημοκρατία και να μην εξαντλείται σε καταγγελίες της τουρκικής κακοπιστίας.

Η Τουρκία στα πλαίσια της προσπάθειάς της για να μειώνει το διεθνές βεληνεκές της Κυπριακής Δημοκρατίας εμποδίζει τη συμμετοχή της σε μια σειρά από διεθνείς και περιφερειακούς οργανισμούς στους οποίους η ίδια είναι μέλος. Η Άγκυρα χρησιμοποιώντας κάθε νομικό μέσο ασκεί το δικαίωμα της αρνησικηρίας με καθαρή πρόθεση τη δημιουργία ενός πλέγματος συνθηκών στις οποίες η Κυπριακή Δημοκρατία να μην μπορεί να έχει παρουσία σε κρίσιμης σημασίας οργανισμούς όπως ο Οργανισμός για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη, η Συμφωνία των Ανοικτών Ουρανών, ο Ευρωπαϊκός Διοικητικός Συντονισμός Εναέριας Κυκλοφορίας της Μέσης Ανατολής, το Ευρωπαϊκό Κέντρο για Μετεωρολογικές Προβλέψεις, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο των Υπουργών Μεταφορών, και με την άρνησή της για απευθείας επικοινωνία με την Κυπριακή Δημοκρατία κ.ά (παρουσίαση του θέματος από τον Κ.Βενιζέλο, εφημερίδα ο Φιλελεύθερος, 26/9/2005).

Είναι κρίσιμης σημασίας υπόθεση η Κυπριακή Δημοκρατία να δώσει πιο πολλές δυνάμεις στον διπλωματικό αγώνα για να ξεπεράσει τις τουρκικές αντιρρήσεις με αξιοποίηση του ευρωπαϊκού πλεονεκτημάτος της και με στόχο να έχει ισχυρότερη διεθνή παρουσία. Το νέο πλαίσιο των σχέσεων Τουρκίας-ΕΕ παρέχει ασφαλιστικές δικλίδες για να αλλάξει η σημερινή κατάσταση πραγμάτων και η Άγκυρα να ακολουθήσει διαφορετικές προσεγγίσεις. Είναι εξίσου σημαντικός παράγοντας το ζήτημα του χρόνου που γίνεται μια επιλογή ή υλοποιείται μια απόφαση. Ο χρόνος είναι κλειδί για τις εξελίξεις γιατί φανερώνει πόσο μια ηγεσία μπορεί να προβλέπει αλλαγές που, ενδεχομένως να επηρεάζουν ζωτικά της συμφέροντα.

ΟΙ ΒΑΣΕΙΣ ΚΑΙ Η ΚΕΠΠΑ

Το ζήτημα της παρουσίας των δύο αγγλικών βάσεων στο έδαφος της Κυπριακής Δημοκρατίας προκαλεί τη δικαιολογημένη απορία των κυπρίων πολιτών για την παρουσία τους, τριάντα και πλέον χρόνια μετά το τέλος του αποικιακού καθεστώτος. Συχνά η κυπριακή βουλή ή κόμματα αναζητούν λύσεις στο πρόβλημα αυτό και εξίσου συχνά καταγγέλλουν την παρουσία τους. Είναι κλασσικό μοτίβο στην πολιτική πως όταν δεν παράγεις πολιτική, όταν δεν ανοίγεις δρόμους για να λύσεις προβλήματα, τότε η ρητορική αντικαθιστά τα σχέδια. Έτσι μέσα από την ασάφεια και την

συσκότιση ο καταγγελλτικός λόγος επιχειρεί να προβληθεί ως η ίδια η “λύση”. Αυτό που ενδιαφέρει την κοινή γνώμη είναι το εάν οι πολιτικές μας δυνάμεις έχουν επεξεργαστεί κάποιες ρεαλιστικές κινήσεις ή φόρμουλες για το μελλοντικό καθεστώς των βάσεων στην Κυπριακή Δημοκρατία, ή εάν αισθάνονται ότι οι καταγγελίες είναι από μόνες τους ικανές να αλλάξουν τα δεδομένα που δημιούργησαν οι Συμφωνίες Ζυρίχης-Λονδίνου το 1960.

Η Κυπριακή Δημοκρατία είναι πλήρες μέλος στην Ε.Ε. από τις 16 Απριλίου 2003 και η μοναδικότητα αυτή χρειάζεται να πάρει ευρωπαϊκές διαστάσεις: μια κοινοτική χώρα, η Μ. Βρετανία, διαθέτει σε μια άλλη χώρα – μέλος της Ε.Ε, την Κυπριακή Δημοκρατία, κυρίαρχες βάσεις, προϊόν της εποχής του ψυχρού πολέμου και του αποικιοκρατικού παρελθόντος της πρώτης. Αυτό που έχει την πιο μεγάλη σημασία είναι να αναδειχθεί η μοναδικότητα αυτή μέσα από τα θεσμικώς διακηρυγμένα κείμενα της Ε.Ε. (από τη Συνθήκη της Ρώμης έως την Ευρωπαϊκή Συνταγματική Συνθήκη). Η λειτουργία τους είναι ένας αναχρονισμός, μοναδικός σε πανευρωπαϊκή κλίμακα. Η θεσμική αντίφαση δεν είναι αρκετή για να πείσει για αλλαγές επειδή και μέσα στην Ε.Ε. λειτουργούν και θα λειτουργούν στρατηγικής φύσεως κρατικά και πολιτικά συμφέροντα και η θεσμική ισοτιμία των 25, δεν ανταποκρίνεται στους πραγματικούς συσχετισμούς δυνάμεων, που αφορούν τις στρατιωτικές, αριθμητικές και γεωπολιτικές τους ιδιαιτερότητες. Κατά συνέπεια, είναι ενδιαφέρον η Κυπριακή Δημοκρατία να αντιμετωπίσει αυτά τα ζητήματα σύμφωνα με τα πραγματικά δεδομένα, ακριβώς για να έχει ορισμένες ρεαλιστικές ελπίδες για να βελτιωθεί το υπάρχον status quo. Το Λονδίνο επιμένει στη διατήρησή τους, άρα εύκολες λύσεις δεν υπάρχουν. Μια πρόταση, ή σχέδιο, που μπορεί να βελτιώσει τα πράγματα είναι η σταδιακή μεταφορά αυτού του διμερούς θέματος στο ευρωπαϊκό πεδίο. Η Ε.Ε. συγκροτεί τμήματα για τον ευρωπαϊκό στρατό. Με ορόσημα το Ελσίνκι (1999), και τη Λισσαβόνα (2000) υλοποιεί την ευρωπαϊκή αμυντική ομπρέλα με 60 χιλιάδες στρατιωτικό προσωπικό. Η Κυπριακή Δημοκρατία μπορεί να θέσει υπόψη της ΚΕΠΠΑ το ζήτημα των βρετανικών βάσεων στην Κύπρο, ώστε αυτές να αποτελέσουν – σε εύλογο χρονικό στάδιο – ένα υπαρκτό σχήμα που να συνδέεται με την κοινή αρχιτεκτονική ασφάλειας της Ε.Ε. Αυτό σημαίνει διαβούλευση, χρόνο, συμφωνίες, μεταβατικές διατάξεις, κοινές χρήσεις, αναπροσαρμογές συνθηκών.

Ο ίδιος ο βρετανός Υπουργός Εξωτερικών Ζακ Στρο δήλωσε στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ότι η παρουσία των αγγλικών βάσεων στην Κύπρο συνδυάζεται “με τη συνεισφορά που έχουν στην άμυνα της ΕΕ”- ομιλία στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 12 Ιουλίου 2005.

. Η προσέγγιση Στρο δίνει μια κατεύθυνση στα πράγματα και πάνω σε αυτή την κατεύθυνση μπορεί η Λευκωσία να επεξεργαστεί νέες λύσεις. Αυτό, όμως, που είναι σημαντικό για την Κυπριακή Δημοκρατία είναι να έχει σκέψεις που να ανταποκρίνονται στο σύγχρονο διεθνές περιβάλλον, να είναι σε κίνηση ένα ζήτημα που αφορά τα συμφέροντα των 25 στην Α.Μεσόγειο και τη Μ. Ανατολή και να έχει εισηγήσεις με βάση τα κοινά συμφέροντα της Ε.Ε. Μαγικές φόρμουλες δεν υπάρχουν, γι’ αυτό – εάν θέλουμε να είμαστε παραγωγικοί – οφείλουμε να σκεφθούμε πολύπλοκες διασυνδέσεις συμφερόντων στις οποίες ο χρόνος θα έχει θετική επίπτωση. Η παρουσία των αγγλικών στρατιωτικών βάσεων στην Κύπρο θεωρείται από τον κυπριακό λαό ως μια εξέλιξη που προέκυψε ως αποτέλεσμα των συσχετισμών δύναμης το 1960 και δεν ανταποκρίνεται στις δικές του επιθυμίες. Είναι στην ευθύνη της κυπριακής ηγεσίας αυτό το κυρίαρχο αίσθημα να το διοχετεύσει σε σαφή βήματα μέσα στην ευρωπαϊκή στρατηγική ασφάλειας και έτσι να αλλάξει το πλαίσιο μέσα στο οποίο εξελίσσεται ο αγώνας της Κύπρου.

Η στρατιωτική κατοχή του 37% του κυπριακού εδάφους από τις τουρκικές στρατιωτικές δυνάμεις είναι σε σταθερή βάση ο πρώτος αντίπαλος της Κυπριακής Δημοκρατίας. Το ζήτημα των αγγλικών βάσεων στο Ακρωτήριο και τη Δεκέλεια ανήκει σε άλλο κύκλο ανάλυσης, γι’ αυτό και οι χειρισμοί

της Λευκωσίας πρέπει να έχουν καθαρή σκέψη και να εδράζονται σε ρεαλιστικές προτάσεις που να προωθούν αποτελεσματικά τα συμφέροντα της Κύπρου σε άμεση συνάρτηση με τη νέα αρχιτεκτονική ασφαλείας της ΕΕ.

ΤΟ ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΚΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Η ελληνική κυβέρνηση με πρωθυπουργό τον Κ. Σημίτη και με το συντονιστικό ρόλο στους Υφυπουργούς Εξωτερικών Γ. Κρανιδιώτη και Χ. Ροζάκη επαναπροσδιόρισε το 1997 τον κεντρικό πυρήνα της πολιτικής της στις ελληνοτουρκικές σχέσεις. Στο Ντοκουμέντο Κρανιδιώτη – Ροζάκη υπήρξε μια διαπίστωση και μαζί της η διατύπωση μιας εναλλακτικής πρότασης στρατηγικής. Η διαπίστωση αφορούσε την παραδοχή ότι ο παραδοσιακός τρόπος διαχείρισης της ελληνοτουρκικής αντιπαράθεσης είχε εξαντλήσει τα όριά του. Ο παλαιός τρόπος σήμαινε κυρίως την έκφραση της τουρκικής επιθετικότητας στο χώρο του Αιγαίου με την Ελλάδα να υπερασπίζεται την εθνική της ακεραιότητα τόσο με αμυντική προπαρασκευή όσο και με καταγγελία της τουρκικής αναθεωρητικής αλαζονίας. Η αντιπαράθεση διατηρήθηκε σε ένα διμερές πλαίσιο. Ο διμερής διάλογος για να αντιμετωπιστεί μια «διμερής» αντιπαράθεση (Κ. Καραμανλής- Σ.Ντεμιρέλ, Α. Παπανδρέου – Τ.Οζάλ, Κ. Μητσοτάκης με Τ.Οζάλ και Μ. Γιλμάζ, Κ. Σημίτης- Μ. Γιλμάζ) δεν απέδωσε καρπούς εξαιτίας της τουρκικής στάσης. Η διατήρηση της αντιπαράθεσης στο διμερές πλαίσιο ήταν μέσα στο χρόνο εξαιρετικά αντιπαραγωγική για τα ελληνικά συμφέροντα. Η Άγκυρα επεδίωκε τη διμερή αντιμετώπισή τους γιατί τα κριτήρια με τα οποία αναζητούσε λύσεις ήταν η γεωπολιτική σημασία των δύο χωρών, συνεπώς επιζητούσε τη διμερή διαπραγμάτευση για να εγκλωβίσει το διάλογο με την Αθήνα στις δικές της προδιαγραφές. Η από το 1974 θέση της Ελλάδας ότι το ζήτημα της υφαλοκρηπίδας στο Αιγαίο πρέπει να επιλυθεί μέσω του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης ετύγχανε πλήρους απόρριψης από την Τουρκία διότι στην ανάλυσή της δεν είχε θέση το Διεθνές Δίκαιο. Σε μακροπολιτικό επίπεδο η παραμονή της ελληνοτουρκικής αντιπαράθεσης σε διμερές πλαίσιο –στην ουσία οι τουρκικές διεκδικήσεις στο Αιγαίο-περιέκλειε τον κίνδυνο της πολεμικής συγκρούσεως(1977,1987,1996) καθώς το στρατιωτικό κατεστημένο στην Τουρκία επιζητούσε μερική αναθεώρηση των συνθηκών πάνω στις οποίες οικοδομήθηκε το συνοριακό καθεστώς ανάμεσα στα δύο κράτη από το 1923 και ύστερα. Αυτή η προσέγγιση σύμφωνα με την εισήγηση Κρανιδιώτη-Ροζάκη έπρεπε να αλλάξει και η «διμερής αντιπαράθεση» να αναπτυχθεί στο ευρωπαϊκό πλαίσιο σε συνδυασμό με τη διατήρηση ισχυρής αποτρεπτικής δύναμης. Με αυτό το τρόπο τα διαπραγματευτικά μέσα για την επίλυση των προβλημάτων θα έχουν ευρωπαϊκό υλικό καθώς το πλαίσιο της συζήτησης θα αναπτύσσεται πάνω στο θεσμικό υλικό που η ΕΕ παρέχει. Έτσι οι θέσεις της Ελλάδας να ενσωματωθούν στις γενικότερες επιδιώξεις των Βρυξελλών και η ίδια η θεσμική ΕΕ να δρα ως παράγοντας ειρηνικής επίλυσης ευρωπαϊκών προβλημάτων. Αυτή η στροφή συνιστούσε μια δυναμική αλλαγή σελίδας, μέσω της ανάπτυξης μιας ευρωπαϊκής διπλωματικής ασπίδας στις ελληνικές θέσεις με στήριξή τους στις διεθνείς συμβάσεις και την αλληλεγγύη των εταίρων. Ο τέως πρωθυπουργός της Ελλάδας Κ. Σημίτης αναλύει αυτή την εναλλακτική στρατηγική ως εξής: «Στρατηγική της Ελλάδας, ήταν να συναρτηθεί η επίλυση προβλημάτων της περιοχής με τη διεύρυνση και τη μελλοντική πορεία της Ε.Ε. Η Ε.Ε. να επιδιώκει την επίλυσή τους. Η Ε.Ε. να τα θεωρεί ως εμπόδια που πρέπει να ξεπεραστούν και να εργαστεί η ίδια για την υπέρβασή τους...» Ο Κ. Σημίτης αξιολογεί αυτή την στρατηγική της οποίας ήταν ο βασικός συντονιστής με τη φράση «η Ελλάδα πέτυχε να αλλάξει τα πράγματα. Κατάφερε να εντάξει τις επιδιώξεις της μέσα σε μια ευρύτερη πολιτική της Ε.Ε., γιατί εφάρμοσε μια άλλη στρατηγική από εκείνη της διμερούς συζήτησης και αντιπαλότητας, με μια ευρωπαϊκή στρατηγική». *

*Κ. Σημίτης, άρθρο «Το τέλος μιας στρατηγικής», Εφημερίδα τα ΝΕΑ 23/4/04

Καρποί αυτής της εναλλακτικής στρατηγικής ήταν οι αποφάσεις των 15 στη Σύνοδο Κορυφής στο Ελσίνκι όπου το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο ενσωμάτωσε στα τελικά Συμπεράσματά του το βασικό πυρήνα της στρατηγικής Κ. Σημίτη. Η ελληνική διπλωματία πέτυχε να διαμορφώσει ένα νέο πλαίσιο αντιμετώπισης της ε/τ αντιπαράθεσης έξω από το παραδοσιακό μοντέλο. Από το 1999 οι ε/τ διαφορές εγγράφονται ως ευρωτουρκικές, και αποτελούν τμήμα του διαλόγου Τουρκίας – Ε.Ε. και μέσω αυτού τμήμα της εξωτερικής πολιτικής της Ε.Ε. που καλύπτει τον τομέα της διεύρυνσης (Ελσίνκι 1999, Κοπεγχάγη 2002, Βρυξέλλες 2004). Η επιτυχία αυτή της ελληνικής διπλωματίας έγινε μέσα σε ένα δύσκολο πολιτικό κλίμα: σημαντικά τμήματα του πολιτικού και κομματικού κατεστημένου υπονόμισαν αυτή την αλλαγή θεωρώντας την ως μια πολιτική «παραχωρήσεων» προς την τουρκική επιθετικότητα. Στην ουσία δεν θέλησαν να κατανοήσουν τη βαθύτερη επιδίωξή της που ήταν η ενδυνάμωση της ελληνικής θέσης με μια συνεπή έκφραση της ευρωπαϊκής πολιτικής αλληλεγγύης στο κορυφαίο ζήτημα που συνδέεται με την υπεράσπιση των ελληνικών συμφερόντων μέσα σε μια πολύπλοκη διεθνή σκηνή. Η κορυφαία εξέλιξη στο Ελσίνκι δεν προέκυψε μόνο ως αποτέλεσμα της ανάπτυξης μιας διορατικής πολιτικής αλλά ήταν και καρπός του κύρους που η Ελλάδα είχε κατακτήσει με την εξωστρεφή, δραστήρια και αξιόπιστη εξωτερική της πολιτική. Οι ευρωπαίοι εταίροι εξέφρασαν με πολύ συγκεκριμένο τρόπο την αλληλεγγύη τους σε μια χώρα που δούλεψε με επιμονή για την προώθηση κοινών ευρωπαϊκών στόχων.

Ο Κ.Σημίτης κρίνει αυτές τις εξελίξεις ως εξής:

« Το Ελσίνκι αποτέλεσε μια μεγάλη επιτυχία της ελληνικής διπλωματίας καθώς μέσα από τις συγκεκριμένες προτάσεις προέκυψαν τουλάχιστον τέσσερα θετικά αποτελέσματα για την Ελλάδα:

Πρώτον, τα κυρίως ε/τ ζητήματα υπήχθησαν στον κοινοτικό έλεγχο... Ότι δεν είχε καταφέρει να επιτύχει ασκώντας το δικαίωμα της αρνησικυρίας, το πετύχαμε τώρα μέσα από την κοινοτικοποίηση των ε/τ σχέσεων.

Δεύτερον, η ένταξη της Κύπρου στην ΕΕ αποδεσμεύτηκε από τον όρο της προηγούμενης πολιτικής επίλυσης.. Η ένταξη της Κύπρου ήταν εξαιρετικά προβληματική αφού σαφώς προσέκρουε στις αντιρρήσεις πολλών μελών της ΕΕ. Δεν ήθελαν να κληρονομήσουν ένα άλυτο πολιτικό πρόβλημα που θα τους προκαλούσε μείζονα θεσμικά ζητήματα (το καθεστώς του βορείου τμήματος του νησιού) με την Τουρκία. Η Κύπρος σήμερα είναι πλήρες μέλος χάρη στο Ελσίνκι.

Τρίτον, επετράπη το άνοιγμα του ευρωπαϊκού δρόμου για την Τουρκία. Η εξέλιξη αυτή θα έχει μακροπρόθεσμα ευεργετικά αποτελέσματα για την περιοχή, καθώς η γειτονική χώρα, στη φάση της υποψηφιότητάς της όσο και κατά μείζονα λόγο της πλήρους ένταξής της, θα προσαρμόζεται βαθμιαία στις απαιτήσεις της Ένωσης..

Τέταρτον, η χώρα μας απαλλάχθηκε από το ενοχλητικό βάρος να είναι η μόνη χώρα που προβάλλει εμπόδια στην τουρκική υποψηφιότητα μειώνοντας έτσι τη διαπραγματευτική της ικανότητα. Από εδώ και πέρα η ίδια η Ένωση θα ήταν εκείνη που θα έπρεπε να παρακολουθεί την ευρωπαϊκή πορεία της Τουρκίας και να της θέτει εμπόδια κάθε φορά που διαπίστωνε ή της υποδεικνυόταν από μια ενδιαφερόμενη χώρα ότι δεν ανταποκρίνεται στις υποχρεώσεις της..» (Κ. Σημίτης, Πολιτική για μια Δημιουργική Ελλάδα, 1996-2004)

Η κυβέρνηση του Κ. Καραμανλή με την άνοδό της στην εξουσία στις 7 Μαρτίου 2004 προβάλλει μια διαφορετική άποψη στη διαχείριση των ζητημάτων εξωτερικής πολιτικής. Ο τέως υπουργός

Εξωτερικών της Ελλάδας Π. Μολυβιάτης με δηλώσεις του στις 21 Σεπτεμβρίου 2004 δείχνει έναν κατ' αρχήν θετικό προσανατολισμό στο ζήτημα της ευρωπαϊκής πορείας της Τουρκίας: «Η απόφαση μας να στηρίξουμε την υποψηφιότητα της Τουρκίας τον προσεχή Δεκέμβριο δεν είναι μια συναισθηματική επιλογή, αλλά στρατηγική επιλογή και απόφαση».

Με τη στάση της, όμως, η κυβέρνηση Κ. Καραμανλή στη Σύνοδο Κορυφής της Κοπεγχάγης στις 17 Δεκεμβρίου 2004 έδειξε ότι προτιμά να αφήνει το χρόνο να δοκιμάσει τις αντοχές του, και έως τώρα, απέφυγε με περισσή επιμέλεια να δώσει κατευθύνσεις στα ουσιώδη προβλήματα που δημιουργούσε η ιστορική συγκυρία (υφαλοκρηπίδα, κυπριακό). Επιδιώκει να εκταθούν τα δύο κορυφαία ζητήματα στο χρόνο με αντικατάσταση της διαδικασίας αντιμετώπισής τους με μια «χαλαρή» στρατηγική που παραπέμπει στην εις βάθος χρόνου αλλαγή συσχετισμών υπέρ των ελληνικών θέσεων. Πιθανώς να στηρίζεται στην ελπίδα ότι όσο πλησιάζει το χρονικό σημείο της ένταξης της Τουρκίας στην ΕΕ τα πράγματα θα είναι πιο ωφέλιμα για τα ελληνικά συμφέροντα.

Η Αθήνα στη Σύνοδο Κορυφής της ΕΕ στις 17 Δεκεμβρίου 2004 έδωσε πράσινο φως στο τουρκικό αίτημα χωρίς να θέσει σε διαπραγματευτική κίνηση την ομόφωνη απόφαση του Ελσίνκι για παραπομπή του ζητήματος της υφαλοκρηπίδας του Αιγαίου στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης -με ορόσημο τον Δεκέμβριο του 2004, όπως ακριβώς προέβλεπε το κείμενο απόφασης του 1999. Η κυβέρνηση του Κ.Καραμανλή προτίμησε να αποφύγει τη συνέχιση της πολιτικής του Ελσίνκι επειδή αυτή απαιτούσε να υπάρχει βούληση για τη στήριξη των αποφάσεων του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης και δεν ήθελε να αναλάβει την ευθύνη για αυτό. Συνεπώς η προσέγγιση Καραμανλή δεν έπεισε ότι ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις μιας πολιτικής που παράγει θετικά αποτελέσματα και προωθεί εθνικά επωφελείς λύσεις. Η ίδια η Τουρκία στα πλαίσια του διαλόγου με τους «15» αποδέχθηκε τα κείμενα του Ελσίνκι, συνεπώς η Ε.Ε. έθετε σε ευρωπαϊκή ομπρέλα μια σταθερή επιλογή όλων των ελληνικών κυβερνήσεων από το 1974 για επίλυση του ζητήματος της υφαλοκρηπίδας στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης.

Ο πρόεδρος του ΠΑΣΟΚ Γ. Παπανδρέου (22/9/2004) έδωσε τη δική του ερμηνεία στα πράγματα: «Εμείς (οι κυβερνήσεις του ΠΑΣΟΚ) προωθούμε πάντα τις ευρωτουρκικές σχέσεις – και θα τις προωθήσουμε – αλλά παράλληλα σε κάθε βήμα είχαμε και μια σημαντική εξέλιξη και όφελος στις υποθέσεις τις δικές μας, βλέπουμε τώρα ότι η κυβέρνηση Καραμανλή αποσυνδέει πλήρως τα θέματα αυτά από τις δικές μας υποθέσεις, το κυπριακό ή το θέμα της υφαλοκρηπίδας».

Η εξωτερική πολιτική της κυβέρνησης Κ.Καραμανλή έφερε το τέλος της στρατηγικής που η κυβέρνηση Κ. Σημίτη υλοποίησε με συνεπή διεθνή προσπάθεια για οκτώ χρόνια. Η ουσιαστική εγκατάλειψη των χρονοδιαγραμμάτων του Ελσίνκι για την υφαλοκρηπίδα του Αιγαίου από την Αθήνα, επέτρεψε στην Άγκυρα να απαγκιστρωθεί από τις δεσμεύσεις του 1999 και με έργα να επιστρέψει στο διμερές πλαίσιο. Η πολιτική που ακολούθησε η κυβέρνηση Κ. Σημίτη της έδινε το πλεονέκτημα να ελέγχει το ρυθμό προσαρμογής της Άγκυρας στα ευρωπαϊκά κείμενα. Η περιπέτεια με την επικύρωση του ευρωπαϊκού συντάγματος και η γενικευμένη επιφυλακτικότητα στην τουρκική υποψηφιότητα είναι εξελίξεις που προκύπτουν το καλοκαίρι του 2005. Συνεπώς το πότε υλοποιεί μια απόφαση είναι η άλλη πλευρά της υπεύθυνης πολιτικής και ο Δεκέμβρης του 2004 είναι μια ιστορική σύμπτωση που δεν επαναλαμβάνεται εύκολα γιατί εξελισσόταν σε μια μοναδική σε βαρύτητα πολιτική και χρονική συγκυρία.

Είναι πολύ χαρακτηριστικό της νέας κατάστασης πραγμάτων στις ε/τ σχέσεις το ότι στο Διαπραγματικό Πλαίσιο που συμφωνήθηκε ανάμεσα στους 25 και την Τουρκία στις 3 Οκτωβρίου 2005 υπάρχει μια σοβαρή επιδείνωση της πολιτικής θέσης της Ελλάδας σε σχέση με το ζήτημα της υφαλοκρηπίδας του Αιγαίου. Η Τουρκία με τη ψήφο και της Αθήνας «καλείται να επιλύσει τυχόν εκκρεμούσες συνοριακές διαφορές με βάση την αρχή της ειρηνικής επίλυσης διαφορών σύμφωνα

με το χάρτη των ΗΕ, συμπεριλαμβανομένης, εάν απαιτηθεί, της υπαγωγής στη δικαιοδοσία του Διεθνούς Δικαστηρίου..»

Από τις καθαρές αποφάσεις στο Ελσίνκι που συνοδεύονταν από χρονοδιάγραμμα εφαρμογής τους (1999-2004) η Ελλάδα διολίσθησε σε κείμενα αμφιβόλου αποτελεσματικότητας και με διπλή ανάγνωση, όπως η διατύπωση «συμπεριλαμβανομένης της δικαιοδοσίας του Διεθνούς Δικαστηρίου..» Πάνω σε αυτό το σημείο ασκήθηκε κριτική από την πλευρά του προέδρου του ΠΑΣΟΚ Γ. Παπανδρέου ο οποίος ζήτησε ο οδικός χάρτης να «βάξει τους απαραίτητους όρους για την πορεία της Τουρκίας ...για να έχουμε στις 3 Οκτωβρίου ένα νέο Ελσίνκι που θα είναι καθαρό, σαφές, με εγγυήσεις, με χρονοδιαγράμματα για το πως πρέπει να προχωρήσει η Τουρκία..» (19/9/2005)

Η πολιτική των διασυνδέσεων, της αξιοποίησης κάθε συγκυρίας προς όφελος της Κύπρου έφερε το μεγαλύτερο επίτευγμα της ελληνικής και κυπριακής διπλωματίας τα τελευταία 30 χρόνια με την ένταξη της Κυπριακής Δημοκρατίας στην Ε.Ε. Με την οπτική στα πράγματα που έχει ο Κ. Καραμανλής διαπιστώνεται μια απουσία διαχείρισης μεγάλων ζητημάτων και αυτό είναι μια εξέλιξη που ζημιώνει εκ παραλλήλου το κυπριακό και το ζήτημα της εξεύρεσης λύσης για την υφαλοκρηπίδα του Αιγαίου. Η Τουρκία δεν έχει κανένα λόγο να πάρει πρωτοβουλίες που να βασίζονται στο Διεθνές Δίκαιο και να δείχνουν το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης ως το μέσο για την επίλυση μιας υπαρκτής διαφωνίας όπως έχει κάνει από το 1974 έως σήμερα.

Η πολιτική της αδράνειας και της παθητικής αναμονής εξελίξεων είναι μια συνήθης συνταγή στην άσκηση εξωτερικής πολιτικής στη σύγχρονη Ελλάδα: οι αλλαγές και η πρόοδος απαιτούν αποφάσεις, υψηλό αίσθημα εθνικής ευθύνης και μια κοινή γνώμη που να στηρίζει με τις γνώσεις και την κριτική της άποψη μια νέα πορεία. Στην πολιτική αξιοποιείς τις συγκυρίες, ελέγχεις με πρωτοβουλίες το χρόνο, δημιουργείς συνθήκες διαπραγμάτευσης για να επηρεάσεις τις εξελίξεις πάνω στην ευρωπαϊκή πρακτική της επίλυσης προβλημάτων μέσα από τα πιο έγκυρα δικαστικά μέσα όπως είναι το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης.

ΑΠΟ ΤΙΣ ΣΥΜΦΩΝΙΕΣ ΚΟΡΥΦΗΣ ΣΤΗ ΛΥΣΗ

Οι προσπάθειες για επίλυση του κυπριακού έχουν διαγράψει μια μακρά ιστορική διαδρομή. Όλοι οι ΓΓ του ΟΗΕ από το 1974 έως σήμερα συνέδεσαν το όνομά τους με τις προσπάθειες για λύση στο κυπριακό. Οι συμφωνίες κορυφής του 1977 (Μακάριος-Ντενκτάς) και οι ανάλογες του 1979 (Κυπριανού-Ντενκτάς) είχαν ως αφετηριακή σύνδεση τις προσπάθειες για εξεύρεση λύσης από τον τότε ΓΓ του ΟΗΕ Κ. Βάλτχαιμ. Ο διάδοχός του Χ. Π. Ντε Κουεγιάρ με ειδικότερη γνώση στο κυπριακό λόγω της προηγούμενης εμπειρίας του ως Ειδικού Αντιπροσώπου του ΓΓ του ΟΗΕ στο κυπριακό, παρουσίασε τους “Δείκτες Κουεγιάρ” με εμφανή πρόθεση να μετουσιώσει σε πλαίσιο λύσης τις προηγηθείσες συμφωνίες κορυφής του 1977 και του 1979. Ο επόμενος ΓΓ του ΟΗΕ Μ. Μ. Γκάλι παρουσίασε (1992) την ομώνυμη “Δέσμη Ιδεών”, την πλέον προωθημένη έως τότε προσπάθεια για συνολική λύση. Ο σημερινός ΓΓ του ΟΗΕ Κ. Ανάν συνέδεσε και εκείνος το όνομά του με τα “Σχέδια Ανάν”, πέντε παραλλαγές του ίδιου βασικού πλαισίου. Η τελευταία εκδοχή του σχεδίου είναι εκείνη που τέθηκε σε δύο ξεχωριστά δημοψηφίσματα στις 24 Απριλίου 2004. Το σχέδιο απερρίφθη από την πλειοψηφία των ε/κ (76%) και εγκρίθηκε από την πλειοψηφία των τ/κ (65%).

Στα χρόνια που κυριάρχησε στις διεθνείς σχέσεις ο Ψυχρός Πόλεμος το κυπριακό δεν είχε τις απαιτούμενες προϋποθέσεις για να αλλάξει κατεύθυνση. Οι πρωτοβουλίες των Βάλτχαιμ, Κουεγιάρ, και Γκάλι ενώ δημιούργησαν κατευθυντήρια πλαίσια για πρόοδο, στην ουσία ο ΟΗΕ δεν ήταν σε θέση να ασκήσει την απαιτούμενη επιρροή στην Άγκυρα για να αποδεχθεί μια βιώσιμη λύση. Το πολιτικοστρατιωτικό κατεστημένο στην Τουρκία θεωρούσε ως λύση τη μη λύση, ενώ στους τ/κ η ηγεμονία Ντενκτάς εξέφραζε την πίστη ότι “δύο κράτη” δίπλα-δίπλα θα ήταν το τελικό αποτέλεσμα της προωθημένης κίνησης της Άγκυρας για ανακήρυξη του ψευδοκράτους (1983). Οι υπερδυνάμεις στα χρόνια του Ψυχρού Πολέμου (ΗΠΑ-ΕΣΣΔ) ανέλυαν τις προοπτικές επίλυσης του κυπριακού μέσα από το πρίσμα της διπολικής αντιπαράθεσής τους και κάθε ουσιαστική αλλαγή στην Κύπρο προϋπέθετε αλλαγές σε ευρύτερες ισορροπίες ισχύος στο διεθνές σύστημα με ειδικές επιπτώσεις στο υποσύστημα της Α. Μεσογείου. Συνεπώς οι πιθανότητες επίλυσης του κυπριακού στα χρόνια του Ψυχρού Πολέμου ήταν εξαιρετικά περιορισμένες, επειδή, πλην των συσχετισμών στο διεθνές σύστημα, απαιτούσε ισχυρή βούληση για λύση από την Τουρκία. Η τουρκική και τ/κ ηγεσία έβλεπαν κάθε πρωτοβουλία ως εμπόδιο στο μείζονα στόχο τους που ήταν η de facto λύση των “δύο κρατών” με de jure αναγνώριση της “Τουρκικής Δημοκρατίας της Βόρειας Κύπρου”. Αυτός ο στόχος ήταν αλληλένδετος με την παραδοσιακή γραμμή του “βαθέος κράτους” στην Άγκυρα ότι η Κύπρος αποτελούσε ασπίδα ασφαλείας απέναντι στο μαλακό υπογάστριο της Ανατολίας, συνεπώς η τελική διευθέτηση έπρεπε να επικουρεί τη μείζονα αυτή επιδίωξη.

Οι στόχοι και οι συσχετισμοί δούλεψαν με διαφορετικό ρυθμό στο χρόνο που η ΕΕ γινόταν το επίκεντρο του πολιτικού ενδιαφέροντος στην Κύπρο και την Τουρκία. Η ΕΕ σταδιακά εξελίχθηκε στον πόλο εκείνο που υποχρέωνε σε αλλαγές και οδηγούσε σε νέες προσεγγίσεις.

Η ε/κ πολιτική ηγεσία με τις συμφωνίες του 1977 και του 1979 αποδέχθηκε την ιδέα της διζωνικής/δικοινοτικής ομοσπονδίας, ενώ τον Ιανουάριο του 1989 το Εθνικό Συμβούλιο μέσα σε κλίμα ευρείας συναίνεσης διαμόρφωσε ένα πλαίσιο ομοσπονδιακής λύσης που επιχειρούσε να εξειδικεύσει με επιπλέον ρυθμίσεις, στοιχεία και φόρμουλες την ιδέα της δικοινοτικότητας/διζωνικότητας.

Το εγχείρημα του δημοψηφίσματος στις 24 Απριλίου 2004 ανάμεσα στους ε/κ για τη θετική ή αρνητική τοποθέτησή τους απέναντι στο Σχέδιο Λύσης του ΟΗΕ, προϋπέθετε, εάν δεν απαιτούσε, την από μακρού χρόνου συναίνεση ανάμεσα σε σημαντικές πολιτικές δυνάμεις για το είδος και το περιεχόμενο της ομοσπονδιακής διευθέτησης που επεδίωκαν, όπως άλλωστε οι ίδιες από μακρού χρόνου είχαν συμφωνήσει στο βασικό πλαίσιο. Σε κάθε όμως περίπτωση η πολιτική διορατικότητα απαιτούσε την έγκαιρη υποβολή πρότασης για αλλαγή του χρονοδιαγράμματος διεξαγωγής του δημοψηφίσματος που θα το οδηγούσε σε πιο παραγωγικό χρόνο για να επιτευχθεί ένα σημαντικά βελτιωμένο για την ε/κ πλευρά αποτέλεσμα.

Ο Οκτώβριος του 2005 μπορούσε να οικοδομήσει καλύτερες συνθήκες διαπραγμάτευσης πάνω στις εξής βάσεις:

-Χρονική δυνατότητα για ικανοποίηση του αισθήματος των ε/κ για διαπραγμάτευση χωρίς ασφυκτικά χρονοδιαγράμματα και με την Κυπριακή Δημοκρατία κράτος-μέλος της ΕΕ από την 1η Μαΐου 2004.

-Διεύρυνση του πραγματικού χρόνου για διάλογο και διαπραγματεύσεις ανάμεσα στην ε/κ και τ/κ ηγεσία υπό την αιγίδα του ΟΗΕ. Περισσότερη και πιο πειστική παρουσία της ΕΕ σε όλο το πλαίσιο της διαπραγμάτευσης με την παρουσία της νέας Επιτροπής της ΕΕ που ανέλαβε καθήκοντα με πρόεδρο τον Χ. Μ. Μπαρόζο τον Ιούνιο του 2004.

- Υλοποίηση της απόφασης του Συμβουλίου Κορυφής στο Ελσίνκι (1999) που προέβλεπε την επίλυση του ζητήματος της υφαλοκρηπίδας στο Αιγαίο από το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης.

- Ικανοποίηση –κάτω από συγκεκριμένους όρους και προϋποθέσεις- του αιτήματος της Τουρκίας για έναρξη ενταξιακών συνομιλιών με την ΕΕ.

Συνεπώς αξιοποίηση του νέου κλίματος από την Κυπριακή Δημοκρατία για να μεγιστοποιήσει τα οφέλη της σε μια ταυτόχρονη εξέλιξη σε τρία επίπεδα όπου οι ισορροπίες και τα αποτελέσματα θα μπορούσαν να ήταν επωφελή για όλους στα εξής διαφορετικά επίπεδα:

A) Καλύτερη διαπραγμάτευση του σχεδίου λύσης του ΟΗΕ με εργαλεία από το ευρωπαϊκό πολιτικό σύστημα.

B) Έναρξη της διαδικασίας λύσης του ζητήματος της υφαλοκρηπίδας στο Αιγαίο από το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης με την εποπτεία της θεσμικής ΕΕ.

Γ) Απόκτηση από την Τουρκία χρονοδιαγράμματος για έναρξη ενταξιακών συνομιλιών με την ΕΕ με τη θετική ψήφο της Κύπρου.

Η παραπομπή σε δημοψήφισμα ενός σχεδίου λύσης του ΟΗΕ το οποίο δεν ετύγχανε της έγκρισης της μεγάλης πλειοψηφίας των πολιτικών δυνάμεων υπήρξε ένα σοβαρό λάθος στρατηγικής για την ε/κ ηγεσία. Η απόρριψή του από τους ε/κ επέτρεψε στην Άγκυρα να επιχειρεί απαγκίστρωση από τις τεράστιες ευθύνες της για τη μη επίλυση του κυπριακού, επικαλούμενη τη θετική ψήφο της πλειοψηφίας των τ/κ στο σχέδιο λύσης του ΟΗΕ.

Είναι εμφανής ο στόχος της Άγκυρας να «στεγανοποιήσει» την κατάσταση πραγμάτων στην Κύπρο και πάνω σε αυτήν να διεκδικήσει άρση της «απομόνωσης των τ/κ» με πρώτο στόχο το απ'ευθείας εμπόριο με τα κατεχόμενα. Μια τέτοια εξέλιξη θα περιπλέξει περαιτέρω τις προσπάθειες για συνολική λύση και θα οδηγήσει πολλούς τ/κ στο να σκεφθούν άλλες λύσεις έξω από το πλαίσιο της λύσης που εισηγείται ο ΟΗΕ.

Οι έννοιες στασιμότητα ή αδιέξοδο που για χρόνια συνόδευαν την ιστορία του κυπριακού σήμερα αποκτούν νέα διάσταση. Η σημασία του χρόνου λειτουργεί διαφορετικά μετά την 23η Απριλίου 2003 και την 1η Μαΐου 2004. Εξελίξεις που διαμορφώνονται στην κατεχόμενη Κύπρο αλλάζουν τις συνθήκες μιας επόμενης προσπάθειας για λύση: υπερανάπτυξη της οικοδομικής βιομηχανίας, νέες δίοδοι από και προς τα κατεχόμενα, λειτουργία από την ΕΕ του κανονισμού για το εμπόριο στην «Πράσινη Γραμμή», χρησιμοποίηση από ε/κ του παράνομου αεροδρομίου στην Τύμπου, πρόσβαση του ευρωπαϊκού τουριστικού ρεύματος και στα κατεχόμενα, επενδύσεις από ισραηλινούς επιχειρηματίες και κυρίως νέος αριθμός εποίκων. Με στοιχεία από το ψευδοκράτος (19/10/2005) από τον Οκτώβριο του 2004 έως τον Οκτώβριο του 2005 δόθηκαν 35.497 άδειες εργασίας σε «τούρκους εργάτες». Η μεγάλη πλειοψηφία των νέων εποίκων εργάζεται στις οικοδομές σε αντικατάσταση των επτά χιλιάδων τ/κ που εργάζονται στην οικοδομική βιομηχανία στις ελεύθερες περιοχές.

Οι εξελίξεις αυτές πρέπει να αντιμετωπιστούν από την ε/κ πλευρά με καθορισμό των πολιτικών προϋποθέσεων που να οδηγούν σε μια ανανεωμένη πρωτοβουλία του ΟΗΕ για επίλυση του κυπριακού με μια κοινή δράση του ΟΗΕ με την ΕΕ. Το σχέδιο λύσης του ΓΓ του ΟΗΕ Κ. Ανάν το οποίο τέθηκε προς έγκριση ή απόρριψη στα δημοψηφίσματα στις 24 Απριλίου 2004 ως προϊόν μιας συγκεκριμένης χρονικής συγκυρίας ολοκλήρωσε τον κύκλο του.

Σήμερα κάθε νέα πρωτοβουλία σηματοδοτείται από τη συμμετοχή όλης της επικράτειας της Κύπρου στην ΕΕ . Συνεπώς η επόμενη πρωτοβουλία για λύση με τη συνεργασία ανάμεσα στον ΟΗΕ

και την ΕΕ θα σχηματίσει μια νέα πρόταση με νέα ονομασία που θα βασίζεται στις προηγούμενες προτάσεις λύσης, μεταρρυθμισμένες με ευρωπαϊκό υλικό, ως αποτέλεσμα της πολιτικής χημείας που δημιουργεί η κοινή προσπάθεια ΕΕ και ΟΗΕ. Οι προϋποθέσεις για αυτή την πρωτοβουλία θα διευκολυνθούν περαιτέρω με την προώθηση των αποφάσεων του Εθνικού Συμβουλίου στις 12 Απριλίου 2005 με τις οποίες κωδικοποιήθηκε μια δέσμη αλλαγών στο σχέδιο λύσης του ΟΗΕ και ένταξής τους σε ένα χρονοδιάγραμμα που να εξυπηρετεί τους ε/κ στόχους.

Μια διαδικασία που παραπέμπει την προσπάθεια για λύση εις βάθος χρόνου εγκυμονεί σοβαρούς κινδύνους για την ε/κ πλευρά. Γι' αυτό είναι ιστορική η ευθύνη της ε/κ πολιτικής ηγεσίας να διαμορφώσει τις προϋποθέσεις για μια ανανεωμένη πρωτοβουλία λύσης σε ελεγχόμενο χρονικό πλαίσιο για μια δίκαιη και βιώσιμη λύση. Αυτό σημαίνει υψηλό αίσθημα ευθύνης από τις πολιτικές δυνάμεις, πρωτοβουλίες για την αποτροπή της διχοτόμησης, αποτροπή της νομιμοποίησης των τετελεσμένων της εισβολής. Η λύση «όπως είμαστε» συνιστά μια ψευδαίσθηση λύσης, είναι η συνέχιση των αδιεξόδων με άλλο περίβλημα, γεγονός που θα δημιουργήσει νέες περιπλοκές σε επόμενο χρονικό διάστημα.

Ο Γ. Κρανιδιώτης θεωρεί ότι « η διχοτόμηση είναι η χειρότερη δυνατή εξέλιξη στο κυπριακό , όχι μόνο για λόγους εθνικούς διότι ένα κομμάτι στο οποίο για 3.000 χρόνια έχει ζήσει ο κυπριακός ελληνισμός θα εγκαταλειφθεί αλλά διότι μια τέτοια εξέλιξη θα δημιουργήσει μια εκρηκτική κατάσταση στο νησί, θα υπάρχει ένα σύνορο εύθραυστο, εκατοντάδων χιλιομέτρων στην Κύπρο μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας ή μεταξύ δύο ανεξάρτητων κρατών το οποίο θα είναι επικίνδυνο και εστία σύγκρουσης, μια αντιπαράθεση που θα διαιωνίζεται, αποσταθεροποιητικός παράγοντας για όλη την ευρύτερη περιοχή. Στην περίπτωση αυτή ο κυπριακός ελληνισμός πραγματικά θα κινδυνεύει, θα νομιμοποιηθεί η τουρκική εισβολή και κατοχή , με όλες τις επιπτώσεις που θα έχει η άρση της παρανομίας και του αποκλεισμού, που υπάρχει αυτή τη στιγμή στα κατεχόμενα. Μια τέτοια εξέλιξη αντιστρατεύεται τις αρχές πάνω στις οποίες έχει οικοδομηθεί η μεταπολεμική και μεταψυχροπολεμική Ευρώπη..» (20/9/1997).

Η ΝΕΑ ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΗ ΤΟΥ ΚΥΠΡΙΑΚΟΥ

Τα σχέδια λύσης στο κυπριακό σε όλες τις υπαρκτές μορφές τους με τη μεσολάβηση του ΟΗΕ περιέχουν ορισμένα στοιχεία ως «υλικό” μιας πιθανής πρότασης:

- η ισορροπία δυνάμεων όπως αυτή διαμορφώθηκε με την εισβολή και κατοχή του 37% του κυπριακού εδάφους από τα τουρκικά στρατεύματα.
- οι διεθνείς συμμαχίες εκάστου των αντιπάλων στο διεθνές σύστημα.
- τα μεγέθη της οικονομικής ανάπτυξης και οι επιρροές σε χώρες που διαμορφώνουν εξελίξεις.
- τα ψηφίσματα του ΟΗΕ και το υπόλοιπο πολιτικό και νομικό πλαίσιο που έχει καταγραφεί σε διεθνείς οργανισμούς σε σχέση με την Κύπρο (αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, αποφάσεις από το Συμβούλιο της Ευρώπης).
- η ένταξη της Κυπριακής Δημοκρατίας στην ΕΕ από την 1η Μαΐου 2004.
- το στρατηγικό πλεονέκτημα που δημιουργεί η 1η Μαΐου 2004 με την Κύπρο να είναι πλήρες μέλος στην ΕΕ, ενώ η Τουρκία, από τις 3 Οκτωβρίου 2005, κάνει τα πρώτα ενταξιακά της βήματα

Τα πιο πάνω σημεία διαπλέκονται ευθέως με τις υπαρκτές δυνατότητες να αλλάξουν τα περιεχόμενά τους και να προσαρμοστούν σε πραγματικά νέες συνθήκες για μια δίκαιη και βιώσιμη λύση. Κάθε εποχή δημιουργεί ορισμένες δυνατότητες. Πολύ λίγες στα χρόνια του Ψυχρού Πολέμου, ορισμένες στο χρόνο της ενταξιακής πορείας της Κυπριακής Δημοκρατίας και πολύ περισσότερες μετά την 16η Απριλίου 2003 με την υπογραφή της τελικής συμφωνίας για τη διεύρυνση της ΕΕ σε 25 κράτη-μέλη. Στο πραγματικό πεδίο άσκησης πολιτικής δύο τρόποι υπάρχουν για να προχωρήσουν οι διαδικασίες. Ο παραδοσιακός και ο συγχρονος. Ο πρώτος είναι διάσημος. Η ε/κ πλευρά περιμένει τον επόμενο γύρο συνομιλιών για να αναπτύξει τα επιχειρήματά της, να ακούσει τι λέει η τ/κ πλευρά και να καταγράψει τις τοποθετήσεις του ΟΗΕ. Ο δεύτερος δρόμος είναι σύγχρονος γιατί, χωρίς να αγνοεί τη ειδική βαρύτητα του πρώτου, βλέπει την ανάγκη μιας νέας “διαπραγμάτευσης” στο κυπριακό πάνω σε διαφορετικές πτυχές του πολιτικού αγώνα.

Η 23η Απριλίου 2003 (μερική άρση στη διακίνηση πολιτών δια μέσου της γραμμής Αττίλα) υπήρξε μια μοναδική ευκαιρία για να αξιοποιηθεί με σύγχρονο προγραμματισμό το σημαντικό αυτό γεγονός. Η Άγκυρα υποχρεώθηκε να πάρει αυτή την απόφαση κάτω από την πίεση του ευρωπαϊκού της δρόμου, συνεπώς η 23η Απριλίου 2003 ήταν ένα πολύ συγκεκριμένο αποτέλεσμα της λειτουργίας της ΕΕ ως παράγοντα αλλαγών στις παραδοσιακές προσεγγίσεις στο κυπριακό. Η σημαντική αυτή ευκαιρία που δημιούργησε ο ευρωπαϊκός μας δρόμος έμεινε χωρίς σχέδιο, χωρίς προγραμματική αξιοποίηση από τις ε/κ προοδευτικές δυνάμεις και σταδιακά εξελίχθηκε σε ένα διαδικαστικό “πήγαινε έλα” πολιτών. Οι πολίτες πήραν πρωτοβουλίες, τόλμησαν, πήραν το ρίσκο που τους αναλογούσε. Οι πολιτικές δυνάμεις έκαναν πολύ λιγότερα από όσα η συγκυρία απαιτούσε. Ωστόσο αυτή η μαζική, συστηματική, ήρεμη διακίνηση πολιτών (πάνω από επτά εκατομύρια διελεύσεις τα δύο πρώτα χρόνια, 2003-2005) απέδειξε ότι τα μακρά χρονοδιαγράμματα εφαρμογής της λύσης όπως τα είχε προτείνει ο ΟΗΕ, ανταποκρίνονταν σε προηγούμενες φάσεις του κυπριακού και τα οποία οι πολίτες απαίτησαν με τις επιλογές τους να γίνουν πιο σύντομα. Οι αλλαγές στα χρονοδιαγράμματα εφαρμογής της λύσης δεν κερδήθηκαν στο τραπέζι των συνομιλιών, αλλά προκύπτουν από τη μαζική διακίνηση κυπρίων πολιτών πέρα από τη γραμμή Αττίλα και τα κατοχικά οδοφράγματα. Αυτή είναι, σήμερα μια ειδοποιός διαφορά ανάμεσα στη συντηρητική διαχείριση του κυπριακού από εκείνη που επιδιώκει – μέσα σε ένα κλίμα από μεταβαλλόμενες εξελίξεις – να σταθεροποιήσει πλεονεκτήματα για τη λειτουργικότητα της λύσης μέσα σε ένα πλαίσιο εμπιστοσύνης, όπως το νέο ευρωπαϊκό περιβάλλον εισηγείται. Μια σειρά από πράξεις ή αλλαγές είναι μέρος της νέας διαπραγμάτευσης του κυπριακού όπως η χορήγηση ταυτοτήτων και διαβατηρίων της Κυπριακής Δημοκρατίας σε τ/κ, οι συνθήκες εργασίας των τ/κ στις ελεύθερες περιοχές, ο συστηματικός διάλογος ανάμεσα σε ε/κ και τ/κ κόμματα, οι ανοικτές, δημόσιες εκδηλώσεις πολιτικού προβληματισμού, οι ανταλλαγές σκέψεων ανάμεσα στις ε/κ και τ/κ εκπαιδευτικές οργανώσεις, οι επαφές ανάμεσα στις ε/κ και τ/κ συνδικαλιστικές ενώσεις.

Η δημόσια διπλωματία επιτρέπει στην Κύπρο να δουλέψει πάνω σε νέες μορφές προώθησης των διεκδικήσεών της. Η άσκηση της εξωτερικής πολιτικής με νέους όρους ισχυροποιεί τα ερείσματά της στο διεθνές πεδίο αλλά και στην ευρωπαϊκή κοινή γνώμη. Η συμμετοχή στην ΕΕ επιτρέπει την ανάπτυξη αυτής της νέας “διαπραγμάτευσης” του κυπριακού με αξιοποίηση κοινοτικών πολιτικών όπως λ.χ. η επεξεργασία ενός Συμφώνου Σταθερότητας που μπορεί να επεξεργαστεί η Ευρωπαϊκή Επιτροπή για τη μακροοικονομική σταθερότητα της Κυπριακής Δημοκρατίας στην περίοδο της λύσης με ειδικές ρυθμίσεις από τα Ταμεία Συνοχής και τα Διαρθρωτικά Ταμεία και με σχετικές προβλέψεις στον κοινοτικό προϋπολογισμό (2007-2013). Επίσης η ΕΕ μπορεί να υλοποιήσει Ειδικά Ευρωπαϊκά Προγράμματα που θα έχουν ως στόχο την υποστήριξη μιας πορείας συμφιλίωσης,

επαφών και επικοινωνίας ανάμεσα σε ε/κ και τ/κ με αξιοποίηση παραδειγμάτων από το ιρλανδικό “πρότυπο”. Το τελευταίο είναι πολύ σημαντικό για την Κύπρο επειδή οι σχετικές πρωτοβουλίες προχώρησαν και η ΕΕ το έχει ήδη ενσωματώσει στον κοινοτικό προϋπολογισμό.

Οι κοινωνίες έχουν αλλάξει, ζούμε σε μια ανοικτή κοινωνία και συχνά τα ΜΜΕ καθορίζουν την ημερήσια διάταξη. Η εποχή της πληροφορίας βοηθά στην άμεση πληροφόρηση και οι πολίτες είναι σε θέση να αναζητήσουν και να αναλύσουν κάθε σημαντικό κείμενο ή θέμα. Ο δημόσιος διάλογος πάνω σε πτυχές της λύσης στις οποίες υπάρχουν διαφορετικές απόψεις, οι συζητήσεις πάνω σε πτυχές της λύσης ανάμεσα στους ε/κ αλλά και ανάμεσα σε ε/κ και τ/κ βοηθά στη δημιουργία μιας κοινής γνώμης με στέρεη γνώση του πλαισίου μιας αποδεκτής συμφωνίας. Πολιτικά κόμματα, συνδικάτα, οργανώσεις από το χώρο της κοινωνίας των πολιτών μπορούν να αναπτύξουν αυτό τον πολυφωνικό διάλογο. Η αντίληψη ότι το κυπριακό είναι αποκλειστικό θέμα μιας επόμενης συνάντησης κορυφής είναι μια στείρα αντίληψη για την ουσία του κυπριακού και αυτή αφορά την παραδοσιακή διαχείρισή του από μια σχολή σκέψης που παραμένει προσκολλημένη στα παλαιά πρότυπα διαχείρισής του.

Οι προσπάθειες για την επίλυση του κυπριακού χρειάζονται πολύ περισσότερη δραστηριότητα από τις κυπριακές πολιτικές δυνάμεις. Χρειάζονται πρωτοβουλίες με κυπριακό υλικό, με νέες ιδέες και δυναμική στραμμένη στο μέλλον. Το κυπριακό όπως διαμορφώνεται σήμερα απαιτεί κυρίως κυπριακές πρωτοβουλίες γιατί αυτές πρέπει να διαμορφώνουν πρωτογενείς εξελίξεις. Η ακινησία, ή η αντίληψη ότι μια επόμενη πρωτοβουλία θα έρθει από τη μια ή την άλλη διεθνή εξέλιξη, χωρίς οι ίδιες οι κυπριακές δυνάμεις να αναλαμβάνουν τις ευθύνες που τους αναλογούν, ουσιαστικά παγώνει τη στασιμότητα και ενισχύει τις διαχωριστικές τάσεις για λύσεις που οδηγούν σε αποδοχή του σημερινού status quo.

Ο πατέρας της ευρωπαϊκής ιδέας Ζαν Μονέ έδωσε και στην Κύπρο μια κατευθυντήρια σκέψη που αξίζει να την προσέξουμε ιδιαίτερα: “Όταν ένα πρόβλημα σου φαίνεται άλυτο, άλλαξε το πλαίσió του” (1974).

Ο Επίτροπος για τη Διεύρυνση Όλι Ρεν μιλώντας στη Λευκωσία επεσήμανε “ότι η συμφιλίωση είναι η ουσιαστική ευρωπαϊκή αξία. Ελπίζω ότι θα επικρατήσει στο νησί ώστε οι εταίροι να κοιτάζουν λιγότερο προς την ιστορία και περισσότερο προς το μέλλον... ανανεώνω την πρόσκλησή μου προς τις δύο κοινότητες να βρουν ένα τρόπο να αρχίσουν ένα διάλογο μεταξύ τους. Η λύση είναι προς το συμφέρον σας και βρίσκεστε στην κατάλληλη θέση για να αντιμετωπίσετε τα υπόλοιπα ζητήματα. Χωρίς διάλογο στο νησί δεν ωφελεί να κατηγορείτε ο ένας τον άλλο στους εκπροσώπους της Ευρωπαϊκής Ένωσης”. (21 Μαΐου, 2005).

Ο βοηθός ΓΓ του ΟΗΕ Κ. Πρέντεργκαστ σε Έκθεσή του στο Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ εκφράζει την ετοιμότητα του ΟΗΕ “ να ικανοποιήσει οπωσδήποτε τις μέγιστες ανησυχίες των ε/κ οι οποίες πρέπει να αντιμετωπισθούν σε κάθε μελλοντική διαδικασία, βασισμένη στο σχέδιο του ΟΗΕ”. Ο ίδιος αξιωματούχος του ΟΗΕ επιχειρεί ένα άνοιγμα προς τους διστακτικούς ε/κ με τη φράση “το ε/κ εκλογικό σώμα θα πρέπει να έχει εμπιστοσύνη ότι οι ανησυχίες του θα υιοθετηθούν σε μια ανανεωμένη πρωτοβουλία του ΟΗΕ...”. (22/6/2005).

Η σημερινή συγκυρία προσφέρει αυτή τη σημαντική δυνατότητα για να βαδίσουμε με σταθερά βήματα προς το μέλλον. Μπορούμε να αξιοποιήσουμε τα δικά της χαρακτηριστικά με ειλικρινείς πρωτοβουλίες και με αυτοπεποίθηση που μας παρέχει η συμμετοχή μας στην ευρωπαϊκή οικογένεια.

ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟ ΚΑΙ ΣΥΜΜΑΧΙΕΣ

Οι αριθμοί είναι εντυπωσιακοί και με αυτούς μπορούμε να δούμε την ουσία των πραγμάτων. Η μεγάλη πλειοψηφία των συμπολιτών μας σε κάθε δημοσκόπηση, επιθυμεί άσκηση ενός veto από την Κυπριακή Δημοκρατία στον ενταξιακό δρόμο της Τουρκίας. Οι αριθμοί είναι εργαλεία πολιτικής που αποκαλύπτουν ρεύματα σκέψης όπως αυτά δημιουργούνται σε μια ορισμένη ιστορική συγκυρία. * *

Πριν από κάθε απάντηση πρέπει να τίθεται προς συζήτηση το μείζον, αυτό που αφορά τον σκληρό πυρήνα των σχέσεων Τουρκίας – Ε.Ε. Ως ελληνοκύπριοι να απαντήσουμε σε δύσκολα προβλήματα, αυτά που δημιουργεί η ιστορία, η πολιτική, η γεωγραφία, η εισβολή και κατοχή, το μέλλον της Κύπρου. Η Τουρκία είναι πιο επωφελές για την Κύπρο να κινείται προς τη Δύση, να ενισχύει τους δεσμούς της με την Ε.Ε. Η Τουρκία δοκίμασε στο παρελθόν να υλοποιήσει ένα ηγεμονικό σχέδιο στη γύρω ζώνη της. Δοκίμασε να είναι ένας περιφερειακός ηγεμόνας – συσσώρευση δορυφόρων γύρω της από τουρκογενή κράτη και φύλα, ισλαμικές ομάδες κλπ. Το σενάριο αυτό θα δημιουργούσε μια Τουρκία ανεξέλεγκτη, τη χειρότερη δυνατή υπό αυτές τις γεωπολιτικές συνθήκες. Το δυτικό σενάριο είναι πιο χρήσιμο για την Κύπρο – μια Τουρκία με ευρωπαϊκή πορεία. Σε αυτή την πορεία η Τουρκία είναι υποχρεωμένη να ακολουθεί κανόνες, να έχει συγκεκριμένες συμπεριφορές, να ελέγχεται από τις Βρυξέλλες, να αξιολογείται κατά θέμα και κατά περίπτωση. Αυτό το σενάριο έχει αρχίσει από το 1962, στην πράξη όμως μπήκε σε τροχιά με την Τελωνειακή Ένωση Τουρκίας – Ε.Ε. από την 1-1-1996. Άρα είναι σε μια κατεύθυνση, έχει διανύσει μια απόσταση. Η Κύπρος έχοντας μια πλήρη γνώση των γεωπολιτικών ισορροπιών στην περιοχή μας, αναλύοντας εις βάθος τις σχέσεις Άγκυρας – Λευκωσίας, έχει κάθε συμφέρον να υποστηρίξει τη δυτική πορεία της Τουρκίας κάτω από σαφείς όρους και προϋποθέσεις. Στην πολιτική λευκή επιταγή δεν υπάρχει, υποστήριξη άνευ όρων είναι μια απολίτικη προσέγγιση.

· Παγκύπρια δημοσκόπηση του College of Tourism and Hotel Management το Νοέμβριο του 2004 έδειξε τα εξής στοιχεία: 63% των ε/κ ήταν εναντίον της παραχώρησης ημερομηνίας για έναρξη ενταξιακών συνομιλιών στην Τουρκία, 24% υπέρ, ενώ 10% απάντησε ότι δεν γνωρίζει και 3% απάντησε «εξαρτάται». Στην ίδια έρευνα το ποσοστό του «εναντίον» ανέβαινε στους πτυχιούχους τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στο 69%, ενώ στη νεολαία από τα 18 έως τα 24 έτη το ποσοστό ήταν 75%. Το 59% των ε/κ στην ίδια δημοσκόπηση ζητούσε «άσκηση veto» από την Κυπριακή Κυβέρνηση εάν οι άλλες χώρες-μέλη της ΕΕ αποφάσιζαν να δώσουν ημερομηνία στην Τουρκία, 28% εναντίον και 13% απάντησε “δεν ξέρω”. Στο ίδιο ερώτημα το 66% των νέων ηλικίας 18 έως 24 ετών ήταν υπέρ της άσκησης veto. Το 65% των ερωτηθέντων εκτιμά ότι η Τουρκία θα είναι στην ΕΕ σε 20 χρόνια από τώρα.*

· Σε έρευνα του “Ευρωβαρόμετρου” (Οκτώβριος, Νοέμβριος 2005) ποσοστό της τάξης του 80% των ελληνοκυπρίων τάσσεται κατά της ένταξης της Τουρκίας στην ΕΕ- ποσοστό όμοιο με εκείνο των αυστριακών. Στην ερώτηση “εάν η συμμετοχή της χώρας σας στην ΕΕ είναι κάτι καλό” το ποσοστό των θετικών απαντήσεων από τους κυπρίους ήταν 41%- ένα από τα χαμηλότερα συνολικά ποσοστά (18η θέση στους 25) με τους βρετανούς στο 34% και τους αυστριακούς στην τελευταία θέση με 32%. Οι λουξεμβούργιοι απαντούν θετικά σε ποσοστό 82% , ακολουθούν οι ιρλανδοί με 73% και οι ολλανδοί με 70%. Στην Ελλάδα το ποσοστό υπέρ της ΕΕ ως “κάτι καλό” είναι 54%.

Σε άλλες εποχές έγιναν διαφορετικές αξιολογήσεις γιατί άλλες ήταν οι προτεραιότητες της Κύπρου (Τελωνειακή Ένωση Κύπρου – Ε.Ε., καθορισμός ημερομηνίας για έναρξη ενταξιακών, ένταξη και χωρίς λύση του κυπριακού). Σε αυτή τη διαδικασία υπάρχει ένας βασικός κανόνας - ιδιαίτερα για ένα μικρό κράτος όπως η Κύπρος. Να χρησιμοποιεί όλα τα θεσμικά πλεονεκτήματά της, να αξιοποιεί ότι είναι ευρωπαϊκά εφικτό για να μεγιστοποιεί τα οφέλη της. Κατά συνέπεια το veto είναι εργαλείο πολιτικής, η χρήση του είναι μέσα στο ευρωπαϊκό θεσμικό πλαίσιο εκτός και εάν κερδίσει κάποιο κράτος περισσότερο στη διαπραγμάτευση από όσο αξίζει το veto από μόνο του. Η ασάφεια σε μια διαπραγματευτική τακτική ή μη πρόβλεψη από άλλους μιας δικής μας κίνησης, η αμφισημία μιας δήλωσης, είναι χρήσιμη για κάθε παραγωγική διαπραγμάτευση κάτω από ένα σαφή όρο. Ότι την ίδια στιγμή της ανάπτυξης μιας «απρόβλεπτης» κίνησης, έχεις ήδη δημιουργήσει ή δημιουργείς ένα πλέγμα συμμαχιών γύρω από τις επιδιώξεις σου, ένα σχήμα από συμμαχίες που θα σε στηρίξουν στη τελική φάση μιας διαπραγμάτευσης όπως λ.χ. σε μια Σύνοδο Κορυφής ή σε ένα Συμβούλιο Υπουργών. Είναι απολύτως χρήσιμο η Κύπρος να διαπραγματεύεται πάνω σε κείμενα, να προωθεί εισηγήσεις στην προεδρία και στους άλλους εταίρους, να αξιολογεί τα κάθε φορά δεδομένα και ισορροπίες με κεντρικό στόχο τη διεύρυνση της επιρροής της.

Ειδικότερα θέματα όπως λ.χ. η επέκταση του Πρωτοκόλλου της Τελωνειακής Ένωσης Τουρκίας-ΕΕ και στα 10 νέα κράτη-μέλη θα μεγιστοποιηθούν ως πολιτικά μεγέθη από τη στιγμή που η Λευκωσία θα δώσει πλαίσια κατευθύνσεων για την προώθηση της διαδικασίας λύσης στο κυπριακό. Η υπογραφή και η εφαρμογή του είναι μια αυτονόητη ευρωπαϊκή υποχρέωση της Τουρκίας, προκύπτει από τις δεσμεύσεις που έχει αναλάβει με την απόφαση της 17ης Δεκεμβρίου 2004. Συνεπώς η μάχη του αυτονόητου περιπλέκει την κυπριακή παρουσία πάνω σε επιμέρους ευρωπαϊκές διενέξεις και οδηγεί σε αποδυνάμωση του βασικού στόχου. Η επιλογή της Λευκωσίας να δώσει πράσινο φως στην έναρξη ενταξιακών συνομιλιών με την Τουρκία στις 17 Δεκεμβρίου 2004 με αποσύνδεση από την ουσία του κυπριακού συνιστά μια κορυφαία παραδοξότητα μοναδική στην ευρωπαϊκή πολιτική ιστορία. Η Κύπρος, κράτος-μέλος της ΕΕ που κατέχεται στρατιωτικά από ένα υποψήφιο μέλος της ΕΕ, την Τουρκία, έδωσε θετική ψήφο στον εισβολέα χωρίς καμία απολύτως δέσμευσή του επί της ουσίας του κυπριακού (εισβολή, κατοχή, επίλυση). Συνεπώς, είναι ένας πολιτικός ακροβατισμός η διαρκής συζήτηση για την “ομαλοποίηση” των σχέσεων Κύπρου-Τουρκίας μέσω της υπογραφής του Πρωτοκόλλου της Αγκύρας.

Η οριστική υπογραφή του Πρωτοκόλλου από την κυβέρνηση Τ. Ερτογάν στις 29 Ιουλίου 2005 έγινε με τη συνοδεία ενός κειμένου στο οποίο η Άγκυρα εκφράζει την από μακρού διατυπωθείσα θέση της για μη αναγνώριση της Κυπριακής Δημοκρατίας. Η σύγκρουση γύρω από το Πρωτόκολλο δεν δημιουργεί τις πιο κατάλληλες προϋποθέσεις για την αντιμετώπιση της ουσίας του κυπριακού και αποτελεί μια επιλογή που συσκοτίζει την πραγματική φύση της αντιπαράθεσης ανάμεσα στην Κύπρο και την Τουρκία. Όσο η συζήτηση θα επικεντρώνεται στο δευτερεύον, αυτό θα δίνει ευκαιρίες ή και προσχήματα σε ορισμένα κράτη-μέλη να αντιμετωπίζουν το ζήτημα μέσα από τις δικές τους εθνικές οπτικές ή τις επιμέρους εσωτερικές συγκυριακές σκοπιμότητες ή υπολογισμούς, συχνά άσχετους με την ουσία των κυπροτουρκικών σχέσεων. Η χρησιμοποίηση του ζητήματος της υπογραφής του Πρωτοκόλλου ως “εργαλείου” για να αντιμετωπισθεί το νέο κλίμα στις ευρωτουρκικές σχέσεις μετά τα δημοψηφίσματα στη Γαλλία και την Ολλανδία για το ευρωσύνταγμα, δεν εξυπηρετεί τα μακροπρόθεσμα συμφέροντα της Κύπρου. Η ΕΕ πρέπει να είναι ο καταλύτης για την επίλυση του κυπριακού και δεν υπάρχει κανένας λόγος να τεμαχίζεται η πολιτική αξία του πάνω σε επιμέρους πτυχές που πιθανώς να αποδυναμώσουν τον κεντρικό στόχο.

Το συγκυριακό (επέκταση του Πρωτοκόλλου στα νέα κράτη-μέλη) μεγιστοποιείται ως πολιτικό πλεονέκτημα από τη στιγμή που η Λευκωσία θα «απαντά» στο μείζον και για τους άλλους 24 εταίρους-πλαίσιο κατευθύνσεων για επίλυση του κυπριακού. Έτσι η Κύπρος θα διαχειρίζεται το μείζον και για τους άλλους 24 εταίρους για να είναι η Κύπρος διαρκής εταίρος, και όχι μια Κύπρος “διαρκής” εκκρεμότητα για αρκετούς εταίρους. Η διασύνδεση αυτή δίνει απαντήσεις σε μια σειρά από απρόθυμους ή κακόπιστους εταίρους, αυξάνει το πλαίσιο των συμμαχιών μας και κυρίως δημιουργεί τις προϋποθέσεις για την ανάπτυξη της ευρωπαϊκής ομπρέλας στις διαδικασίες επίλυσης του κυπριακού. Όλα θα ήταν καλύτερα εάν η Κύπρος μπορούσε να κερδίσει εφάπαξ τα πάντα. Ζούμε όμως σε ένα κόσμο με ισορροπίες και συμφέροντα και αυτό δεν πρέπει να διαφεύγει της προσοχής μας. Η Κύπρος, βήμα με βήμα, μπορεί να ισχυροποιήσει τη θέση της διεκδικώντας κάθε φορά το μέγιστο αντάλλαγμα για την ίδια, δουλεύοντας μέσα σε ένα ορισμένο πλαίσιο ισχύος. Η Κύπρος πρέπει να ελέγχει, να καθοδηγεί τις εξελίξεις στην ευρωτουρκική πορεία, γι’ αυτό και οι χειρισμοί της Λευκωσίας στις 17 Δεκεμβρίου 2004 είναι ένα παράδειγμα προς αποφυγή. Πιθανώς ορισμένοι συμπολίτες μας να αισθάνονται ότι η ευρωπαϊκή πορεία της Κύπρου δεν έχει αποδώσει τα όσα θα επιθυμούσαμε, άρα είναι προτιμότερο η Λευκωσία να ακινητοποιήσει τις σχέσεις Τουρκίας – Ε.Ε. Οι σχέσεις όμως αυτές δεν ελέγχονται μόνο από την Κύπρο, συνεπώς είναι σημαντικό για τη Λευκωσία να έχει πλήρη και καθαρή “εικόνα” για κάθε εξέλιξη στις ευρωτουρκικές σχέσεις. Μέσα από την πολιτική των κοινών συμφερόντων, μέσα από την πολιτική των διασυνδέσεων κάθε φορά που έχουμε αυτή τη δυνατότητα, μπορούμε να κερδίζουμε το μέγιστο όφελος για την Κύπρο και την αλλαγή σελίδας στις ευρωτουρκικές σχέσεις.

ΤΟ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟ ΜΕΤΩΠΟ

Το ε/κ “εσωτερικό μέτωπο” παραμένει σε κατάσταση πολιορκίας. Δεν είναι δύσκολο να διαπιστώσει κανείς τα αυτονόητα: πολυδιάσπαση, μικροκομματισμός, τάσεις ρεβανσισμού, κατά συνέπεια αδιέξοδη στοίχιση του εσωτερικού μας μετώπου. Αυτό που είναι κεντρικό πολιτικό ζήτημα είναι το πώς διαμορφώνεται για μεγάλο χρονικό διάστημα το εσωτερικό μέτωπο στην Κύπρο, ποια κατεύθυνση ακολουθεί και πως αυτή η κατεύθυνση είναι σε θέση να κάνει τη συνολική θέση της Κύπρου πιο ισχυρή. Το ζήτημα δεν είναι απλώς να έχουμε μια συμμαχική κυβέρνηση, αλλά κυρίως γιατί πρέπει στο τουρκικό ποσοτικό μέγεθος να αντιτάξουμε την ποιότητά μας σε όλους τους τομείς (οικονομία, πολιτισμός, ανάπτυξη, παιδεία, εξωτερικές σχέσεις, αξιοκρατία, διεύρυνση του κράτους δικαίου). Κεντρικός πολιτικός στόχος είναι να κάνουμε την Κύπρο πιο ισχυρή. Εάν αυτό επιθυμούμε, αρχίζουμε με την ποιότητα της συνεννόησης ανάμεσα στις πολιτικές δυνάμεις. Το ζήτημα της ισχυρής Κύπρου (και όχι κατ’ ανάγκη των συμμαχικών κυβερνήσεων) είναι ο μεγάλος ηττημένος στην κομματική σύγκρουση. Οι δυνάμεις που θα πάρουν πρωτοβουλίες με ειλικρινή διάθεση για μια διαφορετική ποιότητα στο εσωτερικό μέτωπο μπορεί να κερδίσουν και κομματικούς πόντους. Όσοι δουλέψουν στα εθνικά ζητήματα με ανοικτό, δημιουργικό και συναινετικό πνεύμα συμβάλλουν στη θετική πολιτική δράση. Το παράδειγμα της συνεργασίας Χριστιανοδημοκρατών και Σοσιαλδημοκρατών στη Γερμανία όπως επίσης και το πείραμα στο Ισραήλ όπου το Κόμμα των Εργατικών με τον Σ. Πέρεζ συμμετέχει στην κυβέρνηση με πρωθυπουργό τον Α. Σιαρόν ενδιαφέρουν και την Κύπρο. Στην ουσία έχουμε δύο παραδείγματα για την Κύπρο, το ένα στη Γερμανία και το άλλο ακριβώς δίπλα μας. Αξίζει να δώσουμε περισσότερο βάρος στο δεύτερο: το Υπουργικό Συμβούλιο στο Ισραήλ είναι το κατ’ εξοχήν πεδίο της συζήτησης, της σύγκρουσης, των τελικών αποφάσεων. Με άλλα λόγια το Υπουργικό Συμβούλιο του Ισραήλ είναι –με κυπριακούς όρους- ένα μάχιμο Εθνικό

Συμβούλιο. Εκεί γίνεται κυρίως η λήψη των αποφάσεων σε ένα μεγάλο συνασπισμό ανάμεσα στο κόμμα «Λικούντ» και το κόμμα των Εργατικών. Το Ισραήλ είναι παράδειγμα προς αποφυγή στην πολιτική του απέναντι στους Παλαιστίνιους. Είναι όμως καλό για την Κύπρο να αξιοποιεί εμπειρίες, διδάγματα και πρακτικές από όπου και εάν αυτές προέρχονται με μοναδικό κριτήριο την υπεράσπιση των δικών της συμφερόντων.

Η πολιτική των συμμαχιών οικοδομήθηκε περισσότερο για να εξυπηρετήσει εσωτερικές κομματικές στοχεύσεις παρά να δημιουργήσει νέα δεδομένα γύρω από την ανάγκη για ισχυρότερο εσωτερικό μέτωπο. Μια ματιά στην πολιτική των συμμαχιών όπως αυτή παρουσιάστηκε στις προεδρικές εκλογές από το 1983 έως το 2003, ή στις συνεργασίες στο κοινοβούλιο, πείθει ότι οι πρόσκαιρες στοχεύσεις είχαν τον κύριο λόγο. Κατά καιρούς, σχεδόν όλοι, συνεργάστηκαν με όλους, κατά καιρούς όλοι ήταν εναντίον όλων και στο τέλος της ημέρας μετρά αυτό το σημερινό σκηνικό της πολυδιάσπασης.

Οι λογικές της κατάληψης του κράτους από τους εκάστοτε νικητές των προεδρικών εκλογών, η διανομή λαφύρων στα «δικά μας παιδιά» που είχαν αδικήσει οι κάθε φορά προηγούμενοι, ήταν κεντρικό κομματικό μοτίβο που είχε ως στόχο την κομματική επιβεβαίωση και μέσω αυτής στο διαχωρισμό των πολιτών σε «καλούς» και «κακούς». Το μικρό μέγεθος της Κύπρου αλλά και το είδος της τουρκικής εισβολής (κατοχή, αλλοίωση του δημογραφικού χαρακτήρα της κατεχόμενης περιοχής, καταστροφή της πολιτιστικής κληρονομιάς) εισηγούνται τη δημιουργική αξιοποίηση της πολιτικής ηγεσίας στη διεθνή προσπάθεια για υπεράσπιση των κυπριακών θέσεων.

Το Εθνικό Συμβούλιο τυγχάνει ελάχιστου κύρους. Τόσο οι συμμετέχοντες σε αυτό όσο και η κοινή γνώμη τρέφουν ελάχιστη εκτίμηση στο παραγόμενο αποτέλεσμα. Κατά καιρούς υπεβλήθησαν πολύ χρήσιμες προτάσεις για την καλύτερη λειτουργία του όπως η δημιουργία επιστημονικής ομάδας υποστήριξης του αποτελούμενη από τουρκολόγους και διεθνολόγους. Δεν τελεσφόρησαν. Είναι μάλλον υπερβολικά φιλόδοξο σενάριο να περιμένει κανείς σήμερα κάποιο αποτέλεσμα όταν για τριάντα χρόνια αυτό δεν προχώρησε. Καμμία πολιτική δύναμη δεν μπορεί από μόνη της να αναλάβει το βαρύ φορτίο της στήριξης ενός δίκαιου και βιώσιμου συμβιβασμού στο κυπριακό. Χρειάζονται συναινέσεις, συνεργασίες βάθους. Συνεπώς χρειάζεται μια νέα ανάλυση γύρω από την πολιτική των συμμαχιών που θα οδηγούσε σε ένα πολυκομματικό μέτωπο ευθύνης, ικανό να καθοδηγήσει τις εξελίξεις και να πάρει πολιτικές αποφάσεις.

Οι πολύχρονες εμπειρίες από τις περιπέτειες στο κυπριακό συνιστούν για την ε/κ πολιτική ηγεσία και τους ε/κ ένα κεφάλαιο για θετική αξιοποίησή τους σήμερα. Χρειάζεται μια πολιτική με βλέμμα στο μέλλον. Χρειάζεται μια πολιτική ανατροπής. Βασική προϋπόθεση της είναι η ενότητα στόχων ανάμεσα στις πολιτικές δυνάμεις, η αξιοποίηση κάθε συμμαχίας στο διεθνές πεδίο και η οικοδόμηση συνθηκών ενότητας και συμφιλίωσης ανάμεσα στους ε/κ. Οι σημερινές συνθήκες «διχοτόμησης» των ε/κ σε διάφορες ταξινομήσεις εξυπηρετεί μόνο μικροκομματικούς στόχους, αποδυναμώνει την ε/κ διαπραγματευτική ισχύ και συμβάλλει στην παγίωση των τετελεσμένων της εισβολής. Πολιτική ανατροπής είναι η πλήρης αξιοποίηση της ένταξης στην ΕΕ έτσι ώστε να λειτουργήσει ως ο καταλύτης για την αναζήτηση λύσης που να ικανοποιεί τις δίκαιες ανησυχίες των ε/κ, με τη σταθερή πίστη πως το ευρωπαϊκό θεσμικό πλαίσιο και η ένταξη αποτελούν τη λειτουργική ασπίδα ασφαλείας για την Κύπρο .

ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΕΣΩΤΕΡΙΚΕΣ ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΕΣ

Στη σύγχρονη ελληνική ιστορία και ειδικότερα σε πιο πολύπλοκες περιόδους της αναπτύχθηκε μια έντονη συζήτηση γύρω από τα ζητήματα εξωτερικής πολιτικής (ελληνοτουρκικός πόλεμος του 1897, Μικρασιατική καταστροφή, σκοπιανό, κυπριακό κ.ά). Κάθε πλευρά είχε διαφορετικές αναλύσεις και στοχεύσεις, και έτσι, συστηματοποιήθηκε το φαινόμενο μιας προσέγγισης που οδηγούσε σε εντάσεις και συχνά σε διχαστικές ρήξεις. Τα επίθετα διαμόρφωσαν μια παράδοση και κυρίως μια πολιτική διαρκούς λαϊκού διχασμού: πατριώτες, ενδοτικοί, ρεαλιστές, μειοδότες, ανένδοτοι, εθνικόφρονες. Ειδική συζήτηση γίνεται συχνά γύρω από τα ζητήματα εξωτερικής πολιτικής, εκεί όπου ανθεί πιο εύκολα η γενίκευση όρων και η επιθετική διάθεση ανάμεσα στα διάφορα ρεύματα. Στη νεοελληνική ιστορία η ανάπτυξη ενός αμετροεπούς λόγου, μιας ρητορείας που συγκάλυπτε τα πραγματικά προβλήματα συνέβαλε – στο δικό του επίπεδο – σε ορισμένες αδιέξοδες πορείες και επιλογές του ελληνισμού.

Ο Γ. Γιαννουλόπουλος (“Η Ευγενής μας Τύφλωσις”, 1999) αναφερόμενος στον ελληνοτουρκικό πόλεμο του 1897 και τη δράση της «Εθνικής Εταιρείας» που με τις επιλογές της συνέβαλε στην ήττα της Μελούνας, κάνει λόγο για τον “εθνικιστικό λόγο που δίνει προτεραιότητα στην αρχική εντύπωση και την εξωτερική εμφάνιση των πραγμάτων, της αναντιστοιχίας λόγων και πράξεων, της πλήρους απουσίας πνεύματος επαγγελματισμού..”

Η ίδια βασική κατεύθυνση άλλαξε τις ισορροπίες και συνέβαλε στη Μικρασιατική καταστροφή του 1922. Η εκλογική ήττα του Ελευθερίου Βενιζέλου (Νοέμβριος, 1920) είχε τα ίδια βασικά χαρακτηριστικά (δημαγωγία φιλοβασιλικών κομμάτων, συκοφάντηση της πολιτικής των αντιπάλων, «τα παιδιά μας να γυρίσουν πίσω» από το μικρασιατικό μέτωπο). Έτσι, κάτω από το βάρος μιας τυχοδιωκτικής ρητορείας ο Ελ. Βενιζέλος έχασε τις εκλογές, ο μόνος πολιτικός που ήταν σε θέση να δώσει τις πιο θετικές για τα ελληνικά συμφέροντα λύσεις στη Μ. Ασία –ειδικά στην περιοχή της Σμύρνης- και να τις θωρακίσει με διεθνή νομιμοποίηση. Το ότι ο επιστρέψας βασιλιάς Κωνσταντίνος έκανε τα αντίθετα από όσα έλεγε προεκλογικά (στρατός μέχρι την Άγκυρα!) δείχνει πως αυτή η βασιλική δημαγωγία ήταν η έκφραση της πλήρους ανικανότητας του να προβλέψει τα στοιχειώδη και αυτά οδήγησαν στην οργανωτική παραλυσία, στην ήττα, στην καταστροφή της Μ. Ασίας. Αυτή η ρητορεία που παρέπεμπε σε ένα ελληνικό έθνος με ιδιαίτερα προνόμια ή ειδική διασύνδεση με το Θεό, την πατρίδα, και τα ιστορικά μας δικαιώματα, έχει συχνή απήχηση σε κρίσιμες στιγμές της ελληνικής ιστορίας. Καλλιεργείται συστηματικά στο σχολείο, στις εθνικές επετείους, στη ρητορεία του καφενείου. Συχνά αυτή η θεωρία, μας πάει πίσω στην ιστορία, στην προγονική αρετή, στις ελληνικές νίκες μέσα στο χρόνο. Καλλιεργεί την εξωτερική εντύπωση πως όλα υπόκεινται στη θέλησή μας, πως το κλέος των προγόνων «απαιτεί», ότι η φυλή μας που είναι όλως ειδικών προνομίων δοσμένων από το Θεό ή την Ιστορία τα καταφέρνει παντού ως ο «περιούσιος» λαός.

Αυτή η θεωρία δεν έχει συχνά επαφή με τους πραγματικούς όρους που δημιουργούν πραγματικές πολιτικές εξελίξεις όπως τα σχέδια, η προετοιμασία, οι συμμαχίες, η κοινωνική κινητοποίηση. Ένας βασικός «ορισμός» είναι αναγκαίος, σε κάθε εποχή. Ο ορισμός της “βασικής” πολιτικής είναι μια πολύ σημαντική υπόθεση: είναι, κυρίως, ζήτημα συμφερόντων, συσχετισμού δυνάμεων, αμυντικής, διπλωματικής και οικονομικής ισχύος, συμμετοχής σε συμμαχίες. Έτσι, μπορείς να αναλύσεις τα πράγματα και να σχεδιάσεις πολιτικές αλλαγών πάνω σε αυτά. Κατά συνέπεια, εάν κανείς ορίσει την έννοια της πολιτικής πάνω σε πραγματικούς όρους –όπως προτείνει ο κορυφαίος ιστορικός Θουκυδίδης – παίρνει ταυτόχρονα διαζύγιο, ή κρατά αποστάσεις από τις μεταφυσικές ερμηνείες της πολιτικής που συχνά κυριαρχούν στο νεοελληνικό καφενείο. Το δείγμα

του Ελευθέριου Βενιζέλου είναι για τη δράση του στο Συνέδριο των Νικητών του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου (Παρίσι, 1919). Γράφει ο Γ. Γιαννουλόπουλος:

«Μέσα σε αυτό το πολύχρωμο πλήθος, ο Βενιζέλος φαίνεται ότι ανακάλυψε τον καλύτερο επικοινωνιακό εαυτό του. Ειδικά στη σχέση του με τους «Τέσσερεις Μεγάλους»... με μια μοναδική για έλληνα πολιτικό ικανότητα να επιχειρηματολογεί και να πείθει, συνήθως, ή να μην πείθει, χωρίς όμως ποτέ να κουράζει ή να εξοργίζει το συνομιλητή του, με σαφείς αναφορές σε κοινά συμφέροντα ή επωφελείς για όλους ισορροπίες αντί της εμμονής στα γνωστά «ιστορικά δίκαια του ελληνισμού», με το να προβάλλει τεκμηριωμένες απόψεις και όχι συμπλέγματα, ο επικεφαλής της ελληνικής αντιπροσωπείας κατόρθωσε να μεγιστοποιήσει τα πλεονεκτήματα που ήδη διέθετε ως σύμμαχος των νικητών...».

Ο κανόνας πάνω στον οποίο δούλεψαν οι περισσότεροι νεοέλληνες πολιτικοί ήταν στον αντίποδα του «βενιζελικού» τρόπου. Οχυρωμένοι πίσω από φοβίες και ανασφάλειες, κοιτούσαν πρώτα το εσωτερικό ακροατήριο, αντί της ενίσχυσης του διαπραγματευτικού τους πλαισίου. Έτσι, έβλεπαν με το ένα μάτι το κόμμα και με το άλλο το πελατειακό κράτος. Εάν αποτύγχαναν, πράγμα, σύνηθες σε αυτή την προσέγγιση, η λύση ήταν κλασσική, «ευθύνονται για όλα οι ανθέλληνες, η αποτυχία ήταν προϊόν μιας συνομοσίας των ξένων...». Ο Κ. Σημίτης σχολιάζει αυτή τη νεοελληνική άποψη : “ Μια ανασφαλής κοινωνία αναπτύσσει νοοτροπίες για να περιορίσει φόβους και κινδύνους. Συντηρεί στάσεις και απόψεις που οδηγούν στον περιορισμό της κοινωνικής ευθύνης του πολίτη εκεί όπου η σύγχρονη ζωή απαιτεί αυξημένη υπευθυνότητα και συμμετοχή. Συλλογικά στην πολιτική μας ζωή η προσπάθεια αποφυγής ευθυνών στο διεθνές πεδίο εκδηλώνεται με τη συνωμοσιολογία. Συνωμοτούν εναντίον μας στην ΕΕ γι’ αυτό δεν πετυχαίνουμε αυτά που δικαιούμαστε και αξίζουμε, για παράδειγμα, την ειδική ρύθμιση για τον καπνό ή την ανοχή για τη χρήση πεπαλαιωμένων πλοίων. Όμως κατά κανόνα δεν υπάρχουν “συνωμοσίες”. Αυτό που δικαιούμαστε και αξίζουμε συχνά δεν το πετυχαίνουμε γιατί δεν προετοιμαστήκαμε, δεν οργανωθήκαμε, δεν δουλέψαμε, γιατί εκλαμβάνουμε τις ιδεοληψίες μας ως πραγματικότητα, γιατί αγνοούμε τα συμφέροντα και τις ικανότητες των άλλων.” (Κ.Σημίτης, Πολιτική για μια Δημιουργική Ελλάδα,1996-2004, Αθήνα, 2005).

Αυτή η «βενιζελική» σχολή προώθησης των εθνικών συμφερόντων είναι εκείνη που έδωσε την πλήρη ένταξη της Κυπριακής Δημοκρατίας στην Ε.Ε. την 1η Μαΐου 2004. Εάν ο Γιάννος Κρανιδιώτης (με τη στήριξη του Α. Παπανδρέου και του Κ. Σημίτη) έδινε προσοχή στο εσωτερικό ακροατήριο και το εύκολο χειροκρότημα, η ένταξη στην Ε.Ε. θα ήταν στη σφαίρα της ουτοπίας. Δεν στήριξε καμιά πολιτική δύναμη τη συμφωνία της 6ης Μαρτίου 1995, οι βασικοί σχηματισμοί σιωπούσαν στο Ελσίνκι (1999). Ενόψει των διαβουλεύσεων για την Τελωνειακή Ένωση Τουρκίας – Ε.Ε. (1995) η Ελλάδα έκανε εισηγήσεις με εκφραστή τον Γ. Κρανιδιώτη: «Η προτεινόμενη (από την Αθήνα) συμφωνία ήταν δίκαιη και επωφελής για όλους. Η Ελλάδα μετά από αυτά δεν θα συναινέσει στην Τ.Ε. Τουρκίας – Ε.Ε. εκτός και εάν κερδίσει ως αντάλλαγμα κάτι στην Κύπρο...» (Κύπρος – Ε.Ε, 18-12-1995). Το παράδειγμα του Κ. Σημίτη είναι πολύ χαρακτηριστικό. Δεν υπέκυψε στον πειρασμό της μικροπολιτικής. Εργάστηκε με σύστημα, με μέθοδο και επιμονή για να δώσει στη διεθνή εικόνα της Ελλάδας κύρος και αξιοπιστία. Με τη συνολική του δράση ανέδειξε ένα διαφορετικό δρόμο για την υπεράσπιση των εθνικών συμφερόντων μέσα στο κοινοτικό κλαίσιο. Είχε την ισχυρή άποψη ότι «η στρατηγική της περιχαράκωσης και της στασιμότητας ισοδυναμεί στις μέρες μας με παραίτηση, είναι ο δρόμος της μακρόσυρτης εθνικής ήττας» (ομιλία στο ελληνικό κοινοβούλιο, 6 Μαΐου 1996) γι’ αυτό και εργάστηκε με ένα διαφορετικό τρόπο για την προώθηση των εθνικών συμφερόντων. Ο Κ. Σημίτης έδειξε αντοχές, δούλεψε ακούραστα για να είναι σήμερα η Κύπρος πλήρες μέλος της Ε.Ε.

Η αγάπη προς την πατρίδα είναι υπόθεση όλων, η αγωνία για την Κύπρο είναι πλήρης και αφορά όλους. Το κρίσιμο ζήτημα είναι οι ρυθμοί προσαρμογής της Κύπρου στα νέα δεδομένα, το πώς ετοιμάζεις την πατρίδα σου να δουλέψει μέσα σε νέους κανόνες και πλαίσια, πως προωθείς πολιτικές για να είναι η πατρίδα σου πιο ισχυρή, πιο έτοιμη να αντιμετωπίσει την παρουσία του κατοχικού στρατού, αλλά ταυτόχρονα και τις απαιτήσεις που δημιουργεί η συμμετοχή μας στο ανταγωνιστικό πεδίο της Ε.Ε. Το πελατειακό κράτος αποδυναμώνει τον κοινωνικό ιστό, υπονομεύει μια στοιχειώδη, έστω, συλλογική προσπάθεια, δυσκολεύει την ενότητα, δεν προωθεί αποτελεσματικά την αντικατοχική δράση. Η πολιτική στο χώρο της άμυνας που συνδέεται με την απουσία αξιοκρατίας ή τη μετατροπή της Εθνικής Φρουράς σε χώρο που αναπτύσσονται ακραίες μορφές μικροκομματικών διευθετήσεων, δεν παράγουν τα επιθυμητά διπλωματικά αποτελέσματα που να είναι σε θέση να φέρουν ουσιώδες κέρδος στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων.

Ο λαϊκισμός, ιδιαίτερα στα ζητήματα της εξωτερικής πολιτικής, υπήρξε καταστροφικός στην σύγχρονη ελληνική ιστορία. Στο Σκοπιανό η πολιτική που υιοθετήθηκε, εν τέλει κρίθηκε κυρίως από το αποτέλεσμα, και όχι μόνο από τις προθέσεις. Το ζήτημα της αμυντικής ισχύος ιδιαίτερα στην Κύπρο είναι συχνά μια υπόθεση αγοράς όπλων ή μιας εκπαιδευμένης εθνοφρουράς. Το κεντρικό ζήτημα ήταν και είναι η ενδυνάμωση της συνολικής ισχύος της Κύπρου. Από την αμυντική ενδυνάμωση ως την περισσότερη αξιοκρατία, από τον περιορισμό του πελατειακού κράτους έως την οικονομική ανάπτυξη, από τη δραστηριότητα στις εξωτερικές σχέσεις ως το δίκτυο συμμαχιών που οικοδομείς, από την ποιότητα του πολιτικού σου προσωπικού έως το κύρος που έχεις στο διεθνή στίβο, από το ενδιαφέρον που έχεις για άλλα διεθνή και ευρωπαϊκά ζητήματα, έως την αξιόπιστη παρουσίαση του κυπριακού σε ένα κόσμο αλληλεξαρτήσεων και αναζήτησης κοινών συμφερόντων ή δημιουργίας συγκλίσεων με τους εταίρους σου στην Ε.Ε.

Ο Γ. Κρανιδιώτης σε παρέβασή του στην Ειδική Σύνοδο της Κ.Ε. του ΠΑΣΟΚ για την εξωτερική πολιτική στις 20 Σεπτεμβρίου 1997 τόνισε τα πιο κάτω:

“Το νέο διεθνές περιβάλλον επιβάλλει μια άλλη αντίληψη για τις διεθνείς σχέσεις. Στόχος και στρατηγική μας παραμένει η προώθηση των εθνικών μας συμφερόντων και η προάσπιση των κυριαρχικών μας δικαιωμάτων. Οι στόχοι αυτοί εξυπηρετούνται καλύτερα μέσα σε ένα διεθνές περιβάλλον ειρήνης και ασφάλειας, σταθερότητας και συνεργασίας. Γι’ αυτό παραμένουμε πιστοί στην προώθηση των ιδανικών της ειρήνης και της διεθνούς συνεργασίας. Οι στρατηγικοί αυτοί στόχοι δεν προωθούνται με ρητορική, βερμπαλισμούς και αφορισμούς. Η εσωστρέφεια, η αυτάρεσκη περιχαράκωση οδηγούν σε απομονωτισμό. Απαιτείται συνεχής παρακολούθηση, αντιμετώπιση των θεμάτων, πρωτοβουλίες και πρόγραμμα”.

Στην Κύπρο η ιστορική εμπειρία, οι περιπέτειες, οι κατακτήσεις, τα λάθη, η πρόοδος είναι ένα σύνολο από στοιχεία που ο λαός μας μπορεί και πρέπει να βιώνει σε κάθε του ιστορική σελίδα. Η Κύπρος είναι ένας χώρος όπου κατ’ εξοχήν η μνήμη πρέπει να είναι παρούσα. Το κεντρικό ζήτημα είναι ποια κατεύθυνση πρέπει να έχει το ζήτημα της μνήμης. Ποιους στόχους πρέπει να έχει, πού να κατευθύνει την προσοχή της, ποιο πολιτικό και παιδαγωγικό χαρακτήρα οφείλει να διαμορφώνει. Στην παραδοσιακή διαχείρισή της η μνήμη διασυνδέεται με το χθες, με το παρελθόν. Συνήθως το καταγράφει, το κατακρίνει, ή και το καταγγέλλει. Η ρητορική κατατρόπωση των εχθρών είναι συνήθης τόπος στην κυπριακή κουλτούρα των Κυριακάτικων μνημοσύνων. Η καταδίκη είναι χρήσιμη, όπως επίσης και η οργή. Αυτό όμως που ορίζει η μνήμη είναι η θετική αξιοποίηση της, ο παιδαγωγικός της ρόλος που ενώ θα ερμηνεύει το χθες, θα του δίνει ταυτόχρονα σύγχρονο πνεύμα, ανοικτούς ορίζοντες, να διαπλάθει το χθες μέσα στις ανάγκες που έχει η σημερινή κοινωνία. Άλλωστε αυτό σημαίνει δημιουργική αξιοποίηση της μνήμης, σύνδεσή

της με νέα πολιτικά ζητούμενα. Η αναφορά σε αυτά τα φαινόμενα έχει ως στόχο το άνοιγμα στις σημερινές κοινωνικές αξιολογήσεις με στόχο τη βελτίωση της κριτικής ικανότητας των πολιτών. Αυτό αφορά τις πολιτικές αξιολογήσεις που κάνει η κοινωνία μας, και πώς δημιουργεί τις προϋποθέσεις για να προοδεύσει ο συνολικός της προσανατολισμός. Η ανάλυση του παρελθόντος μπορεί να είναι ένα θετικό «σήμα», ότι αυτό χρειάζεται μια διαφορετική διαχείριση. Δηλαδή σύνδεση του με τα νέα φαινόμενα και ανάγκες, προοδευτική ανάπτυξη της μνήμης για να συνεισφέρει πιο αποτελεσματικά σε μια πορεία ανατροπής, ικανής να δώσει νέες κατευθύνσεις στα σημερινά αδιέξοδα. Είναι μια δημιουργική προσπάθεια ώστε η κοινωνία μας να διευρύνει τις δυνατότητές της για να αντιμετωπίζει τα προβλήματα και να καθοδηγεί τις λύσεις.

Η λειτουργία της μνήμης είναι από μόνη της μια διαδικασία ανατροπής. Γι' αυτό είναι παραγωγικό να αλλάξει προσανατολισμό. Η δημιουργία στους πολίτες της αίσθησης (κατ' ακρίβεια της ψευδαίσθησης) ότι με λεκτικές υπερβολές μπορούμε να αντιμετωπίσουμε εύκολα και γρήγορα τα προβλήματα που μας περιβάλλουν συνιστά μια πορεία που απλώς βοηθά την ακινησία και στη συντήρηση της επίπεδης σκέψης. Αν επιμείνουμε σε μια παραδοσιακή πορεία, μπορεί να κερδίζουμε το εύκολο χειροκρότημα αλλά ταυτόχρονα συμβάλλουμε στη συγκάλυψη δομικών αδυναμιών και τροφοδοτούμε το φαύλο κύκλο της περιχαράκωσης και της εσωστρέφειας. Επί της ουσίας δεν έχουμε την επιλογή να κινηθούμε ανάμεσα στην ακινησία ή την ανατροπή. Η μόνη μας επιλογή είναι ο τρόπος και η κατεύθυνση μιας πολιτικής ανατροπής. Να προσπαθήσουμε να αντιμετωπίσουμε τα σημερινά αδιέξοδα με γνώση, ενότητα, συλλογικότητα. Αυτό είναι το «τρίπτυχο» για να καθοδηγήσουμε τις εξελίξεις και να δώσουμε λύσεις που να ανταποκρίνονται στις προσδοκίες του λαού μας. Η σημερινή συγκυρία επιβάλλει να ξαναδούμε ορισμένες παραδοσιακές έννοιες μέσα από νέο πρίσμα. Να διευρύνουμε την ανάλυσή μας γιατί έτσι κρινόμαστε σε συνολικές πολιτικές, προωθώντας τα συμφέροντα της Κύπρου μέσα στο υπαρκτό διεθνές σύστημα. Η ιστορική εμπειρία είναι χρήσιμη εφόσον την «αναανέθουμε» και τη διασυνδέουμε με το σημερινό ευρωπαϊκό και διεθνές πλαίσιο. Το έργο αυτό δεν είναι εύκολο. Σε ένα έθνος, το ελληνικό, όπου συχνά ο μύθος και οι παραδόσεις διαπλέκονται με την ιστορία, δεν είναι εύκολο να αναπτυχθεί σήμερα ένας στιβαρός διάλογος για ένα επωφελή εθνικά ορθολογισμό στη διαχείριση ζητημάτων εξωτερικής πολιτικής. Σε ένα συστηματικό διάλογο έχει σημασία η τεκμηρίωση, η μη δογματική προσέλευση σε αυτή τη συζήτηση, ο εξορθολογισμός του δημοσίου διαλόγου, άρα αυτού που είναι απαλλαγμένος από αμφισβητήσεις προθέσεων ή «θεολογικού» χαρακτήρα πεποιθήσεις.

Στην εποχή των ανοικτών συνόρων, της πλήρους συμμετοχής της Κύπρου στην Ε.Ε. παραδοσιακές έννοιες χρειάζονται νέες προσεγγίσεις. Δεν αρκεί η επίκληση στην προγονική αρετή. Δεν αρκεί στη διεθνή σκηνή το να έχεις το δίκαιο με το μέρος σου. Είναι εξίσου σπουδαίας σημασίας το πώς το παρουσιάζεις, πώς το συνδέεις με ευρύτερα, κοινά ευρωπαϊκά συμφέροντα, είναι μεγάλης σημασίας το να γνωρίζεις να πείθεις για το δίκαιό σου με σοβαρότητα και συνέπεια.

Η ΤΟΥΡΚΙΑ ΣΤΟ ΔΥΤΙΚΟ ΔΡΟΜΟ

Για δεκαετίες η Τουρκία ζούσε ανάμεσα σε δύο ταυτότητες. Οι παραδοσιακές δυνάμεις πίεζαν για μια πιο «καθαρή» ανατολική πορεία και τα μεγάλα ισλαμικά και εθνικιστικά ρεύματα ακολουθούσαν αυτή τη διαδρομή με διαφορετικές κάθε φορά μεθοδεύσεις. Οι πιο σύγχρονες δυνάμεις ψήφιζαν το δυτικό δρόμο πιστεύοντας ότι, έτσι, είτε υπηρετούν την κεμαλική παράδοση

για μια πορεία προς ένα ιδιόμορφο εκδυτικισμό της Τουρκίας, είτε προωθούν τον εξευρωπαϊσμό της χώρας τους με αυθεντικά δυτικά υλικά.

Η μάχη ανάμεσα στις δύο Τουρκίες ελέγχεται πλέον από τις δυνάμεις που πιστεύουν με τον ένα ή τον άλλο τρόπο στο δυτικό δρόμο. Αυτή η μάχη κρίθηκε στις 17 Δεκεμβρίου 2004 όταν το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο αποφάσισε να ορίσει σαφές χρονοδιάγραμμα για έναρξη ενταξιακών συνομιλιών στις 3 Οκτωβρίου 2005. Έτσι οριστικοποιείται η δυτική πορεία που συνιστά ταυτόχρονα και μια επιπλέον ώθηση ώστε οι δυνάμεις που εκφράζει ο «μαλακός ισλαμισμός» του Τ. Ερντογάν να αποκτήσουν νέα αυτονομία απέναντι στη λέσχη των στρατιωτικών.

Η ευρωτουρκική προέγγιση στηρίζεται σε μια σειρά από υλικά που προσφέρουν κοινά συμφέροντα στην Τουρκία και σε σημαντικές δυνάμεις μέσα στην ΕΕ. Η αμυντική συνεργασία καλύπτεται από τις κοινές αμυντικές τους δράσεις στο ΝΑΤΟ, ήδη από τη δεκαετία του '50. Το ευρωπαϊκό χαρτί προσθέτει νέες μορφές συνεργασίας όπως οι στενότερες οικονομικές σχέσεις καθώς και η δημοκρατική αλλαγή της Τουρκίας μέσα από την υιοθέτηση των κριτηρίων της Κοπεγχάγης. Το οικονομικό κριτήριο δεν κινείται στο κενό. Απαιτείται συνολική μεταρρύθμιση που να συμπορεύεται με το αντίστοιχο πολιτικό. Τα οικονομικά μεγέθη της Τουρκίας έχουν τη σημασία τους και συχνά είναι καθοριστικός παράγοντας στη τελική διαμόρφωση ορισμένων αποφάσεων. Σε αυτή την αγορά των 70 εκατ. καταναλωτών ο ρυθμός ανάπτυξης κινείται στο 4.7% για το 2005. Ο πληθωρισμός από το 18.4% του 2003 υποχώρησε στο 9.3% το 2004 ενώ κατά το 2005 κινείται στο 6.6%. Οι εξαγωγές φθάνουν στα 71 δισ δολάρια και οι εισαγωγές στα 102 δισ δολάρια. Το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν έφθασε το 2004 στα 238 δισ. δολάρια. Το οικονομικό επίπεδο διαμορφώνει ορισμένα πολύ σημαντικά ισοζύγια δυνάμεων: το κατά κεφαλή εισόδημα παραμένει ιδιαίτερος χαμηλό (4.952 ευρώ ετησίως) και η οικονομική διαστρωμάτωση ιδιαίτερα παραδοσιακή: αγροτικός τομέας στο 39.7%, οι υπηρεσίες στο 37.9% και η βιομηχανία στο 22.4%. Η ανεργία κινείται στο 10% το 2005. Οι άμεσες επενδύσεις από 1.2 δισ δολάρια το 2003 αναμένεται με το τέλος του 2005 να ξεπεράσουν τα 10 δισ δολάρια (τα στοιχεία από την εφημερίδα «Το Βήμα», 9 Οκτωβρίου 2005, ρεπορτάζ από το Τ. Μαντικίδη).

Το 2004 η Ελλάδα εξήγαγε στην Τουρκία εμπορεύμετα αξίας 690 εκ.δολαρίων και η Τουρκία εξήγαγε στην Ελλάδα προϊόντα αξίας 1.2 δις δολαρίων (στοιχεία από τη συνεδρίαση της 3ης Μικτής Διυπουργικής Οικονομικής Επιτροπής Ελλάδας- Τουρκίας, 29/6/2005). Κατά το πρώτο 7μηνο του 2005 παρατηρήθηκε άνοδος κατά 23% των ελληνικών εξαγωγών στην Τουρκία με μείωση του ελλείμματος κατά 21%. Ήδη στην Τουρκία αναπτύσσονται επενδυτικά 46 ελληνικές επιχειρήσεις με συνολικό ύψος επενδύσεων τα 65 εκ. δολάρια έναντι 10 τουρκικών επιχειρήσεων στην Ελλάδα (στοιχεία από την ομιλία του Υφυπουργού Εξωτερικών της Ελλάδας Ευρ. Στυλιανίδη στο Βιοτεχνικό Επιμελητήριο Θεσσαλονίκης, εφημερίδα «Ελευθεροτυπία», 19/12/2005)

Ο τουρισμός στην Τουρκία ακολουθεί ανοδική. Τα έσοδα για την Τουρκία έχουν τετραπλασιαστεί τα τελευταία δέκα χρόνια. Το 1995 ήταν 4.5 δισ δολάρια και το 2005 19 δισ.δολάρια. Σημαντική είναι η ανάπτυξη της Τουρκίας στους τομείς της αυτοκινητοβιομηχανίας, της κλωστοϋφαντουργίας, στα είδη ένδυσης, στις οικιακές συσκευές, στις οδικές μεταφορές, στην ενέργεια, στις εταιρείες τροφίμων, ενώ μια νέα γενιά μικρομεσαίων επιχειρηματιών αναδύεται ως αποτέλεσμα της ώθησης που παίρνει η τουρκική οικονομία από τον ευρωπαϊκό της δρόμο.

ΤΟ ΔΥΤΙΚΟ ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑ

Η μακρά σχέση ανάμεσα στην Τουρκία και τις μεγάλες δυτικές χώρες ενδυναμώθηκε ιδιαίτερα στα χρόνια του Ψυχρού Πολέμου. Η Τουρκία αξιοποίησε το γεωπολιτικό της πλεονέκτημα σε σχέση με το ρόλο της ως ασπίδα της Δύσης απέναντι στη «σοβιετική απειλή». Στο συνολικό επίπεδο η προνομιακή σχέση ανάμεσα στις ΗΠΑ και την Τουρκία κράτησε σε όλη τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου. Η Τουρκία αξιοποίησε όσα χαρτιά διέθετε για να μεγιστοποιήσει τα οφέλη της: εκτεταμένη συνοριακή γραμμή απέναντι στη Σοβιετική Ένωση, έλεγχος των Στενών στα Δαρδανέλια, το μέγεθος της συνεισφοράς της στις στρατιωτικές δομές του ΝΑΤΟ, γειτνίαση με την εύφλεκτη Μ. Ανατολή και ιδιόμορφη στρατηγική συνεργασία με το Ισραήλ.

Η εποχή μετά την κατάρρευση του διπολικού συστήματος στις διεθνείς σχέσεις συνένωσε την τουρκική περίπτωση μέσα από νέες θεωρήσεις: η αξία του τουρκικού χώρου απέκτησε νέες διαστάσεις, αν και έχασε την προηγούμενη ένταση και μερικώς την έκτασή του. Στα νέα δεδομένα με τα μάτια δυτικών αναλυτών η Τουρκία εμφανίζεται ως το παράδειγμα μιας μουσουλμανικής χώρας που κινείται δυτικά και κοσμικά, άρα προβάλλεται ως χώρα – υπόδειγμα για τις άλλες ισλαμικές χώρες.

Το ενεργειακό χαρτί της Τουρκίας είναι ιδιαίτερος σημαντικός μία και η γεωγραφική της θέση της παρέχει τη δυνατότητα να είναι κόμβος μεταφοράς ενέργειας σε σχέση με το πετρέλαιο και το φυσικό αέριο από την Κασπία Θάλασσα ή από τις χώρες της Κ.Ασίας. *Η αξιοποίηση από την Τουρκία της μεταφοράς ενέργειας είναι στρατηγικής σημασίας κίνηση γιατί δίνει τη δυνατότητα στην Άγκυρα να επηρεάζει την ενεργειακή πολιτική της Δύσης από θέση νέας ισχύος. Ο πετρελαιοαγωγός Μπακού – Τζεϊχάν μπήκε σε λειτουργία στις 25 Μαΐου 2005. Τα στοιχεία που συνοδεύουν την ολοκλήρωση της κατασκευής του είναι εντυπωσιακά: μήκος 1.176 χιλιόμετρα, κόστος κατασκευής τα 3.2 δις δολάρια. Μόνο για να γεμίσει ο αγωγός απαιτούνται 10 εκ. βαρέλια πετρελαίου (στοιχεία από το ΑΠΕ, 25/5/05).*

Η λειτουργία αυτού του αγωγού με τη μεταφορά πετρελαίου από την Κασπία στη Μεσόγειο επηρεάζει αισθητά τις γεωπολιτικές ισορροπίες στην περιοχή. Εμφανώς η Τουρκία παίρνει τη μερίδα του λέοντος από αυτές τις αλλαγές, προστατεύει το μεγαλύτερο μέρος του αγωγού αφού της ανήκει το Τζεϊχάν. Η Τουρκία «αφαιρεί» πόντους από τη γεωπολιτική αξία της πετρελαιοφόρας Μ. Ανατολής και κατά πλειοψηφία οι πόντοι προστίθενται σε αυτήν. Η Τουρκία θα παίξει το ενεργειακό της χαρτί απέναντι στις μεγάλες χώρες της Ε.Ε. – Γερμανία, Γαλλία, Μ. Βρετανία επειδή το πετρέλαιο διαθέτει μια σταθερή αξία στις γεωπολιτικές ανακατατάξεις στην περιοχή της Κασπίας και της Μ.Ανατολής. Ο στρατηγός Χ.Οζκιόκ σε μήνυμά του στον τουρκικό λαό με την ευκαιρία του νέου έτους 2006 υπογράμμισε τα εξής: « Η Τουρκία προσελκύει θετική σημασία εξαιτίας της σταθερής ανόδου της γεωπολιτικής της αξίας και συγκεκριμένα μέσω των τεράστιων προγραμμάτων μεταφοράς ενέργειας τα οποία έχουν ολοκληρωθεί και τεθεί σε εφαρμογή τα τελευταία χρόνια, θα αυξηθεί ακόμη περισσότερο η σημασία της Τουρκίας στον 21ο αιώνα».(ΚΥΠΕ, 3/1/2006)

Στις 17 Νοεμβρίου 2005 έγιναν τα εγκαίνια του ενεργειακού σταθμού Ντουρουσού κοντά στη Σαμσούντα όπου καταλήγει ο αγωγός που διοχετεύει ρωσικό φυσικό αέριο στην Τουρκία στην παρουσία του Τ. Ερντογάν, του ρώσου προέδρου Β. Πούτιν και του ιταλού πρωθυπουργού Σ. Μπερλουσκόνι. Ομιλώντας στη διάρκεια της τελετής ο Τ.Ερντογάν δήλωσε ότι «μπορούμε να επεκτείνουμε το σταθμό του Ντουρουσού μέχρι το Τζεϊχάν δημιουργώντας ένα σημαντικό

ενεργειακό δίκτυο». Στη συνέχεια τόνισε τη απόφασή του να κάνει το λιμάνι του Τζεϊχάν «εμπορικό και ενεργειακό κέντρο».

Σύμφωνα με τον Ορχάν Κοσκούν(Reuters, Kathimerini, English Edition,12/11/2005) “ η ιταλική εταιρεία ενέργειας ENI και η τουρκική “Γκαλίκ” υπολογίζουν ότι το έργο του αγωγού μεταφοράς πετρελαίου που θα συνδέει την Σαμσούντα με το Τζεϊχάν θα μεταφέρει πάνω από 1 εκ. βαρέλια την ημέρα”. Μια τέτοια εξέλιξη θα δώσει μια νέα λύση στη μεταφορά ενέργειας εκτός από τα Στενά του Βοσπόρου και παράλληλα θα μειώσει τη σημασία του προγραμματιζόμενου αγωγού που θα μεταφέρει πετρέλαιο από το βουλγαρικό λιμάνι Μπουργγκάς στην ελληνική Αλεξανδρούπολη.

Ο ρώσος πρόεδρος Β. Πούτιν έκανε την εκτίμηση ότι « η Τουρκία θα γίνει ενεργειακή γέφυρα μεταξύ Ανατολής και Δύσης» και ότι το φυσικό αέριο μπορεί να φθάσει προς τη Νότια Ευρώπη, τη Νότια Ιταλία και το Ισραήλ. Από την πλευρά του ο ιταλός πρωθυπουργός Σ. Μπερλουσκόνι μίλησε για υλοποίηση ενός σχεδίου που έφερε «εκπληκτικά αποτελέσματα». Ο αγωγός που έρχεται από το Ιζολμπιντόι της Ρωσίας έχει μήκος 1.213 χιλ., τα 400 από τα οποία είναι κάτω από τη Μαύρη Θάλασσα και μεταφέρει στη Σαμσούντα 3.7 δισ κυβικά μέτρα φυσικό αέριο ετησίως.

Η στρατηγική συμμαχία με το Ισραήλ γίνεται ακόμα πιο ισχυρή και δίνει νέα πλεονεκτήματα στην Άγκυρα σε σχέση με το μεσανατολικό της χαρτί. Η συνεργασία παρέχει τη δυνατότητα στην Άγκυρα να αναπτύσσει στρατιωτική συνεργασία ειδικά στον τομέα της αεροπορικής πολεμικής βιομηχανίας, να διεξάγει κοινές αεροναυτικές ασκήσεις με το Ισραήλ στην Α. Μεσόγειο και από κοινού να αναπτύσσουν ειδική πίεση πάνω στον κοινό τους αντίπαλο, τη Συρία. Η Τουρκία, επίσης θεώρησε τον εαυτό της ως μια μουσουλμανική ασπίδα απέναντι στη διεθνή τρομοκρατία, ταυτίστηκε με όλες τις αποφάσεις των ΗΠΑ και της ΕΕ για την καταπολέμησή της, ενώ δεν παρέλειψε να θεωρήσει το Ιράν ως ένα επικίνδυνο γείτονα που απειλεί τη διεθνή σταθερότητα.

Η ενεργοποίηση και συστηματοποίηση των εμπορικών σχέσεων ΕΟΚ-Τουρκίας (Τελωνειακή Σχέση από την 1 Ιανουαρίου 1996) μετά από μια περίοδο παγώματος των σχέσεων λόγω της δικτατορίας Κ. Εβρέν, προσέθεσε νέα κίνητρα στην πολιτική σχέση ΕΟΚ – Τουρκίας. Στις αναλύσεις με μακροπρόθεσμη βάση η Τουρκία ενδιαφέρει τις πιο ισχυρές χώρες της Ε.Ε για πολιτικούς και οικονομικούς κυρίως λόγους. Επιθυμούν μια Τουρκία που να αναπτύσσει τους δεσμούς της με την Ε.Ε στα πλαίσια ενός νέου συστήματος σχέσεων με αμοιβαιότητα στα οφέλη. Μια αγορά 70 εκατομμυρίων είναι μια ελκυστική αγορά για την ανάπτυξη μέρους της ευρωπαϊκής οικονομίας, συνεπώς αυτό το στοιχείο είναι καταλυτικής σημασίας για την πολιτική όψη των πραγμάτων. Η τουρκική αγορά είναι αναδυόμενη και έχει αποκτήσει μια καινούργια ώθηση μετά την ενδυνάμωση των σχέσεων της με την ΕΟΚ από το 1996. Αυτοί οι λόγοι πίεσαν τις εξελίξεις ώστε το 1999 στο Ελσίνκι η Τουρκία να αποκτήσει τον τίτλο του υποψήφιου κράτους – χωρίς όμως καθορισμό ημερομηνίας για έναρξη ενταξιακών συνομιλιών.

Η πολιτική αστάθεια της τότε τρικομματικής κυβέρνησης του Μ. Ετσεβίτ, καθώς και η κατάσταση της τουρκικής οικονομίας υπήρξαν οι δύο σοβαροί λόγοι για «συγκρατημένες» εξελίξεις – υποψηφιότητα χωρίς χρονοδιάγραμμα. Η κατάσταση άλλαξε με την ισχυρή πρωθυπουργία του Τ. Ερντογάν και τη σταθερή θέση της ότι προκρίνει το δυτικό δρόμο, με την ένταξη της Τουρκίας στους ευρωπαϊκούς θεσμούς. Αυτή η αλλαγή οριστικοποιήθηκε θεσμικά σε δύο Συνόδους Κορυφής της Ε.Ε. (2002, 2004) και κορυφώθηκε τις 3 Οκτωβρίου 2005 με την επίσημη έναρξη των ενταξιακών συνομιλιών. Σε αυτή την εξέλιξη συνέβαλε αποφασιστικά και ο σύνδεσμος των τούρκων επιχειρηματιών και βιομηχάνων (TUSIAD) που με τη γενική δράση του δημιούργησε ζωτικό χώρο για την ανάπτυξη της τουρκικής οικονομίας μέσα στο «δυτικό» πλαίσιο. Οι παρεμβάσεις του είχαν έντονο πολιτικό χαρακτήρα και πίεζαν την πολιτική ελίτ να

ακολουθήσει με πιο δυνατούς ρυθμούς την ευρωπαϊκή επιλογή. Στα ζητήματα εξωτερικής πολιτικής και ειδικά στο κυπριακό ο εκ των ηγετών του συνδέσμου Μουσταφά Κοτς διαπιστώνει «ότι η συνέχιση του σημερινού status quo στην Κύπρο δεν είναι προς το συμφέρον της Τουρκίας» και κάλεσε την τουρκική κυβέρνηση “ να πάρει τις πρωτοβουλίες στα δικά της χέρια και να δημιουργήσει φόρμουλες για την επίλυση του κυπριακού προβλήματος”(εφημερίδα Kibris, 21/12/2005) Ορισμένοι ιδιοκτήτες ΜΜΕ που είναι και μέλη του TUSIAD συνέβαλαν στην μεταστροφή της κοινής γνώμης υιοθετώντας φιλοευρωπαϊκή κατεύθυνση.

Ο βρετανός υπουργός εξωτερικών Ζαν Στρό αξιοποίησε τις εξελίξεις γύρω από την 3^η Οκτωβρίου και αποσαφήνισε ενδιαφέροντα στοιχεία του ευρωτουρκικού δρόμου στο οικονομικό πεδίο: «Η Συμφωνία Σύνδεσης θα συνεχίζει να αποτελεί το πλαίσιο των σχέσεών μας στη διάρκεια της προενταξιακής περιόδου. Η πρόοδος στην επέκταση των ελευθεριών πάνω στις οποίες στηρίζεται η Κοινότητα, ειδικότερα η απελευθέρωση του εμπορίου μεταξύ της Τουρκίας και της Κοινότητας και η προώθηση της οικονομικής και χρηματιστικής συνεργασίας μεταξύ μας, παραμένουν το στοιχείο – «κλειδί» των όλο και στενότερων σχέσεών μας». (2 Οκτωβρίου 2005).

Ο Αλ. Καψύλης γράφει ότι «οι οικονομίες της ΕΕ και της Τουρκίας έχουν ήδη αναπτύξει πολύ στενούς δεσμούς. Το 2003 οι εμπορικές συναλλαγές ανάμεσα στην ΕΕ και την Τουρκία έφθασε σε αξία τα 56 δισ. δολάρια. Η ευρωπαϊκή αγορά είναι η μεγαλύτερη αγορά προώθησης των τουρκικών προϊόντων. Η Τουρκία είναι η έκτη εμπορική εταίρος της ΕΕ σε ότι αφορά τις εξαγωγές και η έβδομη σε ότι αφορά τις εισαγωγές» (εφ/δα «Το Βήμα», ρεπορτάζ, Αλ. Καψύλης, 25/12/2005). Οι ευρωπαίοι επιχειρηματίες ευνοούν τη δυτική πορεία της Τουρκίας. Θεωρούν ότι η ευρωπαϊκή οικονομία αποκτά βάθος σε μια εποχή που οι ανταγωνιστικές οικονομίες των ΗΠΑ και της Άπω Ασίας διαθέτουν αντίστοιχα πλεονεκτήματα. Συνεπώς η επιχειρηματική κοινότητα των δύο πλευρών προωθεί την οικονομική συνεργασία, ξεπερνώντας τους φραγμούς του παρελθόντος. Οι τούρκοι επιχειρηματίες επιδιώκουν την πρόοδο αυτή γιατί έτσι πιέζουν και το πολιτικό κατεστημένο της χώρας να κινηθεί προς τη δύση.

Στο πολιτικό πεδίο ο τέως καγκελάριος της Γερμανίας Γ. Σρέντερ εξέφρασε μια προωθημένη σκέψη ότι «μια Τουρκία που δείχνει ότι το Ισλάμ και οι αξίες του διαφωτισμού μπορούν να συνυπάρξουν αρμονικά, σημαίνει τεράστια πρόοδο στη σταθερότητα και την ασφάλεια της Ευρώπης και πέρα από αυτή». Ο Βρετανός πρωθυπουργός Τόνι Μπλερ διατύπωσε την «κατανόησή» του για τις ανησυχίες ορισμένων στην Ευρώπη, καθώς η έναρξη ενταξιακών διαπραγματεύσεων συνιστά «πολύ, πολύ μεγάλη αλλαγή για την Ε.Ε.».

Η μελλοντική ένταξη της Τουρκίας «δεν είναι αυτόματη, ούτε εγγυημένη» δήλωσε από την πλευρά του ο πρόεδρος της Επιτροπής Ζοζέ Μπαρόζο, ενώ ενδιαφέρον έχει και η τοποθέτηση του ΓΓ του Οργανισμού Ισλαμικής Διάσκεψης Ε. Ιχσάνογλου ότι οι εξελίξεις γύρω από την Τουρκία «δείχνουν το λαμπρό μέλλον που μπορεί να έχουν και άλλα κράτη – μέλη της Διάσκεψης από τη στιγμή που θα αποφασίσουν να ακολουθήσουν το δρόμο της δημοκρατίας». (4 Οκτωβρίου 2005).

Αντίθετα ο τέως πρόεδρος της Γαλλίας Βαλερί Ζισκάρ ντ' Εστέν εξέφρασε την έντονη διαφωνία του στις διεργασίες αυτές εκτιμώντας ότι έτσι «απομακρύνεται «το μεγάλο γαλλικό σχέδιο της πολιτικής ένωσης της Ευρώπης» προς όφελος «μιας μεγάλης ζώνης ελεύθερων συναλλαγών έπειτα από την έναρξη των ενταξιακών διαπραγματεύσεων της Ε.Ε. με την Τουρκία»(4/10/05).

Από την πλευρά τους οι ΗΠΑ έθεσαν τα πράγματα στη βάση των «τριών συμφερόντων» και πίεσαν για να τηρηθεί η ημερομηνία της 3^{ης} Οκτωβρίου. Ο υφυπουργός Εξωτερικών των ΗΠΑ Κουρτ Βόλκερ, δήλωσε ότι «είναι προς το συμφέρον της Ευρωπαϊκής Ένωσης, είναι προς το συμφέρον της Τουρκίας και είναι προς το δικό μας συμφέρον να δούμε τις ενταξιακές διαπραγματεύσεις να αρχίσουν, όπως έχει προγραμματιστεί στις 3 Οκτωβρίου» (9 Σεπτ. 2005).

Ο φινλανδός Επίτροπος αρμόδιος για την διεύρυνση Όλι Ρεν έδωσε στη δημοσιότητα την ανάλυση στρατηγικής που η Επιτροπή διαμόρφωσε ενόψει της έναρξης ενταξιακών συνομιλιών με την Τουρκία. «Η Ευρώπη έχει ανάγκη μια σταθερή, δημοκρατική και με αυξανόμενη ευημερία Τουρκία. Είναι προς το στρατηγικό συμφέρον της Ε.Ε. και οι διαπραγματεύσεις είναι το αποφασιστικό όχημα για να προωθήσουμε αυτό το στόχο. Το ταξίδι είναι σημαντικό, όσο και ο προορισμός» (12 Αυγούστου 2005).

Για την Κύπρο στο στρατηγικό επίπεδο μια Τουρκία που κινείται με επιρροές από τη δυτική πολιτική παράδοση είναι πιο επωφελής για το δικό της σχεδιασμό. Κατά αυτό τον τρόπο οι Βρυξέλλες και η Κύπρος θα βρεθούν σε θέση να διαβουλεύονται και να επηρεάζουν τις πολιτικές επιλογές της Τουρκίας. Η πραγματικότητα είναι ότι για πρώτη φορά οι ευρωπαίοι, η θεσμική Ε.Ε., βρίσκεται πρόσωπο με πρόσωπο με τις πραγματικότητες στην Τουρκία. Έως τώρα πολλοί ευρωπαίοι προτιμούσαν να κρύβονται πίσω από τις παραδοσιακές αρνήσεις της Αθήνας. Όμως, με την κυβέρνηση Κώστα Σημίτη είχαμε μια σημαντική αλλαγή. Η νέα ελληνική εξωτερική πολιτική πέτυχε να κάνει τις ελληνοτουρκικές διαφορές μέρος των ευρωτουρκικών διαφορών και οδήγησε τους ευρωπαίους εταίρους να μιλήσουν υπεύθυνα και καθαρά και να μην κρύβονται πίσω από τις διαφωνίες της Αθήνας. Η κυβέρνηση Ερντογάν στηρίζεται από τις μεγάλες χώρες της Ε.Ε. διότι εκφράζει μια νέα δυναμική στα πολιτικά πράγματα της Τουρκίας. Με την απόφαση της 3ης Οκτωβρίου 2005 ο Ερντογάν κερδίζει ακόμη ένα πολιτικό πλεονέκτημα απέναντι στους πολιτικούς του αντιπάλους. Όμως, επειδή το πολιτικό σύστημα της Τουρκίας κινείται με αβέβαια βήματα και με συχνές, ή και απρόβλεπτες ανακατατάξεις, υπάρχει η ρήτρα για αναστολή των διαπραγματεύσεων σε περίπτωση που μια αρνητική εξέλιξη περιπλέξει τα πράγματα.

Ορισμένες ευρωπαϊκές δυνάμεις πιστεύουν ότι η ευρωπαϊκή πορεία της Τουρκίας πρέπει να είναι τυπική. Προτιμούν μια εικονική παρά μια πραγματική σύγκλιση της Τουρκίας με την Ευρώπη. Όμως η Κύπρος έχει κάθε συμφέρον να υποστηρίξει την πραγματική σύγκλιση της Τουρκίας με την Ε.Ε. διότι αυτή η σύγκλιση δημιουργεί και πραγματικές ευθύνες για την ίδια την Άγκυρα σε σχέση και με το Κυπριακό. Όσοι υποστηρίζουν εικονική σύγκλιση στην ουσία υποστηρίζουν και εικονικές ευθύνες της Τουρκίας στα θέματα εξωτερικής πολιτικής και κατ'επέκταση και στο Κυπριακό.

Η μακρά πορεία των επόμενων 15 ετών θα είναι μια πολύ ενδιαφέρουσα περίοδος για την παραδοσιακή Τουρκία. Η τουρκική κοινωνία θα περάσει μέσα από κραδασμούς, ανακατατάξεις, συγκρούσεις και εκρήξεις. Θα προκληθεί μια πολυδιάστατη συζήτηση. Η τουρκική κοινή γνώμη θα περάσει μέσα από ισχυρά κύματα αναπροσαρμογών με κορυφαίο παράδειγμα εκείνο του ζητήματος του σεβασμού των ανθρωπίνων και ειδικά των μειονοτικών δικαιωμάτων. Η Τουρκία παραδοσιακά τηρεί μια αντιευρωπαϊκή στάση απέναντι στις μειονότητες. Αυτή η αντιευρωπαϊκή στάση εκπηγάζει από τη θεωρία με τα «έξι βέλη» του Κεμάλ Ατατούρκ. Η απόφαση της 3ης Οκτωβρίου 2005 δημιουργεί νέα δεδομένα προς την κατεύθυνση της προσαρμογής της Τουρκίας στα κριτήρια της Κοπεγχάγης. Η Τουρκία θα περάσει ένα μακρύ χρονικό διάστημα κοιτάζοντας τον εαυτό της, επανεξετάζοντας τις προτεραιότητές της, αναθεωρώντας επιλογές της όπως αυτές είχαν διαμορφωθεί και παγιωθεί εδώ και πολλές δεκαετίες. Η τουρκική κοινωνία θα

πρέπει να αποφασίσει με ποιους ρυθμούς, με ποια βήματα και με ποιες κοινωνικές συμμαχίες θα βαδίσει το δυτικό της δρόμο.

Η ιδεολογική σύγκρουση ανάμεσα στις δύο μεγάλες παρατάξεις που τη διαμορφώνουν είναι πολύ χρήσιμη για το μέλλον της Τουρκίας. Η «Δυτική Παράταξη» με τους υποστηρικτές του ευρωπαϊκού δρόμου από τη μια και η «Ανατολική Παράταξη» από την άλλη, που παραμένει ισχυρή και εκφράζεται κυρίως από το κεμαλικό καταστημένο. Η θεωρία της «Ανατολικής Παράταξης» ότι κάθε πολίτης της Τουρκίας είναι και τούρκος αμφισβητείται ευθέως στην Έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής όπως αυτή κατατέθηκε στις 6 Οκτωβρίου 2004 από τον Επίτροπο αρμόδιο για τη Διεύρυνση Γκύντερ Φερχόιγκεν.

ΑΠΟ ΤΙΣ 17 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 2004 ΣΤΙΣ 3 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 2005

Η ικανοποίηση που προκάλεσε στην Τουρκία η απόφαση της 3ης Οκτωβρίου 2005 δίνει συχνά τη θέση της στο σκεπτικισμό και την εσωστρέφεια. Οι δημοσκοπήσεις στην Τουρκία δείχνουν ότι η υποστήριξη στη δυτική πορεία της χώρας συνοδεύεται από απορίες πολλών τούρκων («κινδυνεύουμε να χάσουμε την ταυτότητά μας...») και μια προσπάθεια των πιο συντηρητικών δυνάμεων (στρατηγοί, Σεζέρ, Μπαϊκάλ, γραφειοκρατία) να πάρουν την πρωτοβουλία σε ορισμένα επίπεδα. Ο πρώην πρωθυπουργός Μ. Ετσεβίτ συμβουλεύει γενικώς «να μην δίνουμε την εντύπωση στους εταίρους μας στη Δύση ότι αποδίδουμε τόσο μεγάλη σημασία στην πλήρη σύνδεση γιατί τότε πολλές χώρες μπορεί να το εκμεταλλευτούν...». Σε αυτή την εξέλιξη συμβάλλει και η στρεβλή αντίληψη που έχει ο Τ. Ερντογάν για την ευρωπαϊκή πορεία της Τουρκίας (διάλειμμα στις μεταρρυθμίσεις μετά τις 17 Δεκεμβρίου 2004, μη έμπρακτη ή αποσπασματική υλοποίηση των ψηφισμένων νομοθετικών αλλαγών, σταθερά προβληματική η υλοποίησή τους στις ανατολικές επαρχίες).

Την ίδια περίοδο αυξάνεται στην κοινή γνώμη μέσα στην Ε.Ε. το κλίμα δυσαρέσκειας για το πού πάει η ΕΕ. Στη Γαλλία ένας από τους πολλούς λόγους της αρνητικής στάσης των γάλλων απέναντι στην Ευρωπαϊκή Συνταγματική Συνθήκη ήταν και το «τουρκικό θέμα». Στο δημοψήφισμα η πλειοψηφία των γάλλων με 54%, απέρριψε την Ευρωπαϊκή Συνταγματική Συνθήκη στις 29 Μαΐου 2005 καθώς διευρύνονται οι απορίες της γαλλικής κοινής γνώμης για τον επίλογο των ευρωτουρκικών σχέσεων. Ο Πάπας Βενέδικτος ο 16^{ος} έχει σαφή θέση υπέρ μιας «Ειδικής Σχέσης» Τουρκίας – Ε.Ε. Οι αποφάσεις των κοινοβουλίων στην Πολωνία και τη Γερμανία να αναγνωρίσουν τη γενοκτονία των Αρμενίων, προκάλεσε νέες απορίες σε πολλούς τούρκους ως προς τι ακριβώς «θα υποχρεωθεί να πληρώσει» η Τουρκία για να γίνει μέλος της ευρωπαϊκής λέσχης. Στη Γερμανία η καγκελάρια και ηγέτης των Χριστιανοδημοκρατών Άνγκελα Μέρκελ, έχει δημόσια εκφραστεί υπέρ μιας «Προνομιακής Σχέσης Τουρκίας – ΕΕ» και με αυτή τη θέση κέρδισε τις βουλευτικές εκλογές στη χώρα της. Η κυβέρνηση που προέκυψε από τη συνεργασία του Χριστιανοδημοκρατικού με το Σοσιαλδημοκρατικό Κόμμα επιχειρεί τη δημιουργία μιας νέας ισορροπίας στις τουρκογερμανικές σχέσεις και η συμφωνία των «25» με την Τουρκία στο Διαπραγματευτικό Πλαίσιο της 3ης Οκτωβρίου 2005 δίνει λύσεις αποδεκτές από τα δύο μεγάλα κόμματα. Η αναφορά στο Πλαίσιο σε μια σύνθετη πραγματικότητα στο τέλος του ενταξιακού δρόμου της Τουρκίας είναι και μια ταυτόχρονη λειτουργική «σύνθεση» αναμεσα στις θέσεις των δύο μεγάλων γερμανικών κομμάτων. Δηλαδή εκπλήρωση των κριτηρίων ένταξης από την Τουρκία με ταυτόχρονη ενεργοποίηση του όρου που προνοεί ότι και η ίδια η ΕΕ πρέπει να έχει την ικανότητα να την απορροφήσει ως νέο μέλος.

Ο πρόεδρος της Τουρκίας Α.Σεζέρ δεν χάνει ευκαιρία να θέτει εμπόδια στον ευρωπαϊκό δρόμο των μεταρρυθμίσεων με χρήση κάθε νομικής ακροβασίας. Άσκησε βέτο στη νέα αλλαγή άρθρου του ποινικού κώδικα που προέβλεπε μείωση των ποινών για υποθέσεις παροχής θρησκευτικών μαθημάτων, χωρίς κρατική εξουσιοδότηση. Η βουλή με δεύτερη ψηφοφορία ακύρωσε την άρνηση του Α.Σεζέρ (29/6/2005) και αποδοκίμασε το σκεπτικό του που συνδεόταν με την αρχή της παραβίασης της «λαϊκότητας του κράτους».

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή (29/6/2005) με την κωδικοποίηση ενός κειμένου-πλασιού για τις ευρωτουρκικές σχέσεις δημιουργεί ένα πιο πιεστικό κλίμα προϋποθέσεων, κανονισμών και αλλαγών για την Τουρκία υπό το φως των αρνητικών αποτελεσμάτων των δημοψηφισμάτων για το ευρωσύνταγμα στη Γαλλία και την Ολλανδία. Η Επιτροπή επιθυμεί να προσαρμόσει την ευρωτουρκική συνεννόηση πάνω στα νέα «δεδομένα» που δημιουργεί η επιφυλακτική στάση μεγάλης μερίδας της ευρωπαϊκής κοινής γνώμης απέναντι στην προοπτική ένταξης της Τουρκίας στην ΕΕ. Στην ουσία είναι μια κωδική προειδοποίηση στην Άγκυρα ότι η ενταξιακή της πορεία θα είναι ιδιαιτέρως μακράς διάρκειας και με ανοικτό τον επίλογο, γεγονός που επισημοποιήθηκε με το Διαπραγματευτικό Πλαίσιο της 3ης Οκτωβρίου 2005. Είναι ενδιαφέρον να υπογραμμισθεί πως με όλες αυτές τις περιπλοκές, το ποσοστό υποστήριξης της ευρωπαϊκής επιλογής είναι πολύ υψηλό ανάμεσα στους πολίτες της Τουρκίας (το 2004 έφθασε στο 73%)* και αυτό εξηγεί τις αποχρώσεις στις κινήσεις ανάμεσα στα δύο σημαντικότερα κέντρα εξουσίας στη χώρα αυτή.

Το ευρύτερο ευρωπαϊκό κλίμα πιέζει την Τουρκία να γυρίσει πιο πολύ στον εαυτό της, και επιτρέπει στο στρατηγό Χ. Οζκιόκ να γίνεται πιο αποκαλυπτικός: «Πρέπει να γίνει γνωστό ότι το δικαίωμα για το ναι ή το όχι στο τέλος της διαδικασίας της ένταξης της Τουρκίας στην Ε.Ε.) δεν είναι αποκλειστικό δικαίωμα της Ε.Ε. Και η Τουρκία μπορεί στο τέλος να πει ναι ή όχι..» (20 Απριλίου 2005).

Ταυτόχρονα γίνεται πιο αποκαλυπτικός ως προς την κεντρική στόχευση των στρατιωτικών να κρατήσουν υπό τον έλεγχό τους το χαρτοφυλάκιο της «εθνικής ασφαλείας». Έτσι δίνει με το δικό του τρόπο το σύστημα σκέψης του οποίου προίσταται. Λέει ότι « η Τουρκία ήταν αντιμέτωπη με συμμετρικές απειλές, σήμερα οι απειλές είναι ασύμμετρες –διαμελιστικές δραστηριότητες, τρομοκρατία, λαθρεμπόριο, ναρκωτικά, παράνομη μετανάστευση». Αυτή η προσέγγιση έχει πολύ σαφή ερμηνεία. Ο Τ.Ερντογάν έδωσε μάχη στις 17 Δεκεμβρίου 2004 και στις 3 Οκτωβρίου 2005 για να είναι ανοικτός ο δρόμος για την – εις βάθος χρόνου – ένταξη της χώρας του στην Ε.Ε..Ο αρχηγός των ενόπλων δυνάμεων ανοίγει τις επιλογές στα δύο υποστηρίζοντας τη θέση ότι «μπορεί και ειδική σχέση». Ο στρατηγός Οζκιόκ σε κάθε σημαντική εξέλιξη επιθυμεί να είναι παρόν και να δίνει την κατεύθυνση που επιθυμούν οι δυνάμεις που ο ίδιος εκπροσωπεί. Μετά τη συμφωνία της 3ης Οκτωβρίου 2005 επαναλαμβάνει την κεντρική γραμμή των στρατηγών: «Υποστηρίζουμε την ιδέα μιας έντιμης συμμετοχής της Τουρκίας στην ΕΕ, υπό ίσους όρους με τα άλλα μέλη, όχι ανεξάρτητα από το κόστος...η Τουρκία δεν πρέπει να κάνει ανεπανόρθωτες υποχωρήσεις προκειμένου να γίνει μέλος της ΕΕ..»(29/11/2005). Αυτό είναι το «παρόν» των στρατιωτικών στις εξελίξεις: οι στρατηγοί έχουν «ειδικά προνόμια» στα ζητήματα εξωτερικής πολιτικής και με πρόσχημα τις «ασύμμετρες απειλές» ή το «κόστος» από την ενταξιακή πορεία επιχειρούν να καταστήσουν τη θέση τους ως «εθνική γραμμή».

*Σε νέα δημοσκόπηση του γερμανικού Κέντρου Ερευνών «Ταμείο Μάρσιαλ» που καλύπτει την περίοδο Μαΐου –Ιουνίου 2005 , εμφανίζονται νέα στοιχεία: η τουρκική κοινή γνώμη έχασε τον πρώτο ενθουσιασμό της και το ποσοστό υποστήριξης στην ένταξη έπεσε στο 63%. Η σημαντική αυτή αλλαγή συνδέεται με το γενικότερο κλίμα μείωσης της υποστήριξης που η ευρωπαϊκή κοινή

γνώμη παρέχει στην ενταξιακή διαδρομή της Τουρκίας (εφημερίδα «ο Φιλελεύθερος», 8 Σεπτεμβρίου 2005).

*Σε νέα δημοσκόπηση που διενήργησε για λογαριασμό του Κόμματος Ανάπτυξης και Δικαιοσύνης η εταιρία Politics Center (Milliyet, 10/12/2005) οι τούρκοι που είναι υπέρ της ένταξης στην ΕΕ αποτελούν το 66.7%, το 25.3% είναι εναντίον, ενώ 8% δεν εξέφρασε γνώμη.

Αυτό το μερικώς νέο κλίμα στο εσωτερικό της Τουρκίας έχει επιπτώσεις στην άσκηση της εξωτερικής της πολιτικής. Η δυναμική του ευρωπαϊκού δρόμου έχασε τον πρώτο της ενθουσιασμό, στην ουσία επιβραδύνεται, και οι ρυθμοί αλλάζουν. Είναι αυτή η διαφοροποίηση που έκανε τον τέως γερμανό καγκελάριο Γ. Σρέντερ να πει μέσα στην ίδια την Τουρκία πως « αναμένουμε πως η διαδικασία των μεταρρυθμίσεων να καταστεί πραγματικότητα στην τουρκική κοινωνία, πρέπει να καταστεί» (4 Απριλίου 2005).

Είναι γεγονός ότι η κυβέρνηση στην Άγκυρα αντιμετωπίζει με αξιοσημείωτη ψυχραιμία τη νέα κατάσταση πραγμάτων στις σχέσεις της με την ΕΕ και επιχειρεί να τη διαχειριστεί με το ολιγότερο δυνατό κόστος γι' αυτήν. Γνωρίζει ότι είναι μια μακρά διαδικασία της οποίας κυρίαρχο στοιχείο είναι η αβεβαιότητα και ο επίλογος είναι ανοικτός στις προβλέψεις.

Τρεις είναι, κατά την κρίση μου, οι σημαντικότερες προβλέψεις για τον επίλογο των ευρωτουρκικών σχέσεων .

Α) Ομαλή εξέλιξη των συμφωνιών ανάμεσα στα δύο μέρη με ένταξη της Τουρκίας στην ΕΕ. Αυτή η πορεία απαιτεί μεγάλο χρονικό διάστημα (10 με 15 χρόνια) έτσι που να μπορέσει η τουρκική κοινωνία να προετοιμαστεί σε ένα πολύ διαφορετικό τρόπο λειτουργίας. Αυτή η εξέλιξη θα απαιτήσει ειδικές ρυθμίσεις και μεταβατικές διατάξεις που να ικανοποιούν τα συμφέροντα των ενδιαφερομένων μερών.

Β) Προνομιακή Σχέση ΕΕ-Τουρκίας. Το σενάριο αυτό θα εξαρτηθεί από τους συσχετισμούς των πολιτικών δυνάμεων σε χώρες της ΕΕ με ειδικό βάρος ή ειδικά ενδιαφέροντα για την τουρκική υποψηφιότητα και ασφαλώς από τη δυνατότητα της ίδιας της Τουρκίας να εκπληρώσει τα ενταξιακά κριτήρια.

Γ) Αναζήτηση μιας ειδικής φόρμουλας «λίγο μέσα, λίγο έξω» από τη θεσμική ΕΕ υπό το φως των δεδομένων εκείνης της συγκυρίας. Ένας συνδυασμός συμφωνημένων κειμένων που θα προωθούσαν την «ένταξη με ειδική σχέση». Η εξέλιξη αυτή θα κριθεί με αναζήτηση μιας ιδιότυπης νομικής φόρμουλας ικανής να συγκεράσει μια απρόβλεπτη, και υπό τις περιστάσεις ιδιότυπη σχέση, και για την οποία τότε θα απαιτηθεί σημαντική ποσότητα συναίνεσης ανάμεσα στην ΕΕ και την Τουρκία.

Ειδικό ζήτημα που χρειάζεται μεγάλη διαπραγμάτευση –και διασυνδέεται και με τα τρία πιο πάνω σενάρια- είναι εκείνο που αφορά τη διακίνηση των τούρκων εργαζομένων στις χώρες-μέλη της ΕΕ. Το σημείο αυτό προκαλεί μια γενικότερη επιφύλαξη και φόβο ανάμεσα στη μεγάλη πλειοψηφία των κυβερνήσεων και της ευρωπαϊκής κοινής γνώμης, γι' αυτό οι Βρυξέλλες είναι υποχρεωμένες να του δώσουν ειδική προσοχή ζητώντας ειδικές ρυθμίσεις και μόνιμες εξαιρέσεις.

Ουσιώδες παραμένει το ερώτημα ποια θα είναι η μορφή της ΕΕ τα επόμενα 10 ή 15 χρόνια, συνεπώς και το ζήτημα σε ποια ΕΕ θα ενταχθεί η Τουρκία. Τα αδιέξοδα με την επικύρωση της Ευρωπαϊκής Συνταγματικής Συνθήκης είναι σημαντικά, ο γαλλογερμανικός άξονας έχει χάσει την προηγούμενη προωθητική του δύναμη, και ο δρόμος που ακολουθεί η ΕΕ αυτό το διάστημα δεν

είναι τόσο διαυγής. Είναι μια πολύ πιθανή εξέλιξη η λειτουργία της ΕΕ των διαφορετικών ταχυτήτων, των “τριών κύκλων”, συνεπώς μια ΕΕ που θα εξελίσσεται με διαφορετικούς ρυθμούς και εντέλει με διαφορετική θεσμική συγκατοίκηση. Σε μια τέτοια εξέλιξη η Τουρκία είναι πιθανόν να πάρει μια θέση στον “τρίτο κύκλο”, που θα περιλαμβάνει τις ολιγότερο προσαρμοσμένες στα ευρωπαϊκά απαιτούμενα χώρες. Κατ’αυτό το σενάριο η ομάδα των πρωτοπόρων χωρών θα αποκτήσει τη δυνατότητα να υλοποιεί τις πιο προωθημένες πολιτικές δράσεις, αφήνοντας πίσω τους απρόθυμους ή τους ανέτοιμους.

Η κυβέρνηση Τ. Ερντογάν επιλέγει την τακτική των ήπιων τόνων σε σχέση με τα νέα δεδομένα στις σχέσεις της χώρας του με την ΕΕ. Θεωρεί ότι το κεκτημένο της απόφασης της 3ης Οκτωβρίου με την ομόφωνη απόφαση των 25 για έναρξη ενταξιακών συνομιλιών του δίνει ένα κοινοτικό πλεονέκτημα το οποίο δεν θέλει να θέσει σε δοκιμασία με μονομερείς κινήσεις παρά την πίεση που ασκεί η υπό τον Ν. Μπαϊκάλ αντιπολίτευση του Ρεπουμπλικανικού Λαϊκού Κόμματος. Η αντιπολίτευση στην Τουρκία θεωρεί ότι ο Τ. Ερντογάν έκανε σοβαρές παραχωρήσεις απέναντι στην ΕΕ και ότι θέτει σε κίνδυνο ζωτικής σημασίας τουρκικά συμφέροντα. Το Ρεπουμπλικανικό Λαϊκό Κόμμα ως η παραδοσιακή έκφραση του κεμαλισμού αμφισβητεί ευθέως τις επιλογές Ερντογάν αλλά η αμφισβήτηση αυτή, έως τώρα, δεν έδειξε να έχει ευρύτερη λαϊκή απήχηση. Η απόφαση της 17ης Δεκεμβρίου 2004 και της 3ης Οκτωβρίου 2005 δημιουργεί νέα δεδομένα για το κεμαλικό κόμμα του Ν. Μπαϊκάλ και τα οποία επιχειρεί να διαχειριστεί προς όφελός του. Έτσι δημιουργεί ένα νεφελώδες κλίμα γύρω από την άποψη ότι ο Ερντογάν «έδωσε πολλά, και πήρε λίγα», με εμφανή πρόθεση να προιονίσει τις επιλογές του και να φθείρει τη διαπραγματευτική του δυνατότητα. Πίσω από τις επιθετικές κινήσεις Μπαϊκάλ θα συναντήσει κανείς το δικό του ψευδεπίγραφο δυτικό δρόμο. Επιθυμεί ένα κατ’επίφασην δυτικό δρόμο που δεν θα δημιουργεί προβλήματα στην κυριαρχία του κεμαλικού καταστημένου και θα συντηρεί τον παρασυναγματικό ρόλο της λέσχης των στρατηγών .

Ο σταθμός της 3^{ης} Οκτωβρίου 2005

Ο τουρκικός δρόμος προς την 3^η Οκτωβρίου 2005 υπήρξε μοναδικός στην ιστορία της ΕΕ, κυρίως ως προς την ένταση και την έκταση των διαβουλεύσεων που προηγήθηκαν. Ποτέ στην ιστορία των διευρύνσεων της ΕΟΚ/ ΕΕ δεν υπήρξαν τέτοιας έκτασης διαβουλεύσεις. Στις αποφάσεις του Συμβουλίου Κορυφής των 25 στις 17 Δεκεμβρίου 2004 ορίστηκε η 3 Οκτωβρίου 2005 ως η ημέρα έναρξης των ενταξιακών συνομιλιών Τουρκίας – Ε.Ε. Μέσα σε αυτό το διάστημα οι 25 ζήτησαν από την Τουρκία να επεκτείνει την Τ.Ε. Τουρκίας – Ε.Ε. και στα 10 νέα κράτη – μέλη. Η Άγκυρα συνόδευσε την απόφαση της αυτή (29 Ιουλίου 2005) με μια ειδική δήλωση ότι δεν αναγνωρίζει την Κυπριακή Δημοκρατία, παραπέμποντας την αναγνώριση της σε συνάρτηση με την επίλυση του κυπριακού. Η τουρκική κυβέρνηση δήλωσε «ότι η υπογραφή, η επικύρωση και η εφαρμογή» του πρωτοκόλλου «δεν ισοδυναμεί με οποιασδήποτε μορφής αναγνώριση της Κυπριακής Δημοκρατίας που αναφέρεται στο πρωτόκολλο, ούτε προκαταβάλλει τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις της Τουρκίας που εκπηγάζουν από τη Συνθήκη Εγγυήσεων, τη Συνθήκη Συμμαχίας και τη Συνθήκη Εγκαθίδρυσης του 1960». Η δήλωση αυτή καταλήγει με τη θέση ότι η Τουρκία «εκφράζει την ετοιμότητά της να εγκαθιδρύσει σχέσεις με το νέο συνεταιρικό κράτος που θα προκύψει μετά από μια συνολική διευθέτηση στην Κύπρο».

Η Κυπριακή Δημοκρατία με δήλωση του Κυβερνητικού Εκπροσώπου στις 30 Ιουλίου 2005 αφού «εξέφρασε βαθιά λύπη» για την τουρκική δήλωση κάλεσε την Άγκυρα «να συμμορφωθεί με τις

θεμελιώδεις αρχές της ΕΕ και να εμπλακεί στη διαδικασία της ταχείας ομαλοποίησης των σχέσεών της με την Κυπριακή Δημοκρατία, σύμφωνα με την αρχή της ίσης μεταχείρισης των κρατών-μελών της Ένωσης».

Η δήλωση αυτή της Τουρκίας προκάλεσε συνδυασμένες κινήσεις στους κόλπους των ευρωπαϊών εταίρων με αποτέλεσμα την παραγωγή μιας «αντιδήλωσης» από τους 25 με την οποία, μέσα από ένα προσεκτικά διατυπωμένο λεκτικό, τα κράτη- μέλη εξέφρασαν την δυσαρέσκειά τους για την κίνηση αυτή της Άγκυρας. Πάνω στις εποικοδομητικές ασάφειες των κειμένων, τόσο της αντιδήλωσης, όσο και των ερμηνειών που η αγγλική προεδρία προσέδωσε σε αυτή, οι δύο πλευρές άνοιξαν το δρόμο στην ολοκλήρωση του ουσιώδους που ήταν το Διαπραγματευτικό Πλαίσιο .

Η επικέντρωση των συζητήσεων στην αντιδήλωση που αφορούσε την συμφωνία επέκτασης του πρωτοκόλλου της Άγκυρας και στην Κύπρο δεν επέτρεψε στη Λευκωσία να αντιμετωπίσει τις εξελίξεις με την αναγκαία σφαιρικότητα που επέβαλλαν οι συγκυρίες. Έτσι δόθηκε όλη η διπλωματική κινητικότητα της Λευκωσίας στο έλασσον (επέκταση του πρωτοκόλλου) και δεν μπόρεσε στη συνέχεια να έχει αποτελεσματική παρέμβαση στη διαμόρφωση του μείζονος που ήταν το Διαπραγματευτικό Πλαίσιο. Το πλαίσιο συνιστά ένα ισχυρό πολιτικό ντοκουμέντο γύρω από τις πραγματικές δεσμεύσεις της Τουρκίας στη διάρκεια του ενταξιακού της δρόμου. Ένας «οδικός χάρτης» τον οποίο τα δύο μέρη αποδέχονται: η Τουρκία για να τον εφαρμόσει και η Ε.Ε. για να επιτηρήσει τους ρυθμούς και τα στάδια της εφαρμογής του. Το Διαπραγματευτικό Πλαίσιο διαλαμβάνει μια καθαρή συνεννόηση ανάμεσα στα δύο μέρη με τελικό προορισμό την ένταξη της Τουρκίας στην Ε.Ε.

Τα βασικά σημεία του Διαπραγματευτικού Πλαισίου έχουν ως εξής:

« Η πρόοδος των διαπραγματεύσεων θα έχει ως οδηγό την πρόοδο που θα σημειώσει η Τουρκία στην προετοιμασία της προσχώρησης στο πλαίσιο της οικονομικής και κοινωνικής σύγκλισης και με αναφορά στις εκθέσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής που αναφέρονται στην παράγραφο 2 (εκθέσεις 2004). Η πρόοδος θα αξιολογηθεί ιδιαίτερα έναντι των ακόλουθων απαιτήσεων:

-Κριτήρια της Κοπεγχάγης.

-Την πλήρη δέσμευση της Τουρκίας υπέρ των σχέσεων καλής γειτονίας και τη δέσμευσή της να επιλύσει τυχόν εκκρεμούσες συνοριακές διαφορές με βάση την αρχή της ειρηνικής επίλυσης διαφορών σύμφωνα με το χάρτη των Η.Ε., συμπεριλαμβανομένης, εάν απαιτηθεί, της υπαγωγής στη δικαιοδοσία του Διεθνούς Δικαστηρίου.

-Τη συνεχιζόμενη υποστήριξη από την πλευρά της Τουρκίας των προσπαθειών για να επιτευχθεί συνολική λύση του Κυπριακού στο πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών και σύμφωνα με τις ιδρυτικές αρχές της Ε.Ε., συμπεριλαμβανομένων βημάτων που συνεισφέρουν στη δημιουργία κλίματος που να ευνοεί μια συνολική λύση, καθώς και της επίτευξης προόδου στην ομαλοποίηση των διμερών σχέσεων μεταξύ της Τουρκίας και όλων των κρατών της Ε.Ε., περιλαμβανομένης και της Κυπριακής Δημοκρατίας.

-Την εκπλήρωση των υποχρεώσεων της Τουρκίας που απορρέουν από τη Συμφωνία Σύνδεσης και το πρωτόκολλο που επεκτείνει τη Συμφωνία της Άγκυρας σε όλα τα νέα κράτη – μέλη, ιδίως εκείνων που αφορούν την Τελωνιακή Ένωση Ε.Ε. – Τουρκίας, καθώς και την εφαρμογή εταιρικής σχέσης και τις κατά καιρούς αναθεωρήσεις της.

Παράγραφος 5

Στην περίοδο μέχρι την προσχώρηση θα απαιτηθεί από την Τουρκία να ευθυγραμμίσει σταδιακά τις πολιτικές της έναντι τρίτων κρατών, καθώς και τις θέσεις της εντός διεθνών οργανισμών (συμπεριλαμβανομένων των θέσεων της σε σχέση με τη συμμετοχή όλων των κρατών – μελών σε αυτούς τους οργανισμούς) με τις πολιτικές και θέσεις που υιοθετούνται από την Ε.Ε. και τα κράτη – μέλη της.

Παράγραφος 7

Η δυνατότητα της Ένωσης να απορροφήσει την Τουρκία με παράλληλη

διατήρηση της δυναμικής της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης είναι μια σημαντική παράμετρος προς το γενικό όφελος τόσο της Ένωσης όσο και της Τουρκίας. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θα παρακολουθήσει τη δυνατότητα αυτή καθ' όλη τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων και σε ολόκληρο το εύρος των θεμάτων που καταγράφονται στην έκθεση του Οκτωβρίου 2004 για τα θέματα που προκύπτουν από την ενταξιακή προοπτική της Τουρκίας με στόχο την έκδοση αξιολόγησης από το Συμβούλιο.

- Στόχος η ένταξη, αλλά οι διαπραγματεύσεις είναι ανοικτού τέλους και δεν μπορεί να δοθεί προηγούμενη εγγύηση για την έκβασή τους.

- Μπορεί να εξετασθεί η χρήση μακρών μεταβατικών περιόδων, εξαιρέσεων, ειδικών διευθετήσεων ή μόνιμων ρητρών διασφάλισης, δηλαδή ρητρών που είναι μόνιμως διαθέσιμες ως βάση για τη λήψη μέτρων διασφάλισης...»

Η παράγραφος πέντε ενδιαφέρει άμεσα τις κυπροτουρκικές σχέσεις αφού η Τουρκία καλείται να άρει τις αντιρρήσεις της σχετικά με την πλήρη συμμετοχή της Κυπριακής Δημοκρατίας σε διεθνείς οργανισμούς. Έστω και εάν το προσωρινό αδιέξοδο λύθηκε με αμφίσημη δήλωση της προεδρίας, εντούτοις έχει καταγραφεί ως ένα δηλωτικό των ευρωπαϊκών προθέσεων κείμενο η παρέμβαση για να αλλάξει το σημερινό αδιέξοδο – veto της Τουρκίας που εμποδίζει τη συμμετοχή της Κυπριακής Δημοκρατίας σε ένδεκα διεθνείς οργανισμούς.

Η παράγραφος επτά είναι κρίσιμης σημασίας για τον επίλογο της ενταξιακής πορείας: η ένταξη θα κριθεί – «από τη δυνατότητα της Ένωσης να απορροφήσει την Τουρκία» συνεπώς όλα θα τεθούν σε μια τελική συζήτηση υπό το φως των τότε δεδομένων – πόσο η Τουρκία έχει αλλάξει, αλλά και κατά πόσο η Ε.Ε. θα είναι σε θέσει να «απορροφήσει» τους κραδασμούς που θα προκύψουν στη συγκεκριμένη συγκυρία.

Ο τούρκος Πρωθυπουργός Τ. Ερντογάν έσπευσε να δηλώσει (5 Οκτωβρίου 2005) ότι η Τουρκία δεν θα υλοποιήσει το σκέλος εκείνο που αφορά το άνοιγμα των τουρκικών λιμανιών στα πλοία με κυπριακή σημαία ή την χρήση του FIR Τουρκίας από κυπριακά αεροπλάνα. Μάλιστα, ο Τ. Ερντογάν προχώρησε σε μια καινοφανή πρωτοβουλία διασυνδέοντας το πιο πάνω ζήτημα με το άνοιγμα των κατεχομένων λιμανιών και του παράνομου αεροδρομίου της Τύμπου στην Κύπρο, δηλαδή άρση της λεγόμενης «απομόνωσης» των Τ/Κ. Αυτή η διασύνδεση επιχειρεί να εξισώσει τις δεσμεύσεις που ανέλαβε η Τουρκία όπως αυτές προέκυψαν από τις ευρωτουρκικές συμφωνίες με την προσπάθειά της για δημιουργία των προϋποθέσεων για απ' ευθείας εμπόριο τρίτων χωρών με το ψευδοκράτος. Αυτή η διασύνδεση είναι αβάσιμη και δεν στηρίζεται σε κανένα ευρωπαϊκό κείμενο ή συμφωνία. Ο πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας Τ. Παπαδόπουλος αντέδρασε στην πρωτοβουλία αυτή του τούρκου πρωθυπουργού με τη τοποθέτηση ότι:

«Αν η Τουρκία αρνηθεί να εφαρμόσει της υποχρεώσεις της έναντι της Κυπριακής Δημοκρατίας, τότε θα έχει σημαντικό πρόβλημα με την ίδια την Ευρωπαϊκή Ένωση και την πορεία των διαπραγματεύσεων της με την Ένωση. Υπενθυμίζω ότι η πρώτη αξιολόγηση για την τήρηση των υποχρεώσεων της Τουρκίας θα γίνει εντός του 2006». Επίσης προειδοποίησε τον Τ. Ερντογάν ότι «βρισκόμαστε στην αφετηρία μιας πορείας στην οποία η Κυπριακή Δημοκρατία έχει και λόγο και ρόλο. Ανήκουμε σε αυτούς που ελέγχουν την ευρωπαϊκή πορεία της Τουρκίας» (6 Οκτωβρίου 2005).

Μέσα στην Τουρκία οι δυνάμεις του «ανατολικού δρόμου» αντέδρασαν στις εξελίξεις αυτές με το σχηματισμό μιας «Εθνικής Ομάδας Εμπειρογνομώνων» με πρωταγωνιστές τους Μ. Ετσεβίτ και Ρ.Ντενκτάς με σκοπό την αμφισβήτηση των χειρισμών της κυβέρνησης Ερντογάν. Με μια δημόσια παρέμβασή της η επιτροπή αυτή υποστήριξε ότι «μετά την 3η Οκτωβρίου 2005 έχει δημιουργηθεί μια ανησυχητική κατάσταση όσον αφορά θεμελιώδη συμφέροντα της χώρας» και κάλεσε τα μέλη της τουρκικής Εθνοσυνέλευσης να μην επικυρώσουν το πρόσθετο Πρωτόκολλο επειδή «δεν είναι προς όφελος της Τουρκίας και των τουρκοκυπρίων» (11 Οκτωβρίου 2005).

Στη διάρκεια των τελικών διαπραγματεύσεων ανάμεσα στους 25 και την Τουρκία, η Αυστρία ζήτησε να καταγραφεί στο Διαπραγματευτικό Πλαίσιο η πρότασή της ότι στο τέλος των διαπραγματεύσεων εκτός από την ένταξη να υπάρχει στον ορίζοντα και η περίπτωση της Ειδικής Σχέσης Τουρκίας – Ε.Ε. Σε αυτό το σενάριο αντέδρασε έντονα η Τουρκία και οι διαπραγματεύσεις έφθασαν σε αδιέξοδο (2-3 Οκτωβρίου 2005). Μπροστά στο διαφανόμενο ναυάγιο η Ε.Ε. έδειξε τις εσωτερικές της αδυναμίες δίνοντας στην ευκαιρία στην Υπουργό Εξωτερικών των ΗΠΑ Κ. Ράις να παρέμβει στις εσωτερικές διαδικασίες των 25 κρατών – μελών με σκοπό να επιτύχει μια τελική διευθέτηση που να ικανοποιεί τον στόχο της τελικής ένταξης της Τουρκίας στην Ε.Ε. Η Κ. Ράις εξέφρασε την οπτική των ΗΠΑ στα πράγματα διατυπώνοντας την εκτίμηση «ότι μια Τουρκία που στοχεύει στη σοβαρή ενσωμάτωση της στην Ε.Ε. ωφελεί όχι μόνο την ίδια αλλά και την Ευρώπη αλλά και τη διατλαντική οικογένεια» (5 Οκτωβρίου 2005).

Η Αυστρία στο τέλος υποχώρησε διασφαλίζοντας ένα θετικό σήμα για την έναρξη ενταξιακών συνομιλιών με την Κροατία και έτσι επήλθε ο συμβιβασμός που επέτρεψε στον τούρκο υπουργό εξωτερικών Α. Γκιούλ να παραστεί στη τελετή υπογραφής της Συμφωνίας στο Λουξεμβούργο μαζί με τον προεδρεύοντα του Συμβουλίου Ζ. Στρο και την Επίτροπο αρμόδιο για τη διεύρυνση Όλι Ρεν. Ο φινλανδός Επίτροπος αξιοποίησε την ευκαιρία για να δηλώσει ότι «η πλήρης ένταξη δεν συνιστά αυτόματη ένταξη. Πρόκειται για μια διαδικασία που θα ολοκληρωθεί μετά από 10-15 χρόνια» (4 Οκτωβρίου 2005).

Ο Όλι Ρεν στη συνέχεια δίνει στα κείμενα της 3ης Οκτωβρίου μια νέα διάσταση υιοθετώντας μια πιο ελαστική ερμηνεία των κειμένων ως εξής: «Αντίθετα του τι πολλοί μπορούν να πιστεύουν, η ΕΕ δεν αποφάσισε να δεχθεί την Τουρκία ως μέλος στις 3 Οκτωβρίου. Αποφάσισε να δώσει σε αυτή τη μεγάλη χώρα την ευκαιρία να δείξει την ικανότητά της να προχωρήσει και να υλοποιήσει πλήρως τις αξίες και του κανονισμού της ΕΕ. Εάν καταφέρει να το κάνει αυτό, θα είναι μια πολύ διαφορετική Τουρκία από ότι είναι σήμερα. Σήμερα είναι πολύ μακριά από το να ικανοποιεί τις προϋποθέσεις της ένταξης. Εάν δεν τα καταφέρει, θα δούμε πως θα κρατήσουμε αυτή τη χώρα κοντά, διατηρώντας τους πιο ισχυρούς δυνατούς δεσμούς...» (Cyprus Weekly, 9/12/2005)

Ο Α. Γκιούλ εξέφρασε την αποφασιστικότητα της Τουρκίας να υλοποιήσει τις μεταρρυθμίσεις προσθέτοντας ότι «αυτές είναι οι μεταρρυθμίσεις που ήθελε ο τουρκικός λαός, με ή χωρίς την Ε.Ε» (4 Οκτωβρίου 2005). Ο επικεφαλής της Διαπραγματευτικής Ομάδας και υπουργός Οικονομικών της Τουρκίας Αλί Μπαμπατζιάν οριοθετεί την ενταξιακή πορεία της Τουρκίας πάνω σε τρεις πυλώνες: πλήρης εφαρμογή των πολιτικών κριτηρίων της Κοπεγχάγης, συμμόρφωση με το

ευρωπαϊκό κεκτημένο, και διάλογος με μη κυβερνητικές οργανώσεις. Ο Α. Γκιουλ θα τεθεί επικεφαλής της Ομάδας Ελέγχου Μεταρρυθμίσεων «που θα είναι ο πιο σημαντικός πυλώνας» (12/10/2005).

Τρεις σοσιαλιστές ηγέτες, ο πρόεδρος του ΠΑΣΟΚ Γ. Παπανδρέου, ο πρώην πρωθυπουργός της Φινλανδίας Π. Λίπονεν και ο πρόεδρος του Ευρωπαϊκού Σοσιαλιστικού Κόμματος Π. Ράσμουσεν τοποθετούνται πάνω στην νέα κατάσταση πραγμάτων που δημιουργεί στις ευρωτουρκικές σχέσεις η 3η Οκτωβρίου 2005.

Σε κοινό άρθρο τους θεωρούν ότι «η νέα δυναμική που δημιουργήθηκε με το ξεκίνημα των ενταξιακών διαπραγματεύσεων πρέπει να προωθηθεί με βαθύτερες μεταρρυθμίσεις σε ολόκληρη την τουρκική κοινωνία- τη δημόσια διοίκηση, το δικαστικό σύστημα και την οικονομία. Ως Σοσιαλιστές θα παρακολουθούμε στενά την πρόοδο που θα σημειώνεται στην ελευθερία της έκφρασης, στα δικαιώματα των γυναικών, των εργαζομένων, των συνδικάτων και των μειονοτήτων. Τα θρησκευτικά δικαιώματα πρέπει να ενισχυθούν όπως η επαναλειτουργία της Θεολογικής Σχολής του Οικουμενικού Ορθόδοξου Πατριαρχείου στη Χάλκη. Αντίθετα με τους Συντηρητικούς οι οποίοι θέτουν σκληρούς όρους ώστε να αποτραπεί η ένταξη, εμείς οι Σοσιαλιστές απαιτούμε να υπάρξουν ρεαλιστικές συνθήκες που θα επιτρέψουν την ένταξη...».

Ταυτόχρονα ο πρόεδρος του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου Ζοζέπ Μπορέλ επισκεπτόμενος τη Λευκωσία θέλησε να δώσει ένα σαφές μήνυμα ότι η 3 Οκτωβρίου αποτελεί μια «θετική συγκυρία» που δημιουργεί μια δυναμική που χρειάζεται αξιοποίηση. Διαπιστώνοντας το μέγεθος της καχυποψίας ανάμεσα σε Ε/Κ και Τ/Κ τόνισε ότι: «Τα ψηλότερα τείχη και τα πιο επικίνδυνα δεν είναι κτισμένα από τούβλα, αλλά από προκατάληψη. Θα πρέπει να σπάσουμε αυτόν τον φαύλο κύκλο της καχυποψίας και ο μόνος τρόπος να το κάνουμε αυτό είναι μέσα από το διάλογο, που για τόσα χρόνια μάθαμε να κάνουμε στην Ευρώπη».

Είναι σημαντικό ότι ο Ζ. Μπορέλ ζήτησε πρωτοβουλίες από τους ίδιους τους κυπρίους με τη διαπίστωση ότι: «Η Λευκωσία είναι η τελευταία μοιρασμένη πόλη στην Ευρώπη. Το Βαρώνσι είναι ένα παράδειγμα αναχρονισμού που η Ευρώπη δεν μπορεί να ανεχθεί. Ο τερματισμός αυτής της κατάστασης είναι μια ηθική υποχρέωση για όλους μας, ξεκινώντας από τους κυπρίους» (7 Οκτωβρίου 2005).

ΟΙ ΜΕΙΟΝΟΤΗΤΕΣ ΣΤΗΝ ΚΟΚΚΙΝΗ ΓΡΑΜΜΗ

Το ζήτημα των μειονοτήτων και γενικότερα του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Τουρκία με τις δύο Εκθέσεις της Επιτροπής της Ε.Ε. στις 6 Οκτωβρίου 2004 και στις 9 Νοεμβρίου 2005 αποκτά σε μια νέα δυναμική. Με σαφή τρόπο, οι Εκθέσεις τοποθετούνται πάνω στο πιο ευαίσθητο κομμάτι της σύγχρονης Τουρκίας – από το 1923 έως σήμερα. Μέσα στις Εκθέσεις καταγράφονται οι πιο αρνητικές επιδόσεις της Άγκυρας που αφορούν τις παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε σχέση με τους διαφορετικούς τούρκους (αριστερά κινήματα, ακραίες ισλαμικές ομάδες, μαρξιστικά ρεύματα κλπ), αλλά και τις άλλες εθνότητες που ζουν στην τουρκική επικράτεια (κούρδοι, έλληνες) ή θρησκευτικές ενότητες (λ.χ. αλεβίτες).

Στην Έκθεση της 9ης Νοεμβρίου 2005 καταγράφονται με σαφήνεια τόσο οι βραχυπρόθεσμοι όροι (εκπλήρωσή τους σε 1-2 χρόνια) όσο και οι μακροπρόθεσμοι έτσι που η Τουρκία να

προσαρμόζεται με τις ευρωπαϊκές πρακτικές. Είναι βέβαιο ότι από την εκπλήρωση αυτών των όρων θα προκύψει μια νέα κατάσταση πραγμάτων στη χώρα αυτή. Θα δημιουργηθεί μια «νέα Τουρκία». Εάν θα διανυθεί αυτός ο δρόμος εξαρτάται από τη βούληση της τουρκικής κυβέρνησης και των συσχετισμών δύναμης στην τουρκική πολιτική σκηνή. Η Έκθεση της 9ης Νοεμβρίου 2005 είναι πολύ σαφής:

A) Να συνεχιστεί ο περιορισμός του ρόλου του στρατού στην πολιτική ζωή και να επιβληθεί πλήρης πολιτικός έλεγχος στη στρατιωτική και αμυντική πολιτική και τις σχετικές δαπάνες.

B) Να καταργηθεί η παραπομπή πολιτών σε στρατοδικεία.

Γ) Να διασφαλιστεί η ανεξαρτησία της δικαιοσύνης.

Δ) Να τεθεί τέρμα στην πρακτική των βασανιστηρίων.

Ε) Ελεύθερη άσκηση των θρησκευτικών δικαιωμάτων των μη μουσουλμανικών θρησκευτικών κοινοτήτων με σεβασμό στα αστικά δικαίωμά τους με ειδικές αναφορές στην επαναλειτουργία της Θεολογικής Σχολής της Χάλκης και την απρόσκοπτη δραστηριότητα του Οικουμενικού Πατριάρχη.

Ο Υπουργός Εξωτερικών της Τουρκίας Α.Γκιουλ σχολίασε το περιεχόμενο της Έκθεσης της 9ης Νοεμβρίου επικαλούμενος την τουρκική «ιδιαιτερότητα». Είπε «ότι μπορεί να μην συμφωνήσουμε σε όλα τα σημεία που περιλαμβάνονται στο κείμενο αυτά. Μπορεί να υπάρχουν κάποια ευαίσθητα ζητήματα... θα διατυπώσουμε τις σχετικές ανησυχίες μας κατά τη διάρκεια των ενταξιακών διαπραγματεύσεων». (9/10/2005).

Η Εταιρική Σχέση Τουρκίας-ΕΕ όπως αυτή διαμορφώθηκε ανάμεσα στα δύο μέρη στις 14 Δεκεμβρίου 2005 αποτελεί ένα εκτεταμένο κατάλογο από συγκεκριμένες δεσμεύσεις που η Άγκυρα οφείλει να εκπληρώσει σε βραχυπρόθεσμο επίπεδο (σε ένα ή δύο έτη) ή σε μεσοπρόθεσμο επίπεδο (σε τρία ή τέσσερα έτη) και αφορά όχι μόνο τη νομοθετική προσαρμογή αλλά και την εφαρμογή των ψηφισμένων μεταρρυθμίσεων.

Οι βασικές ενότητες της Εταιρικής Σχέσης είναι αποκαλυπτικές του εκτεταμένου έργου που αναμένει την τουρκική κοινωνία:

Μεταρρύθμιση της δημόσιας διοίκησης με στόχο τη μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα, λογοδοσία, και διαφάνεια.

Έλεγχος της πολιτικής επί της στρατιωτικής εξουσίας για να εξασφαλιστεί ότι οι πολιτικές αρχές ασκούν πλήρως τα εποπτικά τους καθήκοντα ειδικότερα όσον αφορά τη χάραξη εθνικής στρατηγικής ασφαλείας και την εφαρμογή της.

Ανεξάρτητο δικαστικό σύστημα που να υπηρετεί τις θεμελιώδεις ελευθερίες σύμφωνα με την ευρωπαϊκή σύμβαση για τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Καταπολέμηση της διαφθοράς με εφαρμογή του κανονισμού για τις αρχές δεοντολογίας των δημοσίων υπαλλήλων.

Προστασία των μειονοτήτων σύμφωνα με τις αντίστοιχες αρχές των Η.Ε. και τις διατάξεις του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.

Μηδενική ανοχή απέναντι στις πρακτικές των βασανιστηρίων και της κακομεταχείρισης με κύρωση του πρωτοκόλλου της σύμβασης των Η.Ε. που προβλέπει την καθιέρωση συστήματος ανεξάρτητης παρακολούθησης των φυλακών.

Να διασφαλιστεί η ελευθερία του εκφράζεσθαι, περιλαμβανομένης της ελευθερίας του τύπου, σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα.

Ανάπτυξη της κοινωνίας των πολιτών και συμβολή της στη διαμόρφωση δημοσίων πολιτικών.

Ελευθερία της θρησκείας ώστε με συνολική νομοθετική αλλαγή να διευθετηθούν όλες οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι μη μουσουλμανικές θρησκευτικές μειονότητες.

Να εφαρμοστεί η νομοθεσία για τα δικαιώματα των γυναικών και να προωθηθεί περαιτέρω ο ρόλος των γυναικών στην κοινωνία.

Ανεμπόδιστη δράση των συνδικαλιστικών ενώσεων σύμφωνα με τους κανόνες της ΕΕ και της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας.

Προγράμματα για βελτίωση της κατάστασης στο ανατολικό και νοτιοανατολικό τμήμα της χώρας (μείωση περιφερειακών ανισοτήτων, επιστροφή των εκτοπισθέντων κούρδων στις αρχικές εστίες τους, ταχεία αποζημίωση για όσους υπέστησαν απώλειες και καταστροφές λόγω της κατάστασης ασφαλείας στη νοτιοανατολική περιοχή της χώρας, κατάργηση του συστήματος φρούρησης των χωριών).

Ειδική Έκθεση της «Ομάδας Εργασίας σχετικά με τα Μειονοτικά και Πολιτισμικά Δικαιώματα» της Συμβουλευτικής Επιτροπής Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων στην Τουρκία που λειτουργεί στα πλαίσια του πρωθυπουργικού γραφείου τονίζει πως «τα προβλήματα ανακύπτουν και εξαιτίας του άρθρου 3 του τουρκικού συντάγματος στο οποίο αναφέρεται ότι η Τουρκία είναι ακέραη, ως Κράτος, ως Χώρα και ως Έθνος...ο περί ακεραιότητας του έθνους όρος, μπορεί να μας ακούγεται φυσιολογικός, ωστόσο, είναι πολύ δύσκολο να τον καταλάβει ένας δυτικός... αυτός ο όρος σημαίνει ότι το έθνος είναι μονολιθικό, πράγμα που δείχνει ότι δεν αναγνωρίζονται οι διάφορες υποομάδες που συνιστούν το έθνος και φυσικά είναι αντίθετο προς την ουσία της δημοκρατίας» (10 Οκτωβρίου 2004).

Είναι ενδιαφέρον να υπογραμμισθεί πως είναι η πρώτη δημόσια παραδοχή αυτού του προβλήματος, γι' αυτό η Έκθεση παρέμεινε στα συρτάρια για 1,5 χρόνο από το φόβο ακραίων αντιδράσεων από την αντιπολίτευση αλλά και μέσα στο κόμμα του Τ. Ερντογάν. Η συνέχεια δείχνει το μέγεθος των προβλημάτων που θα ανακύπτουν σε αυτή τη δύσκολη πορεία: ο εισαγγελέας στην Άγκυρα άσκησε δίωξη ένα χρόνο μετά τη δημοσίευσή της στις 15 Νοεμβρίου 2005 εναντίον του πρώην προέδρου της Επιτροπής καθηγητή Ι. Κάμπογλου και του προέδρου της υποεπιτροπής για τις μειονοτικές υποθέσεις καθηγητή Μ. Οράν με την κατηγορία ότι «τα αιτήματα που προβλήθηκαν στην εν λόγω έκθεση σχετικά με τις μειονότητες, παρουσιάζουν ομοιότητες με τις αντίστοιχες διατάξεις της Συνθήκης των Σεβρών, μέσω της οποίας η χώρα μας ήταν υπό κατοχή». Ο εισαγγελέας δεν αφήνει καμμία αμφιβολία ως προς τους απώτερους στόχους του γι' αυτό στο κατηγορητήριο διατυπώνεται ο ισχυρισμός «σε περίπτωση που υπάρξει ορισμός της μειονότητας πέρα από αυτόν της Συνθήκης της Λωζάνης, θα προκληθεί χάος, πράγμα που θα θέσει σε κίνδυνο την ακεραιότητα της χώρας, του έθνους και του κράτους, το οποίο συγκεντρώνει διάφορες εθνοτικές ομάδες». Ο εισαγγελέας εκφράζει τους φόβους της «παλαιάς» Τουρκίας ότι αλλαγές πάνω στη Συνθήκη της Λωζάνης του 1923 θα ανοίξουν τον ασκό του Αιόλου και θα οδηγήσουν στο διαμελισμό της χώρας.

Ο υφυπουργός Εξωτερικών Ε.Απακάν προειδοποίησε τον επικεφαλής της αντιπροσωπείας της ΕΕ στην Τουρκία Χανς Κρέτσεμερ «να είναι προσεκτικός στις δηλώσεις του» και υπογράμμισε ότι «είναι εκτός συζήτησης αλλαγές στη Συνθήκη της Λωζάνης» (30//11/2005).

Η Συνθήκη της Λωζάνης είναι προϊόν μια ιστορικής συγκυρίας που περιβάλλεται από τα δικά της πολιτικά χαρακτηριστικά: νίκη της Τουρκίας στο μικρασιατικό μέτωπο, αλαζονεία των νικητών, συνεργασία με τους κούρδους, και κυρίως πρακτικές που επέφερε το τουρκικό σύνδρομο της περικύκλωσης από το 1923 και έπειτα. Σήμερα στην εποχή που η Τουρκία αποφασίζει να εφαρμόσει τα ευρωπαϊκά κριτήρια είναι προφανές ότι οι ορισμοί και οι ερμηνείες που δίνει η Συνθήκη της Λωζάνης για τους «μη μουσουλμάνους» που ζουν στην τουρκική επικράτεια, δεν ανταποκρίνονται στην ευρωπαϊκή αντίληψη για τις μειονότητες και το σεβασμό στην εθνική διαφορά. Είναι το σημείο που καταγράφει η Έκθεση της Ομάδας Εργασίας σχετικά με τα Μειονοτικά και Πολιτισμικά Δικαιώματα « ότι ο περί ακεραιότητας του έθνους όρος.. είναι αντίθετος προς την ουσία της δημοκρατίας...».

Ο Τ. Ερντογάν έδωσε μια νέα διάσταση στο ζήτημα αναγνωρίζοντας στο θρησκευτικό στοιχείο το χαρακτήρα μιας «υπερεθνικής ταυτότητας» που έχει την ισχύ μιας συνεκτικής εθνικής συγκόλλησης απέναντι στις «υποταυτώσεις» που συνιστούν οι διάφορες «εθνικές ομάδες». Ομιλώντας στην Αυστραλία (Anatolia News Agency, 6/12/2005) επεχείρησε μια ιδιόμορφη προσέγγιση στα πράγματα διατυπώνοντας την άποψη ότι “ η Τουρκία είναι χώρα που αποτελείται από εθνικές ομάδες. Υπάρχουν τούρκοι, κούρδοι, λαζοί, κιργίσιοι, γεωργιανοί, αμπχάζιοι, αλβανοί και βόσνιοι και είναι όλοι σε ανάμειξη. Υπάρχει ένα σημαντικό πράγμα που ενώνει αυτές τους εθνικές ομάδες μεταξύ τους και αυτό είναι η θρησκεία. Το 99% των τούρκων είναι μουσουλμάνοι. Οι κούρδοι αντιπροσωπεύονται στο κοινοβούλιο, διορίζουν ανώτερους επισήμους. Είναι επίσης ανάμεσα στους ξεχωριστούς επιχειρηματίες της Τουρκίας. Πολίτες με κουρδική καταγωγή δεν ζουν σε ένα μόνο μέρος της Τουρκίας αλλά παντού στη χώρα. Ωστόσο στη νοτιοανατολική περιοχή της Ανατολίας ζει η πλειοψηφία των πολιτών με κουρδική καταγωγή.” Σε δημοσκόπηση του ΚΑΔ το 55.5 % των τούρκων εμφανίζεται να συμφωνεί με τον ορισμό που έδωσε ο Τ. Ερντογάν γύρω από την έννοια της «υπερταυτότητας» της τουρκικής κοινωνίας, το 26.9% είναι εναντίον, ενώ το 17.7% απέφυγε να απαντήσει (Milliyet, 10 Δεκεμβρίου 2005).

Στην ίδια κατεύθυνση κινούμενος ο Υπουργός Εξωτερικών Α. Γκιουλ προσθέτει τα πιο κάτω: «Η ύπαρξη μειονοτήτων στην Τουρκία έχει αναγνωριστεί από την εποχή της Συνθήκης της Λωζάνης. Και οι μειονότητες θα έπρεπε να απολαμβάνουν τα δικαιώματά τους. Αν υπάρχουν προβλήματα, είμαστε διατεθειμένοι να προστατεύσουμε αυτά τα δικαιώματα. Είναι όλοι τούρκοι πολίτες. Οι οποιεσδήποτε διαφορές είναι τεχνητές. Επί χρόνια τούρκοι, κούρδοι, βόσνιοι, τσετσένοι-όλοι μουσουλμάνοι- έζησαν μαζί. Αυτό δεν σημαίνει ότι δεν είχαμε προβλήματα. Αλλά αυτά τα προβλήματα πρέπει να επιλυθούν εντός του ευρύτερου δημοκρατικού πλαισίου... Στο παρελθόν δεν υπήρχαν εκπομπές στην κουρδική γλώσσα...» (εφημερίδα «η Καθημερινή», 18/12/2005).

Ο Ν. Μπαϊκάλ διαφώνησε πλήρως με την προσέγγιση Ερντογάν και τον καλεσε να διευκρινήσει τι ακριβώς εννοεί με τις ορολογίες περί «υπερταυτότητας» και «υποταυτώσεις» στη σύγχρονη Τουρκία που εισάγει στο δημόσιο λόγο του.

Πάνω στο ζήτημα των μειονοτήτων θα επικεντρώσει την κριτική του το κεμαλικό κατεστημένο. Έτσι οι αλλαγές θα είναι βραδείες, αντιφατικές, κλασικό παραμένει το παράδειγμα γύρω από το ζήτημα της ποινικοποίησης της μοιχείας και για ορισμένες αντιδραστικές διατάξεις στο Νέο Ποινικό Κώδικα. Αυτές προνοούν ποινή φυλάκισης (από 3-10 χρόνια) για όποιον αρθρογραφήσει

δημοσίως υπέρ της αποχώρησης του κατοχικού στρατού από την Κύπρο και για όποιον υποστηρίζει ότι έγινε γενοκτονία των Αρμενίων το 1915-17. Στον Νέο Ποινικό Κώδικα που ψήφισε η τουρκική βουλή (26 Σεπτεμβρίου 2004) και μάλιστα μπροστά στα πιο απαιτητικά κριτήρια της Ε.Ε. υπάρχει διάταξη (άρθρο 306) που προβλέπει την επιβολή ποινής φυλάκισης για πράξεις που είναι σε αντίθεση με «βασικά εθνικά οφέλη», με αναφορά σε δύο παραδείγματα, την Κύπρο και την Αρμενία. Με ειδική πρόβλεψη για «όποιον προπαγανδίζει για την αποχώρηση των τουρκικών στρατευμάτων από την Κύπρο και την αποδοχή λύσης εναντίον της Τουρκίας και προπαγάνδας στην υπόθεση της γενοκτονίας των Αρμενίων» προβλέπεται ποινή φυλάκισης από 3-10 έτη.

Ο πρόεδρος του Συμβουλίου Τύπου της Τουρκίας Οκτά Εκσί ζήτησε να γίνουν αλλαγές στο νέο ποινικό κώδικα « με στόχο να προστατευτεί η ελευθερία έκφρασης των δημοσιογράφων» εξ αφορμής της δικαστικής δίωξης κατά πέντε δημοσιογράφων που άσκησαν κριτική στο δικαστικό διάταγμα με το οποίο απαγορεύτηκε η διεξαγωγή συνεδρίου στην Κωνσταντινούπολη που θα συζητούσε το ζήτημα της γενοκτονίας των Αρμενίων. Οι πέντε δημοσιογράφοι είναι οι Χ. Κεμάλ, Ι. Μπερκάν, Μ. Μπελκέ, Χ.Σαχίν, Ε. Κατιρτζιόγλου. Ο Οκτά Εκσί υπογράμμισε ότι « χωρίς περαιτέρω νομικές μεταρρυθμίσεις, το ζήτημα της ελευθερίας της έκφρασης στην Τουρκία θα υποφέρει» (NTV TV, 6/12/2005).

Το άρθρο 301 με τη διάταξη «περί δημόσιας δυσφήμισης ή υποτίμησης της τουρκικής ταυτότητας» εισάγει μια περίεργη και ασαφή ερμηνεία του όρου «τουρκική ταυτότητα», γεγονός που εμποδίζει την ελευθερία της έκφρασης και παραμένει ως διαρκής απειλή κατά της διατύπωσης διαφορετικής γνώμης. Δεκάδες άτομα, ιδιαίτερα από το χώρο της διανοήσης, βρίσκονται ενώπιον της τουρκικής δικαιοσύνης με την κατηγορία της παραβίασης του άρθρου 301. Ο υπουργός Δικαιοσύνης Τσεμίλ Τσιτσέκ υπερασπίστηκε την ορθότητα του άρθρου 301 με τον ισχυρισμό ότι « ο νέος ποινικός κώδικας μπήκε σε εφαρμογή μόλις τον περασμένο Ιούνιο και δεν μπορεί να αλλάξει σύμφωνα με τις διαφορετικές γνώμες διαφορετικών ανθρώπων. Τέτοιες αλλαγές θα μπορούσαν να αλλάξουν τη συνοχή του κώδικα». (NTV Television, 20/12/2005).

Ο Επίτροπος αρμόδιος για τη διεύρυνση Όλι Ρεν σχολίασε τα όσα αφορούν τη δίκη Παμούκ ως εξής: «Δεν δικάζεται ο Παμούκ αλλά η Τουρκία. Πρόκειται για ένα τεστ αποφασιστικής σημασίας, που θα επιτρέψει να δούμε εάν η Τουρκία έχει αναλάβει σοβαρή δέσμευση για την ελευθερία της έκφρασης και τις μεταρρυθμίσεις που ενισχύουν το σεβασμό προς τους νόμους και απευθύνονται προς όλους τους τούρκους πολίτες. Περιμένω ότι η Τουρκία θα σεβαστεί την ευρωπαϊκή σύμβαση για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τα πολιτικά κριτήρια της Κοπεγχάγης. Είναι μια ευκαιρία για τη δημιουργία θετικού προηγούμενου για πολλές άλλες υποθέσεις ελευθερίας της έκφρασης που εκκρεμούν»(16/12/2005). Ταυτόχρονα ομάδα από ευρωβουλευτές κάλεσε την Επιτροπή εξ αφορμής της δίκης Παμούκ να « παρακολουθεί από κοντά την πλήρη εφαρμογή του νέου ποινικού κώδικα και να ζητήσει από τις τουρκικές αρχές να επιφέρουν αλλαγές σε όσα άρθρα εξακολουθούν να είναι ασύμβατα με τα ευρωπαϊκά πρότυπα για τα ανθρώπινα δικαιώματα..» (16/12/2005).

Κάτω από την πίεση που άσκησε η ΕΕ στην Τουρκία η δίωξη κατά του Ο. Παμούκ ανεστάλη κατόπιν νεότερης δικαστικής αποφάσεως

Στο τέλος του 2005 εκκρεμούσαν 61 υποθέσεις παραβίασης του άρθρου 301. Είναι σαφές ότι αυτά τα ζητήματα δεν τα «έκλεισε» ο νέος Ποινικός Κώδικας. Η Τουρκία θα τα συναντήσει ξανά μπροστά της καθώς θα προχωρεί η ενταξιακή της πορεία γιατί κεφαλαιώδους σημασίας πτυχές του είναι αντίθετες με τα κριτήρια της Κοπεγχάγης. Η έναρξη των ενταξιακών συνομιλιών στις 3 Οκτωβρίου 2005 επιβάλλει την επιτάχυνση των αλλαγών που αφορούν τις ελευθερίες

στη θρησκευτική έκφραση για όλες τις μη μουσουλμανικές θρησκευτικές μειονότητες που ζουν στην τουρκική επικράτεια. Είναι ένα σημαντικό βήμα προς τη σωστή κατεύθυνση η λειτουργία του τηλεοπτικού σταθμού Cem TV, του πρώτου τηλεοπτικού σταθμού για αλεβίτες το Φεβρουάριο του 2006.

Το ζήτημα της πλήρους κατάργησης των βασανιστηρίων στις τουρκικές φυλακές καθώς και η εξασφάλιση της ανεξαρτησίας στο σύστημα απονομής της δικαιοσύνης παραμένουν στην πρώτη σειρά των προϋποθέσεων για να γίνουν ουσιαστικά βήματα υιοθέτησης της αντίστοιχης ευρωπαϊκής πρακτικής. Ειδικό παραμένει το πρόβλημα των μειονοτικών δικαιωμάτων στην ανατολική Τουρκία καθώς οι συνθήκες έκτακτης ανάγκης δημιουργούν επιπρόσθετες δυσκολίες ως προς την εφαρμογή ψηφισμένων από την εθνοσυνέλευση μεταρρυθμίσεων. Το πρόβλημα είναι μεγάλο γιατί η ενιαία, σε όλη την επικράτεια εφαρμογή των αλλαγών παραμένει κεντρικός ευρωπαϊκός στόχος στον οποίο η Άγκυρα καλείται να ανταποκριθεί χωρίς επιλεκτικές πρακτικές.

Ο ευρωπαϊκός θεσμός του «Συνηγόρου του Πολίτη» χρειάζεται να λειτουργήσει μέσα σε ανοικτό, δημιουργικό κλίμα και να συμβάλει με τη συστηματική του δουλειά στην υπεράσπιση των δικαιωμάτων των τούρκων πολιτών απέναντι στην κρατική αυθαιρεσία και τις πολλές μορφές κακοδιοίκησης που συμβαίνουν στη δημόσια υπηρεσία. Η διασύνδεση του τούρκου «Συνηγόρου του Πολίτη» με το θεσμό του «Ευρωπαϊκού Διαμεσολαβητή» είναι μια θεσμική εγγύηση για αποτελεσματικό έργο στον τομέα αυτό.

Η τέως κούρδισσα βουλευτής Λεϊλά Ζανά ομιλώντας στο ευρωκοινοβούλιο στις 14 Οκτωβρίου 2004 κατά τη τελετή αποδοχής του βραβείου για τα ανθρώπινα δικαιώματα που έλαβε με δέκα χρόνια καθυστέρηση λόγω της πολυετούς φυλάκισής της έδωσε ένα ενδιαφέρον πλαίσιο εξέλιξης των πραγμάτων: «Οι κούρδοι», είπε, «είναι αποφασισμένοι για ειρηνική λύση στα πλαίσια της εδαφικής ακεραιότητας της Τουρκίας».

Αυτή η προσέγγιση διευκολύνει εξελίξεις και κυρίως διευκολύνει και άλλους παράγοντες μέσα στην Ε.Ε. να πιέσουν για να αναπτύσσεται με πιο ταχείς ρυθμούς η προσαρμογή της Τουρκίας στο ευρωπαϊκό σύστημα. Η προσέγγιση της Λ. Ζανά κυριολεκτικά διαγράφει και αχρηστεύει εκείνες τις διατάξεις του νέου ποινικού κώδικα που προνοούν σκληρές τιμωρίες για όσους διεκδικούν εφαρμογή των κριτηρίων της Κοπεγχάγης σε όλη την τουρκική επικράτεια. Ταυτόχρονα δείχνει τον περιπετειώδη τρόπο με τον οποίο θα εξελίσσονται οι προσαρμογές της Τουρκίας στο ευρωπαϊκό πλαίσιο καθώς επίσης και τα όρια και τις αντιφάσεις μέσα στις οποίες ελίσσεται ο Τ. Ερντογάν. Έτσι ή αλλιώς η ουσία παραμένει. Το ζήτημα των μειονοτήτων θα γίνεται ολοένα και πιο καυτό ζήτημα στις σχέσεις Τουρκίας-ΕΕ. Το κεμαλικό κατεστημένο με βασικούς εκφραστές τη λέσχη των στρατηγών και το Ρεπουμπλικανικό Λαϊκό Κόμμα με ηγέτη τον Ν. Μπαϊκάλ θα δώσει τη δική του πιο επιθετική και αντιδραστική μάχη γύρω από το ζήτημα των μειονοτήτων για να καθυστερεί τις μεταρρυθμίσεις και να «διεμβολίζει» συντηρητικές δυνάμεις μέσα στο κόμμα του Τ. Ερντογάν. Ο στόχος τους είναι να επιβραδύνουν τις ευρωπαϊκές μεταρρυθμίσεις με το σκεπτικό ότι «αλλάζουν το χαρακτήρα της χώρας μας, θέτουν σε κίνδυνο την εθνική μας ασφάλεια». Η μάχη των αλλαγών στην Τουρκία είναι επώδυνη, ειδικά δε αυτή για τις μειονότητες θα είναι ένα από τα τελευταία «οχυρά» που οι κεμαλικές δυνάμεις θα δεχθούν να προχωρήσει. Είναι όμως σαφές ότι τα κριτήρια ή τα πλαίσια των αλλαγών δεν περνούν πια από τα χέρια των Μπαϊκάλ. Η ΕΕ έχει τα δικά της κριτήρια και είναι αυτά που ελέγχουν τις σχέσεις ΕΕ-Τουρκίας.

ΤΟ ΨΕΥΔΟΚΡΑΤΟΣ ΣΕ ΑΔΙΕΞΟΔΟ

Η Άγκυρα καθόρισε τις εξελίξεις και η τ/κ ηγεσία έδωσε το επόμενο βήμα με την ανακήρυξη ψευδοκράτους –“Τουρκική Δημοκρατία της Βόρειας Κύπρου”-στις κατεχόμενες από τον Αττίλα περιοχές της Κυπριακής Δημοκρατίας στις 15 Νοεμβρίου 1983.

Η επιλογή αυτή υπήρξε ένα μετέωρο βήμα της τουρκικής διπλωματίας, μια επιλογή που δεν ανταποκρίθηκε στις προσδοκίες των εμπνευστών της, συνεπώς θεωρώ ότι ήταν ένα σοβαρό λάθος της τουρκικής πολιτικής ηγεσίας. Έως σήμερα καμία χώρα δεν έχει αναγνωρίσει το ψευδοκράτος και κατ'επέκταση ο αντικειμενικός στόχος της τουρκικής ηγεσίας δεν έχει υλοποιηθεί. Σήμερα ορισμένα νέα δεδομένα διαφοροποιούν το πλαίσιο αυτό και πιθανώς να οδηγούν την Άγκυρα σε νέες σκέψεις.

Είναι στις προτεραιότητες της Τουρκίας η αναγνώριση του ψευδοκράτους σε αυτό το χρονικό διάστημα; Εκτιμώ πως εξαιτίας του ευρωπαϊκού της δρόμου έχουν διαφοροποιηθεί οι προτεραιότητες της και η αναγνώριση του ψευδοκράτους με τη μορφή που διατυπώθηκε και «ορίστηκε» το 1983 και ύστερα, δεν είναι πια μια “αυτόματη” επιδίωξη της Άγκυρας. Στην πρώτη περίοδο της ανακήρυξής του (1983) αυτός ο στόχος της Άγκυρας συνδεόταν με προσπάθειες ώστε χώρες σχετικά ευάλωτες στην τουρκική προπαγάνδα (Μπαγκλαντές, Πακιστάν) να το αναγνωρίσουν. Οι φήμες ή οι προσπάθειες, δεν έγιναν πραγματικότητα. Στις συνθήκες της ψυχροπολεμικής περιόδου η τουρκική και η τ/κ ηγεσία εκτιμούσαν ότι η λύση στο κυπριακό δόθηκε στο έδαφος με την εισβολή του 1974. Έτσι, εκτός από τον έλεγχο του 37% του κυπριακού εδάφους, θεωρούσαν την κατεχόμενη Κύπρο ως «ασπίδα ασφαλείας» για τις νότιες ακτές της Τουρκίας, ένα ζωτικό κομμάτι που έθετε τις λεγόμενες απειλές κατά της ασφάλειας της Τουρκίας σε «στέρεη βάση». Αυτός ο τρόπος ανάλυσης που σχημάτιζε το Συμβούλιο Εθνικής Ασφαλείας στα χρόνια του παγκόσμιου διπολισμού οδηγούσε το τουρκικό κατεστημένο στην επιδίωξη της αναγνώρισης του ψευδοκράτους ώστε να τύχει διεθνούς νομιμοποίησης το αποτέλεσμα της εισβολής και μέσω αυτής να ενδυναμώσει περαιτέρω την περίμετρο ασφαλείας για την Ανατολία όπως την αντιλαμβάνονταν, την επέβαλλε και την προωθούσε η λέσχη των στρατηγών.

Η θεώρηση αυτή έχει υποστεί αλλοιώσεις στα επόμενα χρόνια και ιδιαίτερα μετά την απόφαση των κέντρων εξουσίας της Τουρκίας να βαδίσουν προς την ΕΕ. Δεν υπάρχει, ωστόσο, μια ενιαία θέση στην Άγκυρα γύρω από αυτό το ζήτημα. Σημαντικά κέντρα εξουσίας αντιλαμβάνονται το κυπριακό ως ένα θέμα μείζονος ασφάλειας για αυτήν, αλλά στο διεθνές σύστημα αυτή η αντίληψη δεν έχει πλέον τους σημαντικούς υποστηρικτές που είχε παλαιότερα και κυρίως είναι μια θεώρηση που αντιβαίνει τους βασικούς κανόνες της ευρωπαϊκής ενοποιητικής διαδικασίας. Μια χώρα που επιθυμεί να ενταχθεί στην ΕΕ δεσμεύεται από τα θεμελιώδη κείμενα και τις συνθήκες της, κατά συνέπεια οφείλει να εγκαταλείψει αυτή την ψυχροπολεμική θεώρηση των πραγμάτων και να αφομοιώσει ένα άλλο σύστημα ανάλυσης που να είναι συμβατό με τους βασικούς ευρωπαϊκούς κανόνες της καλής γειτονίας. Αυτές οι αλλαγές δεν προχωρούν εύκολα, ή γρήγορα, είναι όμως σημαντικό πως τα κέντρα εξουσίας έχουν διαφορετικές προσεγγίσεις. Άλλα επιμένουν στον παραδοσιακό τρόπο, άλλα κινούνται δυτικά και άλλα είναι σε μεταβατικές ζυμώσεις. Το κόστος για την Τουρκία στο διεθνή χώρο από την εισβολή στην Κύπρο ήταν και είναι πολύ μεγάλο. Παρ' όλη την προσπάθεια να βελτιώσει την εικόνα της, η κατοχή συνιστά κεντρικό πρόβλημα στην τουρκική εξωτερική πολιτική. Η πορεία στην ΕΕ υποχρεώνει την Άγκυρα σε νέες αξιολογήσεις στο κυπριακό. Παλαιότερα η παρουσία του Ρ. Ντενκτάς ήταν μια σταθερά της τουρκικής προσέγγισης στο κυπριακό. Σήμερα δεν εξυπηρετεί πλέον κανένα τουρκικό στόχο.

Παλαιότερες προσεγγίσεις όπως λ.χ.η προσάρτηση των κατεχομένων στην Τουρκία, η οικονομική ένωση Τουρκίας- κατεχομένων, και η μαζική χορήγηση τουρκικών διαβατηρίων στους τ/κ, δεν συνιστούν πλέον τις βασικές κατευθύνσεις της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής, συνεπώς και οι φορείς αυτών των επιδιώξεων δεν διαδραματίζουν πλέον ουσιώδη ρόλο στις εσωτερικές υποθέσεις των τ/κ. Η επιδίωξη αναγνώρισης του ψευδοκράτους με τη μορφή του 1983 οδηγεί τη δυτική πορεία της Τουρκίας σε περιπλοκές, συνεπώς δεν θα ήθελε να περιπλέξει μια μείζονα επιδίωξή της χάριν ενός αμφιβόλου αποτελεσματικότητας εγχείρημα. Γνωρίζει ότι αυτός ο στόχος είναι ανέφικτος, γι' αυτό και αναπροσαρμόζει τον κεντρικό της στόχο. Η τουρκική κυβέρνηση έχοντας ως «κεκτημένο» την έναρξη των ενταξιακών συνομιλιών στις 3 Οκτωβρίου 2005 επιδιώκει να επιτύχει νέους στόχους όπως το απ'ευθείας εμπόριο, η οικονομική ανάπτυξη των τ/κ, η άρση του λεγόμενου εμπάργκο, η προώθηση του διαλόγου του τ/κ ηγέτη Μ.Α. Ταλάτ με την Ε.Ε. και τις ΗΠΑ και βελτίωση της οικονομικής βάσης της τ/κ κοινότητας με υποστήριξη στους δήμους και τα εμπορικά επιμελητήρια. Τα πιο πάνω συνιστούν μια πορεία πολιτικής αναβάθμισης της παράνομης μορφής εξουσίας στα κατεχόμενα, με τη δημιουργία δικτύου επικοινωνίας στο διεθνές πεδίο- επαφές με Βρυξέλλες, Στρασβούργο, Ουάσιγκτον, Λονδίνο αλλά και χώρες της Κ.Ασίας όπως το Αζερμπαϊτζάν, το Κιργιστάν και το Τατζικιστάν.

Η επιδίωξη για αναγνώριση του ψευδοκράτους με τη μορφή του 1983 θα αποδυναμώνει τους στόχους του Τ. Ερντογάν σε σχέση με τον επιδιωκόμενο μείζονα στόχο για μια ευρωπαϊκή πορεία με τις ολιγότερες περιπλοκές στην εξέλιξή του. Η κυβέρνηση Ερντογάν δεν φαίνεται να κινείται στον κύκλο των ιδεών του Ρ.Ντενκτάς που ήταν η αναγνώριση της “Τουρκικής Δημοκρατίας της Βόρειας Κύπρου”, δηλαδή δύο “κράτη” δίπλα-δίπλα, με διεθνή προσωπικότητα, με πλήρη και ισότιμο συνεταιρισμό.

Ο Τ. Ερντογάν έστειλε ως πρόεδρος του Κόμματος Ανάπτυξης και Δικαιοσύνης ένα σαφές μήνυμα στον ισχυρό τότε Ρ.Ντενκτάς όταν δήλωνε από την Ουάσιγκτον ότι “οπωσδήποτε το κυπριακό αποτελεί ένα πρόβλημα και η κυβέρνησή μου είναι αποφασισμένη να το επιλύσει, θεωρώντας το σχέδιο Ανάν ως μια αφετηρία”(11/12/2002).

Είναι πιθανόν η Άγκυρα να επεξεργάζεται ορισμένες “φόρμουλες” για το ψευδοκράτος υπό το φως των νέων δεδομένων που επιβάλλει η ευρωπαϊκή της πορεία. Είναι σταθερή και δεδομένη η απαξίωση του ψευδοκράτους από τη διεθνή κοινότητα, μέσα από τα σχετικά ψηφίσματα καταδίκης του από τον ΟΗΕ (1983) και την πλήρη άρνηση της παρουσίας του μέσα στα κείμενα των σχέσεων της ΕΕ με την Κυπριακή Δημοκρατία σε όλα τα στάδια της ενταξιακής πορείας. Στο πεδίο των πραγματικών συσχετισμών στο διεθνές πεδίο το ψευδοκράτος δεν έχει πιθανότητες να αναγνωριστεί.

Το τελευταίο διάστημα οι σχέσεις του ψευδοκράτους με ορισμένες δημοκρατίες της Κ. Ασίας όπως το Αζερμπαϊτζάν και η Κιργισία έχουν βελτιωθεί, ενώ το Αζερμπαϊτζάν δοκίμασε την πρώτη απ'ευθείας αεροπορική πτήση προς το παράνομο αεροδρόμιο της Τύμπου.

Είναι, πιθανόν η Άγκυρα να αναζητεί “διαζευκτικές” λύσεις ή νομικές αναπροσαρμογές που δεν θα παρεμποδίζουν και δεν θα αποδυναμώνουν τον κεντρικό της προσανατολισμό που είναι η ευρωπαϊκή της πορεία. Η υιοθέτηση από την Οργάνωση της Ισλαμικής Διάσκεψης στις 24 Ιουνίου 2005 της εκπροσώπησης και παρουσίας του ψευδοκράτους στη Σύνοδο της Υεμένης με την νέα ορολογία “Τουρκοκυπριακό Κράτος/Πολιτεία” πιθανώς να είναι επιλογή που συνδέεται με τις επιδιώξεις της Τουρκίας και της τ/κ ηγεσίας σε νέα δεδομένα και ανάγκες, μια αποσύνδεση από τις πρακτικές του 1983 με την ανακήρυξη της λεγόμενης “Τουρκικής Δημοκρατίας της Βορείου Κύπρου”.

Αυτό το ενδεχόμενο προσφέρει στη διεθνή παρουσία του Μ.Α. Ταλάτ μια διάθεση “ευελιξίας”, μια και του επιτρέπει να αποστασιοποιείται από την παραδοσιακή γραμμή του Ρ. Ντενκτάς.

ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ ΝΤΕΝΚΤΑΣ

Η εκλογική διαδικασία στις 17 Απριλίου 2005 ανάμεσα στους τ/κ έφερε τον πρόεδρο του Ρεπουβλικανικού Τουρκικού Κόμματος Μεχμέτ Αλί Ταλάτ στην ηγεσία της τ/κ κοινότητας με ποσοστό 55.6%. *Ο Μ. Α. Ταλάτ έλαβε 55,6% (Ρεπουβλικανικό Τουρκικό Κόμμα), ο Ντερβίς Έρογλου 22.7% (Κόμμα Εθνικής Ενότητας), Ο Μουσταφά Αραμπατζιόγλου, ανεξάρτητος σοσιαλιστής, 13,2%. Οι υπόλοιποι έξι υποψήφιοι έλαβαν 8,4%. Το ποσοστό συμμετοχής έφθασε στο 70%. Μετά την ολοκλήρωση της ψηφοφορίας νέος πρόεδρος στο ΡΤΚ ανεδείχθη ο Φ. Σογιέρ. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή με σχετική ανακοίνωσή της «καλωσορίζει την εκλογική νίκη του νέου ηγέτη της τ/κ κοινότητας κ. Ταλάτ. Η επιτυχία του επιβεβαιώνει την ισχυρή θέληση της τ/κ κοινότητας για επανένωση και πλήρη ενσωμάτωση στην ΕΕ».*

Με τον τρόπο αυτό ο ρόλος και η επιρροή του Ρ. Ντενκτάς μειώνονται αισθητά, ενώ ο ίδιος, εκτιμώντας ρεαλιστικά τις νέες ισορροπίες ανάμεσα στους τ/κ δεν έλαβε μέρος στην ψηφοφορία. Αυτό είναι μια πλήρης απόδειξη ότι αφομοίωσε την ιδέα ότι ο κύκλος του έχει κλείσει. Μόνο μια συμμαχία ανάμεσα στις δυνάμεις του Κόμματος της Εθνικής Ενότητας και του Δημοκρατικό Κόμματος θα μπορούσε να τον βγάλει από το περιθώριο, αλλά αυτή η συμμαχία δεν είχε την εύνοια της Άγκυρας και, όπως έδειξαν τα αποτελέσματα της ψηφοφορίας, ούτε την έγκριση της πλειοψηφίας των τ/κ.

Ο κύκλος Ντενκτάς ανήκει στο χώρο της ανάλυσης της ιστορικής εξέλιξης των τ/κ. Ο Ρ. Ντενκτάς εξέφρασε με φανατισμό και απαρασάλευτη προσήλωση μια ακραίας μορφής πίστη στις ιδέες του τουρκισμού, μια παραλλαγή του παντουρκιστικού φαινομένου στο κυπριακό έδαφος. Πολιτικός με «ειδικές σχέσεις» με το βαθύ κράτος στην Τουρκία, ταυτίστηκε πλήρως μαζί του στην προσπάθεια για την αποδόμηση της Κυπριακής Δημοκρατίας με την εισβολή του 1974. Ακολουθώντας ένα βοναπαρτικό μοντέλο στην άσκηση εξουσίας ταυτίστηκε με τη φαυλοκρατία, την κακοδιοίκηση, το νεποτισμό και την τρομοκρατία για να επιβάλει τις αναχρονιστικές απόψεις του. Είναι χαρακτηριστικό πως η οργάνωση ΤΜΤ που ευθυνόταν για δολοφονίες τ/κ που δεν υποτάσσονταν στις εντολές του, λειτουργούσε με την πολιτική κάλυψή του. Πολιτικός με επιρροή στο τουρκικό σύστημα εξουσίας μπορούσε να επηρεάζει εξελίξεις στην Άγκυρα γιατί σε βασικά κέντρα εξουσίας της εθεωρείτο ο «ήρωας» της κυπριακής υπόθεσης. Το τέλος της εποχής Ντενκτάς προέκυψε από ένα συνδυασμό εξελίξεων στην Κύπρο, στην Τουρκία, και την ΕΕ.

Η ΕΕ ήταν η ατμομηχανή που άλλαξε τις διαθέσεις της πλειοψηφίας των τ/κ και προκάλεσε την ιστορική διαδικασία να αλλάξει κατεύθυνση. Η τ/κ κοινότητα άλλαξε προτεραιότητες. Το 2003 με μια σειρά από πολιτικές δράσεις (συλλαλητήρια, απεργίες, διαμαρτυρίες) διαδήλωσε τη θέλησή της να βαδίσει με αποφασιστικότητα στο δρόμο της ευρωπαϊκής πρόκλησης*. Η αυτονόμηση της πλειοψηφίας των τ/κ από την Τουρκία υπήρξε ένα γεγονός ιδιαίτερης σημασίας. Για πολλές δεκαετίες η τ/κ κοινότητα έβλεπε τις εξελίξεις μέσα από το παραδοσιακό τουρκικό πρίσμα - ότι είναι καλό για την Τουρκία, είναι εξίσου καλό και για τους τ/κ. Αυτή η εξίσωση οδήγησε τους τ/κ σε στρατηγικό αδιέξοδο.

Η τ/κ πολιτική ελίτ πίστευε ότι η Τουρκία ήταν σε θέση να μπλοκάρει τον ευρωπαϊκό δρόμο της Κύπρου, είτε με απειλές για χρήση βίας είτε με τη βοήθεια από ορισμένους συμμάχους

της Τουρκίας στην ΕΕ. Γι' αυτό η τ/κ ηγεσία δεν διαμόρφωσε προτάσεις σε πιο κατάλληλο χρόνο: μερικοί τ/κ πολιτικοί εκτιμούσαν ότι θα είχαμε μια επανάληψη του σεναρίου με τους ρωσικούς πυραύλους S300, δηλαδή με πιέσεις από την Άγκυρα να ακυρωθεί η απόφαση για ένταξη. Η κατάσταση άλλαξε και μέρος της τ/κ ηγεσίας διαφοροποίησε την ανάλυσή της μόνο μετά την απόφαση της ΕΕ στο Ελσίνκι, γι' αυτό και σταδιακά προσαρμόστηκε στα νέα δεδομένα που δημιουργούσε η κατάκτηση της απρόσκοπτης ενταξιακής πορείας της Κυπριακής Δημοκρατίας. Στην προσπάθεια για να αλλάξει αυτή η παραδοσιακή προσέγγιση πρωταγωνιστικός ήταν ο ρόλος της επιχειρηματικής κοινότητας. Οι ενώσεις των τ/κ επιχειρηματιών διαθέτουν πολιτική επιρροή, παρεμβαίνουν στις εξελίξεις και η ηγεσία του τ/κ εμπορικού και βιομηχανικού επιμελητηρίου διαδραματίζει ένα σημαντικό πολιτικό ρόλο. Με τις παρεμβάσεις τους διατηρούν ένα σχετικά αυτόνομο ρόλο απέναντι στις επιλογές της τ/κ ηγεσίας και πιέζουν για να μένει ανοικτός ο δρόμος για την επίλυση του κυπριακού και την ενσωμάτωση στην ΕΕ .

Με την πάροδο του χρόνου ολοένα και περισσότερες δυνάμεις στην τ/κ κοινότητα κατανοούσαν ότι η σύμπλευση με τις επιλογές της Τουρκίας, στην ουσία με την εξέλιξη των σχέσεων Τουρκίας-ΕΕ , θα είχε αρνητικές συνέπειες για τις ίδιες. Συνεπώς το κίνητρο της ΕΕ ήταν η δύναμη που έφερε τη λειτουργική αυτονομία των τ/κ (νέα ανάλυση, διαδηλώσεις, ήττα της πολιτικής Ρ.Ντενκτάς).

Στην Τουρκία η εκλογική νίκη του Τ.Ερντογάν (3/11/2003) συνέβαλε αποφασιστικά στην αλλαγή πορείας της τ/κ κοινότητας, γιατί αυτή έγινε αντιληπτή από πολλούς τ/κ ως «σήμα» για μια διαφορετική πορεία.

** Η μεγάλη πλειοψηφία των τ/κ υποστηρίζει την ένταξη στην ΕΕ με ποσοστό 71%, με το επίπεδο των γνώσεων τους για την ΕΕ να είναι κάτω από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο (στοιχεία από έρευνα του Ευρωβαρόμετρου την Άνοιξη του 2005).*

Σε μια μάλλον πρωτότυπη συμμαχία οι με μαρξιστικό παρελθόν δυνάμεις του ΡΤΚ του Μ. Α.Ταλάτ και οι δυνάμεις του «μαλακού ισλαμισμού» του ΚΑΔ του Τ. Ερντογαν συναντήθηκαν στα μισά του δρόμου συμφωνώντας με τη διαπίστωση πως η παρουσία του Ρ. Ντενκτάς είναι πλέον εμπόδιο στην εποχή που και οι δύο αναζητούσαν παρουσία στον ευρωπαϊκό δρόμο. Ο Α.Γκιουλ ως μεταβατικός πρωθυπουργός της Τουρκίας (2003) άσκησε δημόσια κριτική στον Ρ.Ντενκτάς ότι έκανε «στενή» διαχείριση του κυπριακού και ότι τα βλέπει όλα με «κυπριακή οπτική», συνεπώς πλέον δεν μπορεί να καθορίζει την εξωτερική πολιτική της Τουρκίας.

Η ΕΕ έδειξε με έργα πως θεωρούσε τον Ρ. Ντενκτάς ως το σημαντικότερο εμπόδιο για τη λύση στο κυπριακό και η αδιάλλακτη στάση του διευκόλυνε τους χειρισμούς της Λευκωσίας και της Αθήνας για αποσύνδεση της ένταξης από την προηγούμενη λύση στο πολιτικό ζήτημα. Τα κείμενα της ΕΕ στο Ελσίνκι (1999) ήταν μια αποφασιστική πίεση της ΕΕ στην Τουρκία να πάρει νέες αποφάσεις γιατί οι πρακτικές Ντενκτάς συνιστούσαν μια αδιέξοδη πολιτική που προκαλούσε σοβαρά προβλήματα στην πορεία της προς ανατολάς διεύρυνσης της ΕΕ.

Ο Ν. Έρογλου είναι πλέον ένα καμένο χαρτί για όλους τους σχεδιασμούς της Άγκυρας (καμμία διεθνής παρουσία, απουσία προοπτικής για σχηματισμό «συμμαχικής μορφής εξουσίας»). Η περίπτωση του Σερντάρ Ντενκτάς-γιού του Ραούφ- είναι ιδιόμορφη. Συνεχιστής της σκληρής γραμμής στο κυπριακό, διαθέτει επίθετο που είναι «αναγκαίο» για να προκύψουν μεταβατικές ισορροπίες στο παράνομο σχήμα εξουσίας αποδεκτές από το κατεστημένο της Άγκυρας. Ο Μ. Ακκιντζί είναι μια υπεύθυνη και προοδευτική παρουσία στο χώρο των τ/κ. Η συγκρουσιακή σχέση Ταλάτ-Ακκιντζί οδηγεί τον πρώτο σε λάθος συμμαχίες και το δεύτερο σε σημαντικό αδιέξοδο. Ο Μ.

Ακκιντζί θα μπορούσε να επηρεάζει με ένα πιο συνεπή τρόπο τις εσωτερικές υποθέσεις των τ/κ γιατί διαθέτει θάρρος και αυθεντικότητα.

Ο Μ. Α. Ταλάτ είναι σε γενική ευθυγράμμιση με τις βασικές επιλογές Ερντογάν και αυτό του δίνει ορισμένα πλεονεκτήματα στο διεθνές πεδίο. Έχει πολύ μεγάλη επιρροή στο συνδικαλιστικό κίνημα των τ/κ και σε πλήθος από οργανώσεις με προσανατολισμό τη λύση του κυπριακού και την ένταξη στην ΕΕ. Οι νέοι επιχειρηματίες στήριξαν τις επιλογές του, αναζητώντας, έτσι, επαφή με το σύγχρονο κόσμο. Η παρουσία του στην ηγεσία του ΡΤΚ συνοδεύτηκε με μια θετική διάθεση για λύση στο κυπριακό και ο ίδιος ήταν ένας κύριος πρωταγωνιστής στην αλλαγή κλίματος στην τ/κ κοινότητα έως τη θετική ανταπόκρισή της στο σχέδιο λύσης του ΟΗΕ το 2004. Ορισμένα κέντρα εξουσίας στην Τουρκία θεωρούν την παρουσία του στην ηγεσία της τ/κ κοινότητας ως ένα μη επιθυμητό σενάριο και διατηρούν μαζί του σχέσεις ψυχρότητας, όπως ο πρόεδρος της Τουρκικής Δημοκρατίας Α. Σεζέρ.

Ο Μ.Α.Ταλάτ συχνά εμφανίζεται να είναι ένας αμυντικός, και κατά κανόνα «συνοικιακός» πρωταγωνιστής στις εξελίξεις στο κυπριακό. Δεν έχει πείσει ότι είναι ένας «παγκύπριος» παίκτης, με πρωτοβουλίες με ευρύτερη, παγκύπρια σημασία. Η απουσία από τους σχεδιασμούς του της επιλογής για ανάληψη πρωτοβουλιών που θα μπορούσαν να βελτιώσουν τη συνολική ατμόσφαιρα, είναι ένα δείγμα γραφής ότι το «κοινοτικό» στοιχείο υπερیشύχει του παγκύπριου. Η εφαρμογή λ.χ. του ψηφίσματος 550 του 1984 του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ για την επιστροφή των Βαρωσίων στους νόμιμους κατοίκους του θα μπορούσε να βοηθήσει στην αλλαγή του κλίματος έτσι που να αντιμετωπιστεί το συνολικό κυπριακό με νέα δυναμική.

Στην άσκηση εξουσίας είναι ιδιαίτερα συγκεντρωτικός και αυτό δημιουργεί επιπρόσθετες δυσκολίες στην αναζήτηση πολιτικών συγκλίσεων με τα μικρά κόμματα της τ/κ αριστεράς που αναζητούν ρόλους στη μετά-ντενκτάς εποχή. Ο Μ. Α.Ταλάτ με δηλώσεις του στη Νέα Υόρκη (31/10/2005) διαφώνισε με τη θέση ότι η ΕΕ πρέπει να έχει ενεργή παρουσία στις διαδικασίες λύσης του κυπριακού. Ο ίδιος πιστεύει ότι η ΕΕ είναι «μεροληπτικός οργανισμός που δεν μπορεί να προωθήσει λύση του κυπριακού...η δομή της ΕΕ δεν διευκολύνει παρόμοια προσπάθεια και δεν έχει τα εργαλεία που θα βοηθήσουν να παίξει ρόλο έντιμου μεσολαβητή». Οι δηλώσεις αυτές φανερώνουν ότι η τ/κ ηγεσία, συχνά αναφέρεται σε σχήματα του παρελθόντος που δεν συμβαδίζουν με το νέο διεθνές περιβάλλον γύρω από τις προσπάθειες για λύση.

Είναι βέβαιο ότι η οικονομική ανάπτυξη που συντελείται στην κατεχόμενη περιοχή συμβάλλει και στην αλλαγή προτεραιοτήτων σε μεγάλο αριθμό τ/κ και αυτό ερμηνεύει και ορισμένες πρακτικές της τ/κ ηγεσίας.*

Μαζί με τις πιο πάνω κριτικές παρατηρήσεις, είναι σημαντικό να υπογραμμισθεί πως ο Μ. Α. Ταλάτ έχει συμβάλει σε μια σταδιακή αλλαγή προτεραιοτήτων στην κοινότητα των τ/κ, και βεβαίως είναι πολύ σημαντικό το ότι είναι ο μόνος τ/κ πολιτικός που πέτυχε να θέσει τον Ρ. Ντενκτάς και τις ιδέες του στο περιθώριο.

Είναι σημαντικό το ότι το «όραμα» Ντενκτάς (δύο «κράτη» δίπλα-δίπλα στην Κύπρο, το κάθε ένα με διακριτή διεθνή προσωπικότητα, άρα αναγνώριση του ψευδοκράτους του) δεν είναι πλέον πολιτική της πλειοψηφίας των Τ/Κ.

*Ο τ/κ λεγόμενος υπουργός Οικονομικών Αχμέτ Ουζούν δήλωσε (21/12/2005) ότι ο ρυθμός ανάπτυξης στα κατεχόμενα για το 2005 ήταν 10.6%, ενώ προβλέπει για το 2006 ανάπτυξη της τάξης του 7.1%. Οι μισθοί και οι συντάξεις είχαν αυξήσεις έως και 35%. Ο πληθωρισμός τον

Σεπτέμβριο του 2005 ήταν 12%. Ο προϋπολογισμός του ψευδοκράτους για το 2006 είναι 1 δισ, 624 εκ. νέες τουρκικές λίρες. Ο υπουργός Εξωτερικών της Τουρκίας Α. Γκιουλ σε ομιλία στην τουρκική εθνοσυνέλευση (Anatolia, news agency , 21/12/2005) είπε ότι το κατά κεφαλή εισόδημα των τ/κ κατα το 2001 ήταν 4 χιλιάδες, ενώ το 2005 ανήλθε στις 7 χιλιάδες δολάρια. Υποστήριξε ότι το ψευδοκράτος έχει άμεσες ή έμμεσες σχέσεις με 70 χώρες και διαθέτει αντιπροσωπείες σε 14.

ΤΑ ΠΕΝΤΕ ΛΑΘΗ ΤΗΣ ΑΓΚΥΡΑΣ

Μια συγκριτική μελέτη της διπλωματικής δράσης της Τουρκίας τα τελευταία χρόνια- μετά την κατάρρευση του σοβιετικού μπλοκ- μπορεί να δώσει ένα πολύ συγκεκριμένο συμπέρασμα. Το 2003 αποδεικνύεται το πιο αποτυχημένο έτος εις ότι αφορά τους σχεδιασμούς και την εφαρμοσμένη πολιτική μιας διπλωματικής σχολής που έλκει τη φήμη της από τα βάθη των Οθωμανικών αιώνων. Έλλειψη ευελιξίας, διαφορετικές επιλογές ανάμεσα σε διαφορετικά κέντρα εξουσίας, λάθη στις προβλέψεις και τις εκτιμήσεις έφεραν την Άγκυρα να καταγράψει πέντε σημαντικές ήττες μέσα στο 2003.

Α. Η περίφημη πολιτική της "προσάρτησης" (annexation) ηττήθηκε πλήρως. Δεκάδες φορές τούρκοι ηγέτες εξήγγελαν την πολιτική της "ενσωμάτωσης" των κατεχομένων στην Τουρκία, όταν θα γινόταν η υπογραφή της ένταξης της Κυπριακής Δημοκρατίας στην Ε.Ε. Στον τέως υπουργό Εξωτερικών Ι. Τζεμ ανήκει η απειλή ότι η Τουρκία «θα αντιδράσει χωρίς όρια» όταν η Κύπρος θα γίνει μέλος της ΕΕ. Τίποτα απολύτως δεν έγινε. Απλώς η τουρκική εθνοσυνέλευση αποφάσισε (χάριν του τουρκικού γοήτρου) πιο γρήγορη χορήγηση της τουρκικής ιθαγένειας σε χιλιάδες τ/κ. Η απάντηση ήρθε από χιλιάδες τ/κ με την επιθυμία τους για απόκτηση διαβατηρίων και ταυτοτήτων της Κυπριακής Δημοκρατίας.

Β. Το νομικό επιχείρημα της Άγκυρας και του Ρ. Ντενκτάς έγινε διεθνώς διάσημο. Η Κύπρος δεν μπορεί να ενταχθεί στην Ε.Ε. γιατί αυτό αντίκειται στις συμφωνίες Ζυρίχης - Λονδίνου. Το διπλωματικό σώμα της Άγκυρας εκτίθεται σε επιπολαιότητες. Η Ε.Ε. και η Κυπριακή Δημοκρατία υπέγραψαν δεκάδες συμφωνίες (από την Τελωνειακή Ένωση έως την 1η Μαΐου 2004) συνεπώς το επιχείρημα της Άγκυρας με τη σφραγίδα της ΕΕ είναι πολλαπλώς αβάσιμο.

Γ. Σύνδεση της πορείας ένταξης της Κυπριακής Δημοκρατίας με εκείνη της Τουρκίας. Μέρος του "βαθέος κράτους" στην Άγκυρα και ο Ρ. Ντενκτάς, ήθελαν την Κύπρο και την Τουρκία «μαζί στην ΕΕ». Η σύνδεση απέτυχε και ουδείς την επικαλείται. Η 16η Απριλίου 2003 κυριολεκτικά ακύρωσε αυτή τη «σύνδεση».

Δ. Ο τούρκος υπουργός εξωτερικών Α. Γκιούλ καθυστέρησε να πάει στην Αθήνα στην τελετή υπογραφής της διεύρυνσης της ΕΕ με τα 10 νέα κράτη μέλη στις 16 Απριλίου 2003. Η πολιτική της "μη αναγνώρισης" της Κυπριακής Δημοκρατίας από την Άγκυρα την εκθέτει σε αντιφάσεις, όπως αυτές από τον Α. Γκιούλ στην Αθήνα, και προφανώς δεν βοηθά τον ευρωπαϊκό της δρόμο. Η κίνηση του Γ. Παπανδρέου το 2003 για "δίδυμη" σύνοδο των ευρωπαϊκών υπουργών εξωτερικών στο Καστελλόριζο και στο Κας της Τουρκίας ήταν παραγωγική. Για πρώτη φορά επίσημη Σύνοδος των 25 συνέρχεται μερικώς στην Τουρκία και δείχνει ποια πολιτική βλέπει μπροστά και ποια επιμένει σε παραδοσιακές αντιφατικές συμπεριφορές.

Ε. Μαζί με το Κυπριακό, η εξωτερική πολιτική της Άγκυρας το 2003, σημείωσε μια - μάλλον απροσδόκητη- οπισθοδρόμηση στις σχέσεις της με την Ουάσιγκτον. Η στάση της στον πόλεμο του

Ιράκ ήταν έως το τέλος μια στάση που δύσκολα εξηγείται. Η ουσία είναι πως η προνομιακή σχέση Τουρκίας - ΗΠΑ μπήκε σε περιπέτειες. Δεν είναι σαφές, εάν ήταν οι στρατηγοί ή η κυβέρνηση Ερντογάν που πήρε την τελική απόφαση. Ίσως το αντιαμερικανικό κλίμα που κυριαρχεί στους ψηφοφόρους του Κόμματος Ανάπτυξης και Δικαιοσύνης να έπαιξε καθοριστικό ρόλο στις τελικές αποφάσεις.*

Η Τουρκία αρνήθηκε να κατανοήσει τη στρατηγική συμμαχία των ΗΠΑ με τους κούρδους στο Β. Ιράκ για την ανατροπή του Σ. Χουσεΐν. Έτσι έχασε πόντους η πιο προνομιακή συμμαχία της Τουρκίας. Η Άγκυρα επέλεξε μια αμυντική ή και ανελαστική συμπεριφορά γεγονός που δεν της επέτρεψε να ελιχθεί μέσα σε μεταβαλλόμενες διεθνείς συμμαχίες.

Οι αναφορές στα πέντε λάθη της τουρκικής διπλωματίας, δεν πρέπει να οδηγούν στο συμπέρασμα πως η Τουρκία έπαψε να είναι μια σημαντική περιφερειακή χώρα, χρήσιμη στο δυτικό σύστημα ασφάλειας. Η Τουρκία εξακολουθεί να έχει σημαντικά πλεονεκτήματα, αν και ορισμένα από αυτά τα έχει τραυματίσει με δικά της λάθη. Ο χρόνος θα δείξει πόσο αυτά τα τραύματα θα έχουν περιμετρικό ή ουσιαστικό αντίκρουσμα, προσωρινό ή μονιμότερο χαρακτήρα. Βέβαιο είναι πως το μη θερμό κλίμα στις σχέσεις Ουάσιγκτον - Άγκυρας δεν έχει ξεπεραστεί και ορισμένα ερωτηματικά βασανίζουν τις δύο πρωτεύουσες, τουλάχιστον ως προς την έκτασή τους και αυτό «επικυρώθηκε» με τη συνάντηση Μπους-Ερντογάν στην Ουάσιγκτον στις 9 Ιουνίου 2005.

*Δημοσκόπηση ανάμεσα στους ψηφοφόρους του ΚΑΔ φανερώνει ότι οι ψηφοφόροι του Τ. Ερντογάν έχουν αρνητική εικόνα για τις ΗΠΑ σε ποσοστό 72%, (με πρώτο το Ισραήλ με ποσοστό 83%, και την Ελλάδα στη τρίτη θέση με 68%.Στοιχεία από την εφημερίδα, «Ελευθεροτυπία», 21/6/2005).

ΤΟ ΕΥΡΩΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟ ΣΤΟΝ ΣΚΛΗΡΟ ΠΥΡΗΝΑ

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο στις 5 Ιουνίου 2003 πήρε θέσεις στις σχέσεις Τουρκίας - Ε.Ε. Ψήφισε (216 υπέρ, 75 κατά) ένα κείμενο αξιολόγησης για την πρόοδο της Άγκυρας σε σχέση με τα πολιτικά κριτήρια της ένταξής της στην Ε.Ε. Αναγνωρίζοντας την πρόοδο που έχει συντελεστεί το τελευταίο διάστημα από την πλευρά της Τουρκίας (νομοθετικές αλλαγές, κανονισμοί, νέες αξιολογήσεις), το Ευρωκοινοβούλιο έκανε ορισμένα πολύ αξιόλογα κατευθυντήρια σχόλια ως προς το πού θέλει να πάει η αυριανή, υποψήφια προς ένταξιν Τουρκία.

Α. Το ψήφισμα του Ευρωκοινοβουλίου καλεί την κυβέρνηση της Τουρκίας να εγκαθιδρύσει "νέο πολιτικό και συνταγματικό σύστημα που να θωρακίζει τις αρχές του δημοκρατικού συστήματος» στη χώρα αυτή. Είναι η πρώτη φορά που ένας ευρωπαϊκός θεσμός παρεμβαίνει στον πυρήνα του προβλήματος. Το τωρινό τουρκικό σύνταγμα φέρει τη σφραγίδα του πραξικοπήματος του στρατηγού Εβρέν, είναι προϊόν της σκληρής διετίας 1980/81 κατά συνέπεια το Ευρωκοινοβούλιο θέτει το όλο ζήτημα στις πραγματικές του διαστάσεις. Οι νομοθετικές αλλαγές είναι χρήσιμες, αυτό όμως που είναι το κεντρικό ζήτημα είναι να αλλάξει ο πυρήνας του, δηλαδή να αλλάξει το συνταγματικό πλαίσιο. Να γίνει δημοκρατικό, να ενσωματώσει τις αξίες και τις αρχές των κριτηρίων της Κοπεγχάγης στα θεμελιώδη άρθρα του. Είναι χρήσιμο το ευρωκοινοβούλιο να δεσμεύει τον "οδικό χάρτη" (road map), να προωθήει συνεπείς, πιο προοδευτικές πολιτικές

αποφάσεις από εκείνες που οι ισορροπίες δημιουργούν συχνά στα Συμβούλια Υπουργών ή στην Επιτροπή.

Β. Τόσο το ψήφισμα, όσο και η παρέμβαση στην ολομέλεια του Επιτρόπου για τη Διεύρυνση Γκύντερ Φερχόϊγκεν έθεσαν επί τάπητος το ζήτημα του ρόλου του στρατού στις πολιτικές υποθέσεις της Τουρκίας. Η διατύπωση είναι σαφής : "το Εθνικό Συμβούλιο Ασφαλείας πρέπει μακροπρόθεσμα να καταργηθεί στην παρούσα του μορφή, ενώ οι στρατιωτικοί αντιπρόσωποι πρέπει να αναχωρήσουν από τα πολιτικά σώματα". Η ανάγκη για αλλαγή του συνταγματικού πλαισίου είναι ταυτόσημη (χρονικά και πολιτικά) με την ανάγκη για αποχώρηση του στρατού από τα συνταγματικά και πολιτικά πλαίσια της χώρας αυτής. Ορισμένα βήματα έχουν γίνει όπως η αντικατάσταση (2004) του στρατηγού-γραμματέα του Συμβουλίου Εθνικής Ασφαλείας (ΣΕΑ) από πολιτικό πρόσωπο καθώς επίσης και η αλλαγή στους συσχετισμούς ώστε η πλειοψηφία του ΣΕΑ να προέρχεται από το κυβερνητικό σχήμα, άρα από μη στρατιωτικούς. Τα βήματα αυτά, αν και είναι προς τη σωστή κατεύθυνση, δεν είναι πλήρη γιατί ο ρόλος του στρατού εξακολουθεί να είναι σημαντικός, το ειδικό του βάρος διαμορφώνει κατευθύνσεις που το υπουργικό συμβούλιο δεν μπορεί να αγνοήσει.

Γ. Το κείμενο απαντά πλήρως στις αιτιάσεις της Άγκυρας ότι η Ε.Ε. είναι «χριστιανική λέσχη». Η απάντηση είναι πλήρης καθώς υπογραμμίζει ότι « η Ε.Ε. επιμένει στο σεβασμό των οικουμενικών αξιών της δημοκρατίας, των κανόνων δικαίου, του σεβασμού στα ανθρώπινα και μειονοτικά δικαιώματα, το σεβασμό στις ελευθερίες της θρησκείας και της συνείδησης...». Είναι σημαντικό να γίνεται αναφορά στα δικαιώματα των κούρδων - και γίνεται αυτή η αναφορά για τους πολίτες κουρδικής καταγωγής. Θεωρώ πως είναι σημαντικό να γίνονται αυτές οι αναφορές, επειδή (εκτός άλλων) αφαιρούν ορισμένα προσχήματα που προβάλλει το κεμαλικό μπλοκ και που έχουν ως σκοπό την επιβράδυνση στο ρυθμό των αλλαγών.

Δ .Το ζήτημα του εκδημοκρατισμού στην Τουρκία αποκτά νέα περιεχόμενα με την ανακοίνωση από τον Γκ. Φερχόϊγκεν ότι η Επιτροπή αποφάσισε να διαθέσει 1,5 δις ευρώ για την περίοδο 2004-6 για να βοηθηθεί "η διαδικασία εκδημοκρατισμού της Τουρκίας". Αυτή η προσέγγιση είναι πολύ σημαντική γιατί διαφέρει ως φιλοσοφία πολιτικής από τις γνωστές συνταγές του παρελθόντος. Τόσο οι ΗΠΑ, όσο και ορισμένες μεγάλες δυνάμεις που σήμερα ανήκουν στην Ε.Ε. μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου έδωσαν μεγάλη οικονομική βοήθεια στο τουρκικό κράτος. Το αποτέλεσμα είναι πασίγνωστο: στρατοδημοκρατία, οικονομία σε κρίση, πληθωρισμός, ελλείματα, καταπίεση, κακοδιοίκηση. Η ανάλυση Φερχόϊγκεν είναι πολύ σωστή και δείχνει μια ουσιαστική διαφορά στην προσέγγιση από εκείνες που είχαν ακολουθήσει δυτικές χώρες στο παρελθόν. Απευθείας ευρωπαϊκές ενισχύσεις στις προσπάθειες για δημοκρατικές μεταρρυθμίσεις, σε φορείς της οικονομικής αλλαγής, στις οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών που ενισχύουν με θετική δράση την ευρωπαϊκή πορεία. Συνεπώς, όχι υποστήριξη στο τουρκικό κράτος, αλλά στήριξη στην πορεία της γνώσης και των αλλαγών με στόχο την ενσωμάτωση των πιο προοδευτικών τμημάτων της τουρκικής κοινωνίας στο ευρωπαϊκό γίγνεσθαι. Αυτή η προσέγγιση συνιστά μια σημαντική εξέλιξη, με σταθερό προσανατολισμό την σταθερή ενδυνάμωση των εσωτερικών συσχετισμών υπέρ των κοινωνικών φορέων της προόδου και του ευρωπαϊκού δρόμου.

Ε Η Τουρκία συχνά προβάλλει τον ισχυρισμό ότι το κυπριακό δεν έχει κάποια σύνδεση με τα κριτήρια της Κοπεγχάγης. Για την Άγκυρα το κυπριακό δεν περιλαμβάνεται στα κριτήρια της Κοπεγχάγης, άρα κάνοντας μεταρρυθμίσεις ο δρόμος είναι ανοικτός για την ένταξή της στην Ε.Ε. Αυτό το τουρκικό επιχείρημα στο λεκτικό και διαδικαστικό επίπεδο είναι έγκυρο γιατί τα κριτήρια της Κοπεγχάγης δεν καλύπτουν μια χώρα ή ένα «ειδικό» πρόβλημα. Τα κριτήρια της Κοπεγχάγης καλύπτουν όλα εκείνα τα στοιχεία και προϋποθέσεις που αφορούν όλες τις

υποψήφιος προς ένταξιν χώρες. Δεν «φωτογραφίζεται» καμιά εξειδικευμένη περίπτωση, άρα όταν η Τουρκία εξαιρεί το κυπριακό από τα κριτήρια αυτά απλώς παραβιάζει ανοικτές θύρες. Τα κριτήρια της Κοπεγχάγης είναι πολύ σαφή και αναφέρονται στην πλήρη λειτουργία του δημοκρατικού συστήματος, στο σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων από τα κράτη – μέλη, το σεβασμό των μειονοτήτων, τη λειτουργία του κράτους – δικαίου, τα επίπεδα ανάπτυξης της οικονομικής δημοκρατίας, τα οικονομικά μεγέθη, την ανάπτυξη μιας λειτουργούσας οικονομίας με ανταγωνιστικά χαρακτηριστικά. Είναι προφανές πως η Τουρκία παραβιάζει ουσιαστικά τον σκληρό πυρήνα των κριτηρίων της Κοπεγχάγης στην περίπτωση της Κύπρου. Δεν βρίσκεται έξω από το κυπριακό, γιατί τα κριτήρια είναι συνδεδεμένα με το σύνολο του ευρωπαϊκού εδάφους και καλύπτουν όλες τις χώρες-μέλη και τα υποψήφια κράτη όπως η Τουρκία. Κατά συνέπεια δεν είναι σοβαρό επιχείρημα το να αρνείται κανείς τις υποχρεώσεις που προκύπτουν από τα πολιτικά κριτήρια μιας ενταξιακής πορείας. Στην Κύπρο ο κατοχικός στρατός παραβιάζει τα κριτήρια της Κοπεγχάγης και ειδικά αυτά που αφορούν τα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα των Ε/Κ (κατοχή από τις τουρκικές στρατιωτικές δυνάμεις ευρωπαϊκού εδάφους, πρόσφυγες, παρεμπόδιση της ελεύθερης διακίνησης και εγκατάστασης, καταστροφή της πολιτιστικής κληρονομιάς, αλλαγή του δημογραφικού χαρακτήρα της κατεχομένης περιοχής, άρνηση στο δικαίωμα χρήσης της παρουσίας των προσφύγων κ.ά.). Συνεπώς η Τουρκία παραβιάζει θεμελιώδη ζητήματα συλλογικής και ατομικής ελευθερίας, συλλογικά και ατομικά δικαιώματα. Την ίδια στιγμή ακυρώνονται δικαιώματα των Τ/Κ όπως και τα ίδια ζητήματα ελευθερίας όπως η έκφραση γνώμης, διακίνησης ιδεών, εγκατάστασης, ατομικής και συλλογικής ελευθερίας.

Η ΑΓΚΥΡΑ ΜΕ ΝΕΟ ΚΑΤΑΛΟΓΟ

Είναι παλιά κεμαλική συνήθεια ορισμένα ντοκουμέντα στην Τουρκία να έχουν κατευθυντήριο ρόλο εις ότι αφορά τις ονομαζόμενες «απειλές κατά της εθνικής ασφάλειας της χώρας». Βασικά κέντρα εξουσίας στην Τουρκία διατυπώνουν γνώμες, συμπληρώνουν σκέψεις καθώς οι κατευθυντήριες αρχές παράγονται από το παραδοσιακό πολιτικοστρατιωτικό κατεστημένο (πρωθυπουργικό γραφείο, παλαιά γραφειοκρατία στο υπουργείο εξωτερικών, στρατιωτικές μονάδες). Το «Ντοκουμέντο 2005» πέρασε στη δημοσιότητα μέσω της εφημερίδας «Χουριέτ» στις 27 Δεκεμβρίου 2004. Είναι ένα κείμενο άκρως ενδιαφέρον γιατί:

Α. Εκφράζει για πρώτη φορά το τουρκικό εκκρεμές στο χρόνο μιας ορισμένης προσαρμογής της Τουρκίας σε νέες πραγματικότητες. Παρουσιάζει την τουρκική άποψη για τις εξωτερικές απειλές, κάνει ταξινομήσεις για τους εσωτερικούς εχθρούς (διαφθορά, μαφία) και εκτιμήσεις γύρω από την νέα εξωτερική πολιτική της Άγκυρας μέσα στο 2005. Είναι άκρως ενδιαφέρον το ότι οι παλαιοί εχθροί, η Ελλάδα και η Συρία δεν υπάρχουν στον κατάλογο. Η Ελλάδα υπάρχει ως «εταίρος» (partner), η Συρία ως «φίλη» ενώ το κουρδικό ζήτημα ή τα αριστερά κινήματα διαμαρτυρίας είναι στο τέλος του καταλόγου...

Β. Για την Ελλάδα η διπλωματική διατύπωση «εταίρος» δείχνει μια ορισμένη κατεύθυνση στα πράγματα (βελτίωση της πολιτικής επικοινωνίας, αυξημένες οικονομικές σχέσεις, τουριστική ανάπτυξη).*

Ταυτόχρονα το «Ντοκουμέντο 2005» παραβλέπει τα υπαρκτά προβλήματα ανάμεσα στις δύο χώρες (υφαλοκρηπίδα του Αιγαίου, τουρκικοί ισχυρισμοί ή αναφορές σε «γκρίζες ζώνες» στο Αιγαίο, αμφισβητήσεις των 10 ν.μ. του ελληνικού εναέριου χώρου στο Αιγαίο μέσω παραβιάσεων

από πολεμικά της αεροπλάνα, αστικές δίκες για την ακίνητη περιουσία των ελλήνων στην Κωνσταντινούπολη, Θεολογική Σχολή της Χάλκης). Προφανώς, οι συντάκτες του κειμένου επιχειρούν μια διπλωματική διαχείριση στα ζητήματα εξωτερικής πολιτικής, δηλαδή να εκφράσουν σε χαμηλούς τόνους μια διάθεση «συνδιαλλαγής και επαφών» χωρίς ωστόσο να αλλάζει το ουσιαστικό βάρος της τουρκικής προσέγγισης για το Αιγαίο και την ελληνική μειονότητα στην Τουρκία. Αυτό σημαίνει ότι η «θερμοκρασία» της ελληνοτουρκικής αντιπαράθεσης πέφτει από την πλευρά των συντακτών του ντοκουμέντου για να πάρει πόντους η Τουρκία ότι τα προβλήματα που υπάρχουν είναι «υπό διαχείριση» μέσα στο ευρωπαϊκό πλαίσιο, όπως άλλα «ανάλογα» λ.χ. Βασκικό, Ιρλανδικό, Νήσοι Άαλαντ). Είναι μια τουρκική πρακτική που πιθανόν να συναντήσει θετικές κρίσεις από ορισμένους ευρωπαίους εταίρους με το σκεπτικό ότι οδηγεί σε μια εξέλιξη μη πολέμου ή σε μια ελεγχόμενη διαχείριση «διαφορών».

Γ. Η Τουρκία επιχειρεί να ταυτιστεί πλήρως με τις ΗΠΑ στον αγώνα κατά της τρομοκρατίας με ιδιαίτερη αναφορά στο «Ντοκουμέντο 2005» στην Αλ Κάιντα, το Ιράκ, και τη διεθνή τρομοκρατία. Είναι εξίσου ενδιαφέρον να υπογραμμιστεί πως η Άγκυρα θέτει το Ιράν – όπως και οι ΗΠΑ – στην πρώτη σειρά των «εχθρών» μετά τη διεθνή τρομοκρατία. Κάνει αναφορά στις πυρηνικές δυνατότητες του Ιράν καθώς και στα πυραυλικά συστήματα «shahab – 3» που (σύμφωνα με το κείμενο) είναι σε θέση να κτυπήσουν την Κωνσταντινούπολη.

Δ. Το ζήτημα των σχέσεων με τη Δημοκρατία της Αρμενίας υποβαθμίζεται συνειδητά καθώς ο ψυχρός πόλεμος ανάμεσα στην Τουρκία και την Αρμενία συνεχίζεται με ευθύνη της Άγκυρας, ενώ υπάρχει ειδική αναφορά στη Ρωσία με έμφαση στην «περαιτέρω ανάπτυξη των σχέσεων Τουρκίας-Ρωσίας*».

Ε. Το κείμενο αυτό είναι χρήσιμο για την Κύπρο τόσο για όσα γράφει όσο και για όσα παραλείπει να αναφέρει (λ.χ. Κυπριακό, δικαιώματα μειονοτήτων στην Τουρκία). Είναι σημαντικό να μην υποτιμηθεί η αξία αυτού του εγγράφου από τη Λευκωσία γιατί εκφράζει μια τάση που βρίσκει υποστήριξη στο διεθνή χώρο. Η βαρύτητα του κειμένου είναι στη βαθύτερη διαχείριση των όσων παραλείπει. Καμιά αναφορά λ.χ. σε ακύρωση του casus belli που έχει υιοθετήσει το τουρκικό κοινοβούλιο στην περίπτωση που η Ελλάδα επεκτείνει τα χωρικά της ύδατα στο Αιγαίο από 6 σε 12 ν.μ., αλλά προώθηση μιας καλύτερης εικόνας μέσα από την αλλαγή σελίδας ως προς την παρουσίαση της Ελλάδας ως «εταίρου» στη συγκεκριμένη έκθεση.

Η έκθεση αυτή ανήκει στον κύκλο των νέων επικοινωνιακών βημάτων που προωθεί η εποχή Ερντογάν για να αλλάξει τη διεθνή εικόνα της Τουρκίας, να την παρουσιάσει ως μια χώρα που δεν παράγει πολέμους ή περιπέτειες, αλλά «συμβάλλει» στη σταθερότητα στην περιοχή ταυτιζόμενη με τις μεγάλες επιδιώξεις της Δύσης (ΗΠΑ, Ε.Ε.) σε σχέση με τη τρομοκρατία, το Ιράκ και το Ιράν. Αυτή η επιδίωξη θα έχει σε ορισμένα επίπεδα θετικά σχόλια στο δυτικό κόσμο και όχι μόνο από τους παραδοσιακούς της φίλους. Είναι ντοκουμέντο που η Κύπρος επιβάλλεται να το αναλύσει εις βάθος και με νέους όρους. Οι παλαιές αναλύσεις χρειάζονται προσαρμογή σε νέες πρακτικές. Άλλη ανάλυση για την εποχή Οζάλ, άλλη για την πρωθυπουργία Ετσεβίτ, άλλη για την περίοδο Ερντογάν. Η τελευταία κινείται με νέους πολιτικούς και επικοινωνιακούς όρους, και επιχειρεί να δημιουργήσει νέο πλαίσιο ανάπτυξης κοινών συμφερόντων με ισχυρές δυνάμεις της Ε.Ε.

*Την επισήμανση-παρότρυνση αυτή υλοποιεί με εντατικούς ρυθμούς η κυβέρνηση Ερντογάν. Το 2005 έγιναν πέντε συναντήσεις Ερντογάν-Πούτιν με στόχους:

-την ενίσχυση των εμπορικών τους σχέσεων με σκοπό να φθάσουν τα 25 δις δολάρια έως το 2007.

-τη συνεργασία στους κρίσιμους τομείς της μεταφοράς ενέργειας.

-τη συνεργασία σε στρατιωτικά ζητήματα, κυρίως στην προμήθεια ρωσικών πολεμικών ελικοπτέρων από την Άγκυρα.

-τη δημιουργία νέας ισορροπίας στις τριγωνικές σχέσεις Ρωσίας-Τουρκίας-Κύπρου. Είναι εμφανής η προσπάθεια του Τ. Ερντογάν να διαφοροποιήσει τις παραδοσιακά φιλικές σχέσεις της Μόσχας με τη Λευκωσία και κατ' επέκταση να την απομακρύνει από τις ε/κ θέσεις στο κυπριακό. Η Άγκυρα χρησιμοποιεί τις εμπορικές σχέσεις και τις παραγγελίες στρατιωτικού εξοπλισμού από τη Μόσχα ως μέσο για να πείσει τη δεύτερη να διολισθήσει σε «ουδέτερες» θέσεις στο κυπριακό ή γενικά να κρατήσει μια πολιτική ίσων αποστάσεων σε ειδικές πτυχές του κυπριακού που τυγχάνουν διαχείρισης από το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ.

-τη δημιουργία εναλλακτικής διπλωματικής δράσης για την Τουρκία. Υποψηφιότητα για ένταξη στην ΕΕ αλλά και άνοιγμα στην οικονομική δύναμη που εκφράζει η Μόσχα.

-Η αλλαγή σελίδας στις ρωσοτουρκικές σχέσεις είναι εξαιρετικά επωφελής στο οικονομικό πεδίο και για τις δύο χώρες, ενώ το πολιτικό τμήμα της σηματοδοτεί μια αυτόνομη πρωτοβουλία ισχύος με αποδέκτες τις Βρυξέλλες και την Ουάσιγκτον με την οικοδόμηση ενός πόλου συνεργασίας και ανάπτυξης ανάμεσα στη Ρωσία και την Τουρκία, γεγονός που θα τους επιτρέψει να εμφανιστούν στο διεθνές σκηνικό ως ένα σημαντικό παράδειγμα προωθημένης συνεργασίας δύο ισχυρών γειτόνων με παραδοσιακές σχέσεις εχθρότητας και καχυποψίας.

Η ΓΕΝΟΚΤΟΝΙΑ ΣΤΟ ΔΡΟΜΟ ΤΩΝ ΒΡΥΞΕΛΛΩΝ

Το θέμα της γενοκτονίας των Αρμενίων αποτελεί ζήτημα που διασυνδέεται πλέον με την ευρωπαϊκή διαδρομή της Τουρκίας. Κατά καιρούς ορισμένα κοινοβούλια όπως λ.χ της Πολωνίας ή της Γερμανίας αναγνώρισαν με νομοθετικές πρωτοβουλίες τους τη γενοκτονία των Αρμενίων, ενώ στη Γαλλία είναι παραδοσιακά ισχυρή η θέση ότι η Τουρκία πρέπει να αναγνωρίσει τη γενοκτονία των Αρμενίων. Το πολιτικό σύστημα στην Τουρκία αντιδρά έντονα στην ιδέα ότι κάποια στιγμή θα υποχρεωθεί να αντιμετωπίσει το ζήτημα της αναγνώρισης της γενοκτονίας των Αρμενίων κατά πρόσωπο. Είναι ένα θέμα-ταμπού για τις τουρκικές πολιτικές δυνάμεις οι οποίες επιχειρούν να σκεπάσουν την ουσία του με διάφορα προσχήματα. Αυτή η προσπάθεια δεν οδηγεί πουθενά. Η ιστορική αλήθεια έχει πλήρη τεκμηρίωση, συνεπώς το αδιέξοδο βαρύνει την Άγκυρα. Είναι σαφές πως στις διαδικασίες της ευρωτουρκικής προσέγγισης το ζήτημα της γενοκτονίας του 1,5 εκατομμυρίου Αρμενίων το 1915/17 θα περάσει στα πολιτικά προαπαιτούμενα της τουρκικής ενταξιακής πορείας. Αυτό είναι μια απολύτως αναγκαία διαδικασία γιατί ανήκει στην ευρωπαϊκή πολιτική κουλτούρα να τυγχάνουν αναγνώρισης γενοκτονίες που έχουν συντελεστεί στον ευρωπαϊκό ιστορικό χρόνο.

Η Άγκυρα – στην πιο παραγωγική, έως τώρα, κίνησή της - έχει εισηγηθεί κάποιες φόρμουλες όπως εκείνη για σχηματισμό μιας «Επιτροπής Ιστορικών» που θα κάνει μια σχετική έρευνα και θα μελετήσει τις τότε ιστορικές συνθήκες. Η εισήγηση αυτή δεν έχει αποδώσει κάτι, γιατί η διαφορά στην προσέγγιση είναι ουσιαστική. Το ζήτημα είναι κατ' εξοχήν πολιτικό και αφορά τη διάθεση, ή μη, της τουρκικής πολιτικής ελίτ να συμφιλιωθεί με την πραγματικότητα της γενοκτονίας και ύστερα να προχωρήσει στην αναγνώρισή της. Ιστορικές δεσμεύσεις και συλλογικές αλληλεξαρτήσεις εμποδίζουν δυνάμεις της τουρκικής ελίτ να προχωρήσουν ένα βήμα παρακάτω

και -έστω- να την αποδώσουν στην παραπαίουσα ,τότε, οθωμανική διοίκηση. Είναι σαφές ότι στο ζήτημα αυτό διαπλέκονται δύο σημαντικοί παράγοντες που καθιστούν την επίλυσή του ολοένα και πιο πολύπλοκη. Από τη μια είναι η διαρκής πίεση της λέσχης των στρατηγών για να μην αναγνωριστεί η γενοκτονία και από την άλλη το γόητρο της πολιτικής ελίτ που δεν αποδέχεται το αυτονόητο λόγω ευρύτερων πολιτικών σκοπιμοτήτων. Το ζήτημα περιπλέκεται ακόμα περισσότερο από τις σταθερά τεταμένες σχέσεις της Τουρκίας με τη Δημοκρατία της Αρμενίας. Με ευθύνη της Άγκυρας τα σύνορα Αρμενίας – Τουρκίας είναι κλειστά γεγονός που οδήγησε την Ε.Ε. να θέσει το θέμα αυτό ως σημείο προς επίλυση στο Συμβούλιο Σύνδεσης Ε.Ε. – Τουρκίας.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το Ευρωκοινοβούλιο και το Συμβούλιο έχουν διατυπώσει μια σταθερή θέση για αναγνώριση της γενοκτονίας των Αρμενίων και αυτό συνιστά μια ουσιώδη πρόοδο. Ο πρόεδρος της Επιτροπής Ζ. Μ. Μπαρόζο τόνισε ότι « η Τουρκία πρέπει να σταματήσει την απλοποιημένη στάση της προς το αρμενικό ζήτημα. Φράσεις του τύπου «δεν υπήρξε γενοκτονία» δεν αρέσουν στους ευρωπαίους. Η καλύτερη κίνηση της Άγκυρας θα ήταν η αναγνώριση της γενοκτονίας και το άνοιγμα των συνόρων με την Αρμενία» (27/10/2005).

Ο τέως γερμανός καγκελάριος Γ. Σρέντερ κατά τη διάρκεια επίσκεψής του στην Τουρκία υποστήριξε την τουρκική άποψη για τη συγκρότηση μιας «Επιτροπής Ιστορικών» που θα ερευνήσει και θα αποφανθεί κατά πόσο «οι θάνατοι εκατοντάδων χιλιάδων αρμενίων ήταν γενοκτονία» (4/5/2005).

Αυτή η εισήγηση για το σχηματισμό μιας « Επιτροπής Ιστορικών» είναι από τη φύση της αδιέξοδη. Ποιος φορέας θα διορίσει την Επιτροπή, ποιοι ιστορικοί θα την αποτελούν και ποιος θα κρίνει τα πορίσματά της; Πώς θα διασφαλιστεί ότι θα εκτεθεί με πληρότητα η άποψη αρμενίων ιστορικών;

Αυτά τα ερωτήματα είναι και οι ουσιώδεις αδυναμίες της πρότασης, που την καθιστούν μια πρόταση χωρίς αποτελεσματικό μηχανισμό λειτουργίας. Ταυτόχρονα πρέπει να επισημανθεί ότι πολύ δύσκολα θα γίνει αποδεκτή από άλλες ευρωπαϊκές χώρες, συνεπώς μένει το πιο σημαντικό που είναι η διάθεση της Τουρκίας να πάρει τις ανάλογες πολιτικές αποφάσεις. Το θέμα της αναγνώρισης από την Τουρκία της γενοκτονίας των Αρμενίων είναι ένα από τα κρίσιμα θέματα για να αλλάξει η εικόνα της Τουρκίας στην Ευρώπη – και ευρύτερα. Όσο πιο γρήγορα συμβεί αυτό, τόσο το καλύτερο για την ιστορική αλήθεια. Δεν είναι εύκολο, γιατί το γόητρο της τουρκικής ελίτ δεν επιτρέπει προς το παρόν ευελιξία. Επιβάλλει όμως στην ΕΕ να έχει σταθερή θέση για την αναγνώριση της γενοκτονίας των Αρμενίων . Έτσι μπορεί η Άγκυρα να ξανασκεφθεί κομμάτια από την πρόσφατη ιστορία της και να προσεγγίσει την ιστορική διαδικασία με νέα κριτήρια.

ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ ΚΑΙ ΔΙΕΥΡΥΝΣΗ

Το ζήτημα της τρομοκρατίας, με τη μια ή την άλλη μορφή του, θα κυριαρχήσει στη διεθνή σκηνή. Τόσο το πολύπλοκο του ισλαμικού φανατισμού (ιδεολογίες, εντάσεις , πρακτικές) όσο και η διεθνής κινητοποίηση κατά της τρομοκρατίας, βεβαιώνουν πως ο κόσμος μετά την 11η Σεπτεμβρίου 2001, θα είναι διαφορετικός. Αξιολογήσεις, προτεραιότητες, συμμαχίες, στόχοι, και ανάγκες αποκτούν νέα περιεχόμενα. Γι' αυτό οι κυβερνήσεις, τα κόμματα και οι διεθνείς οργανισμοί πρέπει να ελιχθούν μέσα σε νέα δεδομένα και να πάρουν αποφάσεις μέσα σε νέες ισορροπίες, να διαμορφώσουν νέες πορείες εξ αφορμής του τρομοκρατικού σοκ. Είναι ιδιαίτερα

σημαντικό ο δυτικός κόσμος να κατανοήσει και να ερμηνεύσει τις κοινωνικές συνθήκες μέσα στις οποίες «κυοφορείται» το φαινόμενο της τρομοκρατίας έτσι που η καταδίκη του να συνοδεύεται από τη θέληση για νέα επικοινωνία ανάμεσα σε λαούς που έχουν διανύσει διαφορετικές ιστορικές διαδρομές..

Μια ολόκληρη πολιτική και κοινωνική πορεία δημιούργησε τον «αγωνιστή της πίστewος» αφού το Κοράνι ήταν ένα πλαίσιο ζωής: θρησκευτικό δόγμα, σύστημα απονομής της δικαιοσύνης, κοινωνική ιδεολογία, σύστημα ηθικής, πηγή λογοτεχνίας, οδηγός καθημερινής συμπεριφοράς, ένα σύστημα αλληλεγγύης, και εν τέλει μια πηγή υποσχέσεων για την άλλη ζωή.

Μόνο ο «μουτζαχεντίν χαλκ» (αγωνιστής του λαού), θα ήταν πιο προνομιούχος στην άλλη ζωή. Η φτώχεια θα πάρει οριστικό τέλος, όταν ο «οίκος του Θεού» θα νικήσει τον «οίκο του πολέμου». Στους νικητές του πολέμου θα ανήκει κάθε ευτυχία (πνευματική, σωματική, διατροφική). Υπάρχει ένας στόχος ζωής και αυτός είναι μια κινητήρια δύναμη εφ' όρου ζωής. Το Τζιχάντ (ιερός πόλεμος) είναι ένα βασικό μέσο για τη διάδοση του ισλαμισμού, έστω και ως η υστάτη επιλογή. Εάν τα τρία πρώτα μέσα διάδοσης του ισλάμ (γλώσσα, στόμα, καρδιά) αποτύχουν, έρχεται το ξίφος ως τέταρτο μέσο ώστε με τη χρήση βίας να διαδοθεί το ισλαμικό δόγμα. Ο Μωάμεθ είχε διορατικότητα, μπόρεσε να συνδυάσει θρησκευτικές, πολιτικές και στρατιωτικές ανάγκες κατά ένα σαφώς προσδιορισμένο στόχο. Να φέρει τον αραβικό κόσμο στη Μεσόγειο, να τον οδηγήσει πέραν του κλειστού χώρου που περιελάμβανε την κεντρική Σ.Αραβία, έτσι που να γίνει δύναμη με ευρύτερες επιρροές. Τόσο ο Μωάμεθ, όσο και κυρίως οι επίγονοί του, είχαν ενσωματώσει στο ισλαμικό σύστημα οργάνωσης, προφορικές παραδόσεις (Σούννα) ικανές να προωθήσουν ακόμα πιο έντονα τον γραπτό νόμο. Έτσι, οι διασπάσεις του Ισλάμ (Σουννιτισμός και Σιΐτισμός) δεν εμπόδισαν την κεντρική κατεύθυνση των πραγμάτων. Αντίθετα: ένας κόσμος βουτηγμένος στην κοινωνική εξαθλίωση, βλέπει ως μακρινή λύση την έξοδο του στην άλλη ζωή, αλλά για να φτάσει ως εκεί, πιο σίγουρα, αλλά και πιθανώς και πιο σύντομα, υπάρχει ο δρόμος του Τζιχάντ. Οι «Μαχητές της Πίστewος» είναι η αιχμή του δόρατος στον αγώνα για τη διάδοσή της, οι εκλεκτοί του Αλλάχ στον ασταμάτητο αγώνα κατά των «απίστων». Οι εξαιρέσεις που κάνει το Κοράνι στον όρο «άπιστος» είναι δύο. Ο Χριστιανισμός και ο Εβραϊσμός, εξαιρούνται επί χάρτου, επειδή θεωρούνται ως θρησκείες-προστάδια του Μωαμεθανισμού. Ο συνδυασμός του θρησκευτικού δόγματος, με την πείνα, την εξαθλίωση και το κοινωνικό περιθώριο, ανοίγουν δρόμους για τον φανατισμό, το πάθος και την επιδίωξη στόχων που στα μάτια πολλών ανθρώπων εμφανίζονται ως «λυτρωτικοί». Είναι το καλό που διαδέχεται το κακό, είναι η ελπίδα που διαδέχεται την απελπισία, είναι ένας στόχος ακοίμητος για εκατομμύρια πιστούς..

Για αιώνες το «Τζιχάντ» πήρε ποικίλες κατευθύνσεις.

Η Οθωμανική Αυτοκρατορία αφομοίωσε με επιτυχή τρόπο τις δικές του απαιτήσεις. Έγινε επίσημη κρατική θρησκεία, μπήκε στις τροχιές και τις επιδιώξεις των Σουλτάνων, έφθασε μέχρι τη Βιέννη, δημιούργησε μια αυτοκρατορική συμπεριφορά γιατί ήταν με το μέρος του νικητή.

Οι Οθωμανοί προσπάθησαν να ενσωματώσουν την αραβική παράδοση μέσω της Ισλαμικής ταύτισής τους. Σε μεγάλο βαθμό το πέτυχαν, αλλά όλα αλλάζουν από τη στιγμή που η Οθωμανική Αυτοκρατορία βαδίζει προς τον επίλογό της. Οι εσωτερικές δομικές αντιφάσεις αποσυντονίζουν την ηγετική της θέση και ωριμάζουν τις συνθήκες για να γίνει πιο «συμμετρική».

Οι μεταρρυθμίσεις του Κεμάλ Αττατούρκ (1923) μετατρέπουν τη Τουρκία σε κοσμικό κράτος. Παρ' όλη την αλλαγή, ο ισλαμισμός αντιστέκεται, τζαμιά ανεγείρονται διαρκώς, και οι διαπλοκές ανάμεσα στη Μέκκα και τους τούρκους ισλαμιστές διατηρούνται. Το κλίμα, όμως, αλλάζει. Σε διάφορες χώρες και περιπτώσεις ακραίες ισλαμικές δυνάμεις αυτονομούνται και δρουν εν ονόματι του Αλλάχ. Οι Αδελφοί Μουσουλμάνοι στην Αίγυπτο, η οργάνωση «Τζιχάντ» με

διάφορα παρακλάδια στο Λίβανο, φανατικοί και ένοπλοι ισλαμιστές στην Αλγερία και τη Συρία, ιδιόμορφη περίπτωση ισλαμισμού, δικτατορίας και ψευδοσοσιαλισμού στη Λιβύη. Οι Σίιτες στο Ιράν πέρασαν από το Χομείνι σε πιο μετριοπαθείς Αγιατολλάχ. Οι Κούρδοι κρατούν τη ταυτότητα τους. Σίιτες στη Σουννίτικη Τουρκία, σουννίτες στις σιίτικες πλευρές του Ιράκ και του Ιράν. Στο Αφχανιστάν το δείγμα των «Ταλεμπάν» έγινε διάσημο. Μουλλάδες, συνελεύσεις κληρικών, μεσαιωνικές πρακτικές στις κοινωνικές τους συνήθειες. Οι Ταλεμπάν είναι ένα χαρακτηριστικό δείγμα ισλαμικού αναχρονισμού και αντιφάσεων στην εποχή του ηλεκτρονικού υπολογιστή. Γι' αυτό και έχουν μια αξιοπρόσεκτη αυτοπεποίθηση στη δράση τους, αυτή που προκύπτει από τη βαθιά πίστη στις δοξασίες τους, και επιβάλλει ένα καθεστώς απίστευτης άγνοιας για τις ανάγκες του σύγχρονου ανθρώπου.

Το φαινόμενο του ισλαμικού φαντασμαλισμού, βρίσκει έδαφος μέσα στην κοινωνική εξαθλίωση, μερικές φορές είναι το αυθεντικό παιδί της. Εάν αυτό συνδυαστεί με το ισχυρό έλλειμμα δημοκρατίας σε πολλές μουσουλμανικές χώρες, τότε αυτό το μείγμα γίνεται εκρηκτικό. Η αντιπολιτευτική διάθεση ενσωματώνεται σε ακραίες ισλαμικές οργανώσεις με την ελπίδα ότι, έτσι, θα έχει κάποια νομιμοποίηση. Ορισμένες χώρες «εξαφάνισαν», κυριολεκτικά το πρόβλημα (π.χ. «Αδελφοί Μουσουλμάνοι» στην Αίγυπτο), αλλά ασφαλώς δεν το έλυσαν. Μάλλον το μετέθεσαν για να εκραγεί σε επόμενο χρονικό στάδιο και ενδεχομένως και με άλλα μέσα. Το πλαίσιο της ακινησίας είναι ιστορικό: κοινωνική εξαθλίωση, αυταρχικά καθεστώτα, διαρκές αδιέξοδο στο Μεσανατολικό. Η επίλυση του Μεσανατολικού παραμένει ένα σημαντικό κλειδί για να αλλάξει η ατμόσφαιρα. Μια τέτοια εξέλιξη θα βοηθούσε το διάλογο και την ενεργητική επικοινωνία ανάμεσα στον δυτικό κόσμο και τους μουσουλμάνους και θα άνοιγε ένα παράθυρο ελπίδας στο διαθρησκευτικό διάλογο. Αυτό το άλμα προς την πρόοδο με την επίλυση του μεσανατολικού θα αλλάξει τις διαθέσεις εκατομμυρίων μουσουλμάνων που πιστεύουν ότι η επιθετική πολιτική του Ισραήλ εκτρέφει τον φαύλο κύκλο των αδιεξόδων. Γι' αυτό οι πρωτοβουλίες για το «άλλο Ισλάμ», πρέπει να είναι πολιτικές, και να έχουν ως βασική τους επιδίωξη τη σταδιακή βελτίωση της πολιτικής και οικονομικής δημοκρατίας στις χώρες του ισλαμικού κόσμου.

Ένα τμήμα αυτής της διαπίστωσης αφορά το διάλογο ανάμεσα στις χώρες της Ευρώπης και τμήματα του μουσουλμανικού κόσμου που ζουν στις χώρες που βρέχονται από τη Μεσόγειο. Η προσπάθεια της ΕΕ για να προχωρήσει η Ευρωμεσογειακή Συνεργασία αποτυπώνεται με σαφήνεια σε κείμενο του προέδρου της ΕΕ Χ. Μ. Μπαρόζο ότι «η μεσογειακή περιφέρεια αποτελεί απόλυτη προτεραιότητα για την Ευρώπη. Σε αυτή απαντώνται οι μεγαλύτερες προκλήσεις: η ειρήνη, η ασφάλεια και ειδικότερα η καταπολέμηση της τρομοκρατίας, η ανάπτυξη, ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η προστασία του περιβάλλοντος, η βιώσιμη μεγέθυνση, η εκπαίδευση- ιδίως των γυναικών- καθώς και μια θετικότερη διαχείριση της μετανάστευσης...» (εφημερίδα «Ελευθεροτυπία», 28/11/2005)

Ωστόσο η διαδικασία γύρω από την Ευρωμεσογειακή Συνεργασία δεν έχει αποδώσει κάτι σημαντικό, παρ'όλες τις δεκαετίες διακηρύξεις ή συναντήσεις ανάμεσα στην ΕΕ και τα δέκα εταιρικά κράτη από τη Μεσογειακή λεκάνη μέσω της Διακήρυξης της Βαρκελώνης (1995). Ο ΟΗΕ εγκαινίασε τη δική του «Συμμαχία των Πολιτισμών» που προωθεί το διάλογο ανάμεσα στις δυτικές κοινωνίες και το μουσουλμανικό κόσμο, ενώ μια 18μελής «Επιτροπή Σοφών» καταθέτει πρόγραμμα δράσεων με στόχο τον περιορισμό του φαντασμαλιστικού φαινομένου.

Τα ζητήματα αυτά συνδέονται απολύτως με την ευρωπαϊκή πολιτική στο διεθνές πεδίο, γιατί η ΕΕ δεν πρέπει να αρκείται στις δικαιολογημένες καταγγελίες του φαινομένου της τρομοκρατίας αλλά και να διαμορφώσει πολιτικές για την αντιμετώπισή του. Το πλαίσιο που διαμορφώνει η ΕΕ από την 1η Μαΐου 2004 αποκτά μια, επιπλέον, πειστική αναγκαιότητα για τους «25». Η διεύρυνση

ενισχύει το αίσθημα ασφάλειας του ευρωπαϊού πολίτη, αυξάνει το δίκτυο ετοιμότητας εναντίον του φαντασμαλιστικού κινδύνου, και περιορίζει ακόμα περισσότερο κενά και αδυναμίες στον τομέα της δικαιοσύνης και των εσωτερικών υποθέσεων. Η ολοένα και πιο στενή συνεργασία ανάμεσα σε μια διευρυμένη Ε.Ε., είναι η πιο αποφασιστική συμβολή στις προσπάθειες για τη δημιουργία ενός ανοικτού συστήματος άμυνας απέναντι στη τυφλή βία, και την απειλή που αυτή συμβολίζει για το ευρωπαϊκό μέλλον. Αυτή η εξέλιξη είναι προς το συμφέρον όλων των ευρωπαϊών εταίρων. Τα κοινά συμφέροντα είναι από τη φύση τους ικανά να προωθήσουν πιο γρήγορες αποφάσεις, γιατί ικανοποιούν ευρύτερες ισορροπίες συμφερόντων. Έτσι, κτίζονται οι σύγχρονες πολιτικές, αυτές που είναι βασισμένες στις συγκλίσεις συμφερόντων. Το ίδιο πλαίσιο ανάλυσης παρέχει τη δυνατότητα για μια νέα ώθηση στις διαδικασίες ανάπτυξης της Εξωτερικής Πολιτικής και Άμυνας της ΕΕ. Το πιο αδύνατο στοιχείο της Ενωμένης Ευρώπης παραμένει η απουσία μιας αυθεντικής κοινής εξωτερικής. Μια Ε.Ε. με αυτές τις αδύναμες πλευρές δεν μπορεί να είναι δυνατή στο διεθνές πεδίο (λ.χ. Μ.Ανατολή, τρομοκρατία). Είναι γι' αυτούς τους λόγους που η Έκτακτη Σύνοδος Κορυφής των «15», στις 21 Σεπτεμβρίου 2001 αμέσως μετά την τρομοκρατική επίθεση στους «Δίδυμους Πύργους» επεσήμανε αυτήν ακριβώς την αδύνατη πλευρά της ΕΕ και αποφάσισε να δοθεί πιο πολύ βάρος στον τομέα της ενίσχυσης της ΚΕΠΠΑ, ώστε να είναι ικανή να έχει ένα ρόλο στις διεθνείς εξελίξεις. Η αυτοκριτική της 21ης Σεπτεμβρίου συντελείται λίγες μόνο ημέρες από την τρομερή επίθεση της 11ης Σεπτεμβρίου 2001, στην ουσία συνιστά μια παραδοχή που συνδυάζεται με την επιδίωξη ενός νέου στόχου. Στην πράξη ΚΕΠΠΑ χωρίς Μεσογειακή και Βαλκανική διάσταση δεν έχει πραγματικό νόημα να αναπτυχθεί γιατί η Μεσόγειος και τα Βαλκάνια είναι ο αδύνατος κρίκος στην ευρωπαϊκή αρχιτεκτονική ασφαλείας. Το κέντρο βάρους πάει ολοταχώς στο τρίγωνο της νέας αστάθειας: Α. Μεσόγειος, Μ. Ανατολή, Κ. Ασία. Είναι γι' αυτό που η Κύπρος –ιδιαίτερα μετά την κρίση στο Αφχανιστάν και την επίθεση των ΗΠΑ στο Ιράκ - αποτελεί έναν προνομιακό εταίρο στην κοινή προσπάθεια για την νέα ώθηση στην ΚΕΠΠΑ. Ορισμένα πλεονεκτήματα που δίνει η Κύπρος είναι σημαντικά και εντάσσονται στην όλη γεωπολιτική αξία της Κυπριακής Δημοκρατίας ως στρατηγικού εταίρου για να έχει η ΕΕ αξιόπιστες πολιτικές στη Μ. Ανατολή. Οι νέες τρομοκρατικές επιθέσεις στο Λονδίνο (7 Ιουλίου 2005) δημιουργούν την πίεση στα θεσμικά όργανα της ΕΕ να πάρουν επιπρόσθετα μέτρα για την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας. Το υπάρχον θεσμικό πλαίσιο επιτρέπει την αντιμετώπισή της και τα επιπρόσθετα μέτρα πρέπει να είναι πολιτικά και να έχουν ως βασικό στόχο την επίλυση του μεσανατολικού με μια συνεπή ευρωπαϊκή παρέμβαση. Έτσι εξελίσσεται μια πολυεθνική κοινότητα. Προωθεί πολιτικές δράσεις εάν τα όσα την ενώνουν, ή αποτελούν κοινά αποδεκτά συμφέροντα είναι περισσότερα από τις διαφωνίες και τις αντιθέσεις ανάμεσά της. Η Κύπρος δεν είναι εξαίρεση στον κανόνα. Μέσα σε αυτό το πρίσμα μπορούν να αναπτυχθούν τα πλεονεκτήματα που νέο περιβάλλον προσφέρει στην Κύπρο. Οι ευκαιρίες χρειάζονται σχέδια, δράσεις και αξιοποίησή τους στο κατάλληλο χρονικό πλαίσιο.

Βιβλιογραφία:

Το Κοράνι, εκδόσεις «Κάκτος», 1980

Σπύρος Βρυώνης, «Πανεπιστημιακές Παραδόσεις», 1978

Ουάσιγκτον Ίρβινγκ, «Μωάμεθ», 1988

Γρηγορίου Ζιάκα, «Ισλάμ, Θρησκεία και Πολιτεία», 2001